

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

HARVARD LAW LIBRARY

3 2044 059 359 513

HUN
969
LIE

**HARVARD LAW SCHOOL
LIBRARY**

HUNGARY

P. 2. 80
2239 (H. 40) 8

POLGÁRI SZABADSÁG

ÉS

ÖNKORMÁNYZAT.

Dr. LIEBER HASONCZIMŰ KÖNYVE UTÁN

SZABADON MAGYARITÁK

SCHOLCZ VIKTOR és VAJDA JÁNOS.

PRINTED IN HUNGARY

PEST.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

1869.

POLGÁRI SZABADSÁG.

PRINTED IN HUNGARY

* POLGÁRI SZABADSÁG^c

ÉS

ÖNKORMÁNYZAT.

Francis

DR. LIEBER HASONCZIMŰ KÖNYVE UTÁN

SZABADON MAGYARÍTÁK

SCHOLCZ VIKTOR és VAJDA JÁNOS.

PRINTED IN HUNGARY

PEST, 1869.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

HUN
964
LIT.

For T₁
L

APR 17 1933

YRACR

9077
8

ELŐSZÓ.

Politikusaink nagy részének kedélyvilágán egy sötét gondolat uralkodik századok óta, mely még azon esetben sem helyeselhető, ha való volna, — az tudniillik, mintha nemzetünk balsorsának jelenben, vagy még tán a közel jövőben is nem részben vagy főképen ő maga, de kizárólag a mostoha viszonyok, a szerencsétlen földirati helyzet volna az oka.

Ez egy oly veszélyes gondolat, mely a legsörényebb, legtehetségesebb népet is tétlen szenvtelenségbe (indolentiába) ejtheti.

Ezt a hitet ki kell irtani, nemcsak azért, mert kárhozatos, de mert nem is való.

Nagy akadályok gördültek a magyarnak nemzeti fejlődése elé, de viszont nagy tehetségekkel is áldotta meg őt a teremtető.

Részemről azt hiszem, s a történet is azt mutatja, hogy valamint a közmondás szerint minden egyes ember a maga szerencséjének kovácsa, úgy minden egyes nemzetnek, bármily kis számu legyen, csupán saját erkölcsi és szellemi képességei-

től függ a világban akár a legelső helyet elfoglalnia.

Ha ez nem így volna, akkor az egykori Róma maroknyi népe nem emelkedhetett volna az egész világ urává.

A rómaiak kezdetleges számához képest, mi magyarok Árpád óta valóságos óriások voltunk és vagyunk mai napságig.

Mi tette e maroknyi római „csőcselék“-et világ urává? Bölcs intézményei mindenekelőtt, melyeket nem valami szomszéd ellenség, de önmaga alkotott.

Azután még nagy tettei, melyeket e bölcs intézmények lehetővé tettek, vagy helyesebben, e bölcs intézmények szültek.

És mi teszi az angol fajt jelenünkben a világ leghatalmasabb — az öt világrészen uralkodó nemzetévé?

Mi oka annak, hogy a francia hasztalan hódít bármely világrészben, nem tudja azt megtartani, míg az angol a hová a lábát teszi, az ott mély gyökeret ver?

És így tulajdonkép az angol nép a legnagyobb hódító, mert hódítása maradandó, míg a francziáé mulékony, s inkább csak utánzókra talál, de nem olvaszt. magába, mint az angol.

Ime a spanyol fölfedezé Amerikát; a francia ép oly közel volt hozzá, de sem ő, sem a spanyol nem lett ura a világrésznek, hanem egy harmadik, az angol. Nehány ezer angol oda költözött, s kö-

rülbelül egy század alatt az angol nemzet negyven millióval szaporodott.

De az anyagi gyarapodáson fölül még azon nagy erkölcsi diadalt is élvezi, hogy intézményei a művelt világ által legtökélyesebbekül ismertetnek be, és a polgárosult világ minden népe azokat mintákul véve, azok életbeléptetésére törekszik.

A britt és amerikai-angol alkotmányok s igazságszolgáltatás, illetőleg az angol s amerikai polgári szabadság utáni törekvés korunk általános politikai hitvallásává lőn.

Mert ez a valódi polgárosodás, mely felé korunk törekszik.

A francia, spanyol, német, olasz, eléggé nagy és művelt nemzetek, de nem mondja soha, mert nem is mondhatja egyik nemzetbeli sem, hogy ő francia, spanyol, német, vagy olasz polgár. Nem mondhatja, mert valójában nem is az.

Az öt világrészben csak kétféle polgár van: angol és amerikai. Csak ez a kettő hivatkozhatik méltó önérzettel, hogy ő polgár, mert a többi még nem az, csak eszköze — ágyu tölteléke — egyes uralkodó családoknak vagy osztályoknak.

Vannak szabad, uralkodó, mint mondani szokás: souverain nemzetek. De souverain polgárság csak az angol-amerikai. Csak itt biztosítják az egyes polgár szabadságát oly intézmények, olyatén törvények, melyek nemcsak papíron vannak, de valósággal az életben, a gyakorlatban is; csak

IV

itt képeznek e törvények a legszegényebb polgár számára is olyan védbástyát, melyen sem királyi, sem kormány hatalom, sem egyes pártok vagy azok valamelyikének többsége önkényüleg át nem hatolhat.

Egy szóval: törvényes igazság, vagy igazságos törvény egyedül az angol-amerikai államokban uralkodik, sehol másutt a világon hasonló tökélyben és mérvben — nem!

Tulajdonképen törvény nincs is másutt, csak ott, a hol a törvény maga a legnagyobb hatalom.

Minden más törvény csak írott betű, ámitás, a gyöngébbeknek a hatalmasabbak általi elnyomására szolgáló csalékony tör.

Ahol a törvény maga fölött még egy vagy éppen több hatalmat megtűr, az a törvény nem uralkodó, nem souverain; az a törvény csak egy béres rabszolga, egy olyan hajdu, mely ver ugyan másokat, de önmaga is ura korbácsa alatt áll.

A mely államban egyes hatalmas osztály vagy bár csak egyes hatalmasok ellenében a legszegényebb koldus a törvény templomában menhelyet, igazságot nem talál — ott nincs valódi polgári szabadság.

Csodálja a világ, mint szaporodik Amerika lakossága, és nő a gazdagsága oly óriási mérvekben?

Én részemről jobban csodálom, hogy még jobban nem szaporodik, hogy oda az aristocraticus

Europa összes népsége seregestől ki nem vándorol, ha már nincs annyi erélye, hogy azon bölcs intézményeket itthon létesitse.

Nem azért szaporodik pedig Amerika lakossága, mert ott sok a lakatlan tér. Hiszen Dél-Amerikában még több van, s az Amazon folyam paradicsom szépségű partján egész nemzetek számára van még hely, ahol még dolgozni sem kellene, mert a föld maga megtermi banaan fáin a kenyeret, s a lég üdesége mellett egy fügefalevél összes toilettének elegendő.

És sehol sem kell inkább dolgozni, mint épen Észak-Amerikában. De mert ott a törvény és pedig a legigazságosabb törvény uralkodik, mert ott minden ember, a napszámos is olyan szabad, olyan szent és sérthetetlen, mint Európában maguk a fejedelmek, szóval, mert ott minden polgár egy-egy király — azért megy oda annyi ember Európából, és legyen bármi nemzetiségű, ottan angollá lesz, s büszkén vallja magát amerikai polgárnak, még az is, ki onnan előbbi hazájába visszatér.

Ipárnak, nemzeti hatalomnak, gazdagságnak, tudománynak, nemzeti egységnek, jó erkölcsöknek egy általános indoka, egy fő kútfeje van, az igazságos törvény uralma.

Nekünk mindezen előszámlált jókból semmink sincs. Pedig ott állunk, hogy nemzet is csak ugy

VI

maradhatunk ezentul, ha mindezen jókat megszerzzük.

Nekünk pedig semmiféle külviszony nem tiltja, csak magunkon áll, hogy ilyen törvényeket, ilyen intézményeket alkossunk.

Mi ugyan köztársaságra nem gondolhatunk. Minden pártbeli politikusaink véleménye megegyez abban, hogy nemcsak az európai, de belviszonyaink is nemzeti létünk megmentésének föltételéül tűzik a monarchikus formát.

De ez egyáltalán nem is akadálya a polgári szabadságot biztosító intézményeknek. Példa rá Anglia. Ottan is tökéletes a polgári szabadság, és hol van szeretettedb király, hol hatalmasabb és erősebb a királyság intézménye, mint Angliában?

Ime a könyv, mely e dicső alkotmányos intézményeket a lehető legvilágosabban ismerteti.

Arra, hogy ez intézményeket behozzuk, első lépés, hogy ismerjük meg azokat. De ismerjék meg nemcsak azok, a kik a törvény alkotására érzik magukat hivatva, hanem ismerje meg a nagy közönség, hogy azok létesítését követelje.

Ha már most megjegyzem, hogy saját magunk beismerése szerint is — a mi egyébiránt a javulásnak örvendetes záloga — egész Európában talán csak a barbár orosz kivéve — nálunk áll legrosszabb lábon a személyes polgári szabadságot biztosító igazságszolgáltatás és törvénykezés: akkor úgy hiszem fölösleges hosszasan bizonyitgatnom,

mennyire égető szükség, hogy mindenekelőtt e téren lépjünk az üdvözítő reformok ösvényére.

Ime ezek az indokok, melyek Dr. Lieber e világhírű remekművének kivonatos magyarítására ösztönöztek, s melyet azon mély meggyőződésben ajánlok a közönségnek, hogy nemzetem lételének s hazám nagyságának legbiztosabb, sőt egyedüli alapját csak azon intézmények képezhetik, melyek az e könyvben ismertetett polgári szabadságot nálunk is biztosítanák.

Pest, november 3-ikán, 1868.

Vajda János.

I. A szabadság fogalma.

Egybevetve az ismert tudományos meghatározásokat, azt látjuk, hogy a szabadságnak egy szabatos, s általánosan elfogadott meghatározása nem létezik. Ezért mondá egy kitűnő író, hogy bár mindenki szabadságot kíván, de nem tudja megmondani, mi a szabadság.

A polgári szabadságot illetőleg — Lieber nem annyira fogalommeghatározásul, mint inkább csak magyarázatul azt állítja, hogy : polgári szabadság alatt érteni kell a kölcsönösen biztosított védelem nagy mérvét minden beavatkozás ellen az állampolgárookra nézve fontos és becses jogokba, egybekötve hathatós részvétellel azon törvények hozatala és kezelésében, melyek az említett védelemnek biztosítására a legcélszerűbb intézkedést képezik, a legérdemesebb férfiaknak kormányra emelésével, kik jogaik és az emberiség rendeltetésének öntudatával bírnak.

Polgári szabadság alatt értjük tehát nemcsak az egyesek korlátozatlanságát, hanem szabadságot a társadalmi rendben és az államéletben belül, — az alapelvek és törvények oly egyetemesében, melyek az emberi méltóságot elismerik, védik és előmozdítják. A polgári szabadság az ember kettős tulajdonságának, mint egyesnek és társas lónyának eredménye, midőn e kettős tulajdonsága egyaránt tiszteltetik.

Mindenki óhajtja a cselekvés szabadságát. A leggon-

szabb zsarnok épen úgy mint a szabadállam legbuzgóbb hive; a nehézség csupán abban áll, hogy amaz igen is sokat, önzőleg és kizárólag, követel abból.

Például a dahomei király, midőn az angol követ tőle a rabszolgaság eltörlését kívánta, azt felelte, hogy az angol királynő vessen véget mindenütt a rabszolgaságnak, csupán neki engedje meg, hogy azt tovább folytathassa.

A zsarnok tehát a szabadságot kizárólag önmaga számára tartja fenn. Ő nem képes odáig fölemelkedni, hogy másoknak is engedje azon szabadságot, melyet maga számára követel. Ez pedig a legnagyobb eszmék egyike, melyekre az ember fölemelkedni képes.

Amint majd látni fogjuk, a polgári szabadság lényege épen eme kölcsönös engedés és korlátozásban áll, és ebben rejlik méltósága.

Nagy tévedés azt hinni, hogy egy bölcs és nemes szívtű önkényes uralkodó kormányja volna a legjobb kormány. Ellenkezőleg: következeéseiben sokkal rosszabb az egy dühöncz korlátlan uralmánál. Mert ez utóbbi gondolkozásra és ellenállásra készíti az embereket, míg egy nagy önkényes uralkodó korlátlan uralmának bölcsessége és fénye elvakítja a népet és egy jobb állapotra képtelenné teszi. Legalább áll ez oly nemzetekre nézve, melyek még nem romlottak el végkép, mint az ázsiaiak; az egyeduralkodás következtében. A fényes és dicső egyeduralkodók után következett korszakok rendesen átokterhesek voltak.

A legnemesebb emberi mű, nemesebb mint minden szép művészet és alapos tudomány: a jól biztosított, bölcsen gyakorolt, tágas polgári szabadság, — de fájdalom a legritkább is egyszersmind, a mit a történelem fölmutat.

A tévedések közt, melyekbe tudósok és államférfiak a szabadság meghatározásánál estek, a gyakoriabbak a következők.

Némelyek a szabad osztályok szabadságát ellentétben a rabszolgasággal, téveszték össze a polgári szabadsággal. Azonban tudjuk, hogy Ázsiában vannak szabad emberek; kik nem rabszolgák, de azért polgári szabadságnak ezek állapota sem nevezhető. A régiek jobban ismerték e különbséget. Spartában ugyanis voltak spartaiak, kik részt vettek a kormányzásban; azután voltak heloták, és voltak lakedemoniak, kik az uralkodó spartaiak alattvalói, de azért rabszolgák nem voltak. A helotákhoz képest szabadok voltak, de a spartaiakkal szemben alattvalók. Ez a különbség igen világos; és mégis e fogalom-tévesztés nemcsak a régieknél, de mai nap is sok országban előfordul (egyebek közt Ausztriában).

Cicero mondja: szabadság azon hatalom, úgy élni, mint akarok. (*Potestas vivendi, ut velis.*) De e meghatározás csak úgy illik a polgári szabadságra, ha hogy okvetlen hozzá tesszük: „a mennyiben mások szabadságát nem korlátozza szabadságod.”

Gyakrabban volt mondva, hogy a szabadság a többség uralma, vagyis, hogy a hol a nép uralkodik, az a szabadság.

A többség uralmában bizonyos egyetem, bizonyos összesség hatalmát látjuk; de a hatalom nem szabadság. Ha neked a többség azt parancsolja, hogy igyál büröklevet, vajjon ez szabadság? Vagy ha a többség föladja a szabadságot és egyesnek uralmát állapítja meg, szabadság-e ez?

Pedig épen ez történik untalan.

III. Napoleon jogot tart a koronára a francziák nagy többségének választása folytán, és állítása szerint az általános szavazatra támaszkodva tovább kormányoz.

Már ha megengednők is, hogy becsületes úton történt a szavazás, egyetlen értelmes ember sem mondhatja, hogy most Franciaországban szabadság uralkodik. Maga a császári kormány kijelenti hébehóba, hogy még nem állithatja helyre a szabadságot.

Helyesebben mondhatjuk, hogy valószínűleg ott a szabadság, a hol a kisebbség védve van, noha a többség uralkodik. De ez utóbbi esetben a kisebbség védelmében, szóval azon jogokban áll a szabadság, melyek a többség körén kívül esnek, nem pedig a többség uralmában.

Kétséggel a többség uralkodott Franciaországban a protestánsok lemeszárolásánál; vajjon volt-e ezért szabadság Franciaországban?

Más írók azt állíták, hogy a polgári szabadság a kormányoknak a kormányzottak irányában felelősségében rejlik.

Nilván ez minden polgári szabadságnak egyik alkotórésze; de lényeges a kérdés, vajjon minő felelősség; azonban képen magában ezen felelősség semmi esetre sem elengedő a polgári szabadsághoz.

Az algieri deyt a katonaság szokta választani, kik őt ismét letették, ha nem tetszett nekik tovább; de azért Algierben nem volt szabadság, sőt még maguk a választó katonák sem voltak szabadoknak mondhatók.

Épen ez a fogalma a szabadságnak volt az, melyet Napoleon Lajos hirdetett az államcsíny után. Sok francia szabazott rá, de épen azért, mert a szabadságot veszélynek tartották.

Franciaország 1791-ik alkotmányának 4. §-a mondja: „Szabadság azon jog, mindent tehetni, a mi másokat nem sért. Ennélfogva minden ember természetes joggyakorlatának nincs más korlátja, mint az, mely a társadalom többi tagjait hasonló jogok élvezetében biztosítja. Ezen korlátok csak törvény által állapíthatók meg.”

A francia 93-ik alkotmány 6-ik §-a így szól:

„Szabadság azon hatalom, mely szerint az ember mindent tehet, a mi mások jogait nem sérti. Alapelve a természetben, zsinórnértéke az igazságérzetben, védelme a törvényben rejlik.

Erkölcsei hatását megszabja ezen szabály : Ne cselekedd azt másnak, a mit nem akarsz, hogy más neked cselekedjék.“

Ezen fogalommeghatározás eléggé világos. Egyébiránt az egyesült államok alkotmánya nem tartalmazza a szabadság fogalmának meghatározását. Ezen alkotmány alkotói épügy nem gondoltak ezen fogalom megállapítására, mint amennyire nem törődik az ember a szerelem fogalmának megállapításával, mikor házasodni készül.

Lássuk most a polgári szabadság jelentőségét.

II. A polgári szabadság jelentősége.

Szabadság az államéletre alkalmazva főleg ama védelemben áll, mely az embereket biztosítja a jogtalan bitorlás ellen, jőjjön az bár egyesek, tömegek, vagy kormányok részéről. A szabadság legmagasb foka tehát : a háborítlan törvényes cselekvés legbiztosabb védelme és a jogtalan támadás leghatályosabb eltávolítása.

De a szükségtelennel nem kell foglalkoznunk.

Lélekzeni minden egyesnek létfeltétele; mivel azonban semmiféle hatalom még e jogunkat soha meg nem támadta, ennélfogva senki sem találta szükségesnek ez alapjog védelmére keln.

Innen tovább menve következik, hogy a polgári szabadság leginkább azon jogok védelmében áll, melyek a tapasztalás szerint leginkább ki vannak téve a támadásnak, és a melyek az emberre nézve legfontasabbak és legdrágábbak.

III. Az ó- és az ujkor szabadsága.

Amit a régiek a szabadság alatt értettek, az lényegesen különbözik a mi polgári szabadságunktól. Ők az emberiség legmagasb fejlődése fokának azon állást tartották, melyet az ember mint az állam tagja, polgára elfoglal. Ez értelemben mondá Aristoteles, hogy az állam előbbrevaló az embernél. Ránk nézve azonban állam és polgárság csupán eszközök arra nézve, hogy az emberiség még magasabb kifejlődéséhez eljuthassunk.

A régiek előtt az egyes ember mindenét tartozott áldozni az államért.

Plato minta állama communismussal végződik, melyben még a házasság is el van törölve a nép felsőbb osztályaiban.

Mi ellenben megfordítva: személyes és eredeti jogokat ismerünk, és a polgári szabadság egyik legmagasb célját a személyes tevékenység, hatás és személyes jog leghathatósabb védelmében találjuk.

Mi a személyiség védelmét az egész államtan egyik főfeladatának tekintjük.

Elismerjük, hogy az állam, fontos ugyan és szükséges az emberekre nézve, de csupán csak mint eszköz bizonyos célok elérésére, úgy az egyesek mint a társadalom egyetemét illetőleg, melyben az egyes, természeténél fogva, élni kénytelen. A régiek nem értették azt, a mit mi értelni jog alatt értünk, mely az emberek személyes jogaiból foly, és arra szolgál, hogy kifürkésszük, miként érhetők el az állam útján azon célok, melyeket az igazság alapján minden egyes követelhet.

A régiek leginkább azon kérdéssel foglalkoztak: ki uralkodik? Az állam bitonsága az ő — a személynek biztonsága a mi főfeladatunk.

Ők soha sem haboztak a hatalom kiterjesztése fölött.

Ha az a népé volt, senki sem vonakodott annak korlátlan-ságot engedni. Ha pedig a néptől az néhány egyesre szállott, akkor legfőlebb olykor annak törvényességét vonták kétségbe, de soha sem annak korlátlanságát.

Ez okból fordulnak elő Romában s Görögországban a gyakori átmenetek a részbeni és egészbeni népuralomból a korlátlan egyeduralkodóba; míg az újabb államokban, még a korlátlan monarchiákban is, a közjog némileg elismeri a személyes jogot, azon eszmét, mely szerint az állam azért van, hogy védje az egyest, bármennyire rosszul választvák is e cél elérésére az eszközök.

A régiek szabadságának lényege a kormányzásbani rész-vét kisebb nagyobb mértékében állott, midőn fölvaltva kormányoztak és kormányoztattak.

Ujabbán a szabadság kevesbé a kormányzás formájában áll, mely csupán csak eszköz és mód arra, hogy az egyesnek védelme és a társadalom háborítlan tevékenysége kisebb nagyobb körökben fönntartassék.

A középkorban a szabadság más fejlődését látjuk. Az egyesek függetlenségi vágya előidézte az urbériséget, s buja rendetlenségben tenyészett ez intézmény különféle módozatokkal. A középkori szabadság tehát egyesek által adott, elkülön-zötten megszerzett, egyesek által bitorolt főlshabeditásokban állott, olyképen, hogy minden szövetség, párt, vagy egyes annyit szerze abból, amennyi lehetséges volt, anélkül, hogy másokra gondolna, és mindenki annyit tagadott meg másoktól, amennyire csak képes volt.

A középkorbéli szabadság tehát nem annyira a szabad cselekvés mértékét, hanem inkább a másokon nyugvó terhek és kötelességek alóli fölmentést jelentette.

Az újabb idő küzdelmei oda irányultak, hogy a jobbágy-ság eltöröltetvén, a lovagrend s nemesség hatalma megtöretett, s népegyetemek tulajdonképeni államok képződtek.

Majd azután következett a mindent megemésztő királyi hatalom, az összpontosítás, a fejedelmi korláttalanság korszaka, s az önkormányzat alapelvei seholsem verhettek gyökeret az európai szárazföldön. És csak végre jelenleg látjuk az egész európai világrészt — Oroszország kivételével — a szabadság kivívásáérti heves küzdelemben. Mindenütt pedig a szabadság legelső, legfőbb eszméi Angolországból, később pedig Észak-amerikából vétettek.

Ideje hát, hogy megvizsgáljuk, miben áll ez angol szabadság?

IV. Angol szabadság.

Az angol szabadság azon jogok védelméből áll, melyek a tapasztalás szerint leginkább ki vannak téve az állambeli legerősebb hatalom, vagyis a végrehajtó hatalom támadásainak, és a mely jogok a legfontosabbak oly kormányformára nézve, mely legkevésbé van kitéve hasonló veszélyeknek, és különösen fontosak a kormányzás gyöngébb, de mégis lényeges ágára nézve.

Áll e szabadság azon alapelvek védbástyáiból, melyek a férfini személyes függetlenségnek lehető legkedvezőbbek, és azon védbástyákból, melyek a népet, az ő egyetemében, az ellen védik, nehogy a gondviselés által eléje irt célok követésében meggátoltassék. Ahol akár egyik akár másik, — t. i. a személy és a nép — védelme hiányzik, ott nincsen tökéletes szabadság.

A mi az egyiknek védelem, az a másiknak korlát, és ha a szabadság bizonyos jogoknak, hatáskörnek és igyekezetnek megengedése, ebből természetileg következik, hogy ennek megfelelőleg kölcsönös korlátozásban is kell állania, mely viszonyt fönnt nem állhat kölcsönös türelem nélkül.

Ennélfogva a történetből is azt látjuk, hogy soha egyetlen oly nép sem élvezett szabadságot, mely becsületesen meg nem tanulta azt, hogyan kell szépen egymással megférni. (Az amerikai szabadságbölcse e mondatát különösen ajánljuk magyar honfitársaink figyelmébe.) A türelem hiánya az önkény gyalázatbélyege, — egy ellenpárt létezése pedig a szabadság dicsősége. A szabadság sokféleséget enged meg; a zsarnok, legyen az bár egyes ember, vagy egész nép, mindenkit eretneknek tart, a ki másként érez, másként gondolkodik.

Ezen védelmet és korlátot nevezzük mi angol szabadságnak, s ezeket fogjuk mi ezennel előszámlálni.

V. Nemzeti függetlenség, személyes szabadság.

Teljes szabadságot képzelni sem lehet, ha a nép az ő egyetemében, az ország és kormánya **nem független idegen beavatkozástól.**

Az ország birjon autonómiával, önrendelkezési teljes hatalommal, mint a görögök mondák.

Ebből következik, hogy az országnak legyen meg a joga és következésképen hatalma is, külső vagyis idegen befolyás mellőzésével olyan kormányt választani, melyet legjobbnak talál.

Egyetlen idegennek ne legyen joga parancsolni.

A kormány megválasztásánál nem szabad az isten kegyelméből uralomnak, vagyis a legitimitás alapelvének befolyást gyakorolni; semmi oly igény, mely a nép fölött és az ő önuralma fölött áll, meg nem engedhető.

Az ország ezen függetlensége és önkormányzati alapelve követeli továbbá, hogy mintán a polgári kormány szabad választás útján felállított, semmi külső befolyás arra el

ne ismertessék. Ehöz tehát, ha szükséges, az ellenállás kellő erejének is meg kell lenni.

1853-ban az európai összes hatalmak nem birták ki-
vinni, hogy Anglia föladjja a törvényt, mely a náluk szabad-
ságot kereső idegeneket védi, és Palmerston méltó önérzettel
emlité föl ezt a képviselő házban. De ellenben, hogy példá-
kat hozzunk föl, a Svájc kénytelen még az osztrák kormány
kivánságának is eleget tenni (menekültek eltávolítása kérdé-
sében) — tehát e tekintetben Svájc sem nevezhető szabad
országnak.

Korunk egyébiránt teli van példával arra, mint avat-
koznak idegen hatalmak az államok és népek függetlenségi
jogaikba. Olasz- és Németország, Spanyol- és Magyarország
erre elegendő példákat szolgáltatnak.

Vannak ugyan esetek, ahol az idegen beavatkozás szük-
séges, de az ilyen nép szabadsága oda van, és azt újra kell
elfoglalni. Senki sem fogja állítani, hogy a nyugati hatalmak
rosszul cselekedtek, midőn Oroszország ellen Törökországban
beavatkoztak; de senki sem is állithatja, hogy Törökország
szabad ország. Már létele is csak idegen türelemtől függ.

Mialatt azonban — úgy mond Dr. Lieber — e sorokat
írom, előfordultak esetek, melyek alkalmas magyarázatul
szolgálhatnak.

Ugyanazon államférfi, ki 1853-ban a fönnebb említett
magyarázatot adta a menekültek ügyében, 1858-ban mint
első minster megengedte magának, a francia császár ösztön-
zésére, a képviselők házában egy oly törvényt indítványozni,
mely által Angolországban az idegen fejedelmek elleni össze-
esküvések nagyobb büntetéssel lettek volna sujtandók, ha
ugyan még eddig nem történt volna ez. Az angol képviselők
megvetéssel utasíták vissza e törvényt; a minster elveszté
hivatalát, és a midlesexi híres esküdtszék kimondta a „nem
vétkest“, midőn egy Angolországban lakó francia (Bernard)

azzal vádoltatott, hogy Orsini bűntársa, ki III. Napoleont meg akarta ölni.

Ezen ítélet nyilván onnan származott, mert az angelok nem akartak magukra idegen befolyás által törvényt föl-erőszakoltatni, és ez ítéletet a szabadság minden barátja egész Európában örömmel üdvözölte.

Hasonló szellem lelkesíté az amerikaikat, midőn oly melegen pártul fogták azon amerikai hajókat, melyeket angol hajók átkutatni akartak.

Ennyit a nemzeti függetlenségről, mely azonban csak egyik kelléke a polgári szabadságnak.

Mert a polgári szabadság minden egyes számára kiható biztos védelmet föltételez, és ezek közt egy sem fontosabb, mint a személyes szabadság biztosítása vagyis a nagy Habeas-Corpus törvény, és a határozatlan elfogatási parancsok tilalma.

Az egyes ember védelme személyes szabadságának a hatalom általi zavartatása ellenében minden szabadság egyik lényeges alapja, és az államtan egyik legnehezebb föladata. Mutatják a nehézséget Anglia és Amerika példái.

Angolországban hosszú és heves harcra volt szükség, hogy a szabadság ez egyszerű és kétségen kívüli föltételét elnyerjék; és a személyes szabadság védbástyái csakhamar leromboltattak volna, ha a nép olyan vétkesen gyáva lett volna, hogy a szabadság e legelső kellékét valaha szem elől tévesztette volna.

Háromféle a mód, melyek által az angol szabadság a személyes szabadságot biztosítja; egyik azon alapelv, hogy minden ember háza szent! második az általános elfogatási parancsok tilalma, és harmadik a habeas-corpus törvény.

Minden ember háza szent. Ez az ország köztörvénye, mely a nagy Chatam-ot arra indította, hogy a következő ki-fejezéssel éljen, melyet most minden amerikai és angol iskolás

fin olvasókönyvéből megtanul: „Minden ember háza szentnek mondatik, — így szólá ő. — De hát miért szent? Mivel talán egy árokkal van körülvéve, vagy egy bástya védelmezi? Nem. Az a ház lehet egy szalmakunyhó; a szél elfújhatja, az eső beléje hatolhat, de a király ezt nem teheti.“

Ennélfogva senkinek házát sem szabad erőszakosan föltörni, vagy holmijét elvenni, kivévén bünesetben; és ez esetben sheriffnek hivatalos parancssal kell ellátva lennie, (warrant) és őrizkedni kell attól, hogy a törvényt áthágja. Ezen alapelvet igen föltékenyen őrzik.

Ezen törvény nagy becsét látjuk, ha a szárazföldi rendőr államokra egy pillantást vetünk. Ezen országokban a rendőr éjjel nappal beront a házakba, a szobákba, szekrényeket és ládákat föltör, iratokat s a mi egyéb neki tetszik, lezáról, anélkül, hogy egyéb fölhatalmazása volna mindenre, mint egy rendőrkalap, rendőri kabát és gomb.

Elfogatási parancs azon irat, mely az elfogó szennélyt fölhatalmazza egy oly komoly, súlyos eselekvésre, mint a minő egy polgár vagy egy idegen személyes szabadságának elvétele. Lényeges dolog tehát tudni, kinek van joga ilyen parancsot kiadni, ki ellen és miként intézendő, hogy minden rendőri önkény lehetlenné tétessék.

Erre nézve az angol törvény így szól: „A parancsnak, mely egy polgárt szabadságától megfoszt, írásbelinek kell lenni, és az azt kiadó személy jogosultságát magában kell foglalnia, valamint az eljárást is, melyre a fölhatalmazás adatik, a végrehajtással megbízott egyéniség megnevezésével és személyleírásával együtt, s bünesetekben még az okot, a miért az egész történik.“ Továbbá a parancsnak meg kell nevezni a személyt is, ki ellen az intéztetik, s ha ez nem történik, akkor az általános elfogatási parancs, a mit az angol szabadság nem tűr meg. Ahol ez szabad, azon ország rendőrállam és nem szabad ország. Szükséges, hogy a rende-

let végrehajtója abban megneveztessek, különben a megsértett polgár nem fogná tudni, ki ellen indítson keresetet; hogy pedig meg van nevezve a parancsot végrehajtó személy, ez történik azért, mert az felelősséget vállal érte, azon angol alapelv folytán, mely szerint minden hivatalnok felelős az ő eljárása törvényességéről, tekintet nélkül arra, hogy ki adta neki a parancsot, bármely cselekvésre. Ezen fölfogás, ezen alapelv adta a halálos döfést a rendőr-államnak.

Az egyesült államok alkotmánya azt kívánja, hogy „soha parancsot ki ne adassék máskint, mint esküvel vagy e helyett biztosítékkal erősített valószínű ok miatt, a föl kutatandó ház és elfogandó személy kimerítő leírásával.”

A Habeas-corpus törvény II. Károly alatt adatott ki, és rendeli, hogy bárkinek, a ki írásbeli parancsra vagy tetten kapatva fogatik el, legyen meg azon biztonsága, miszerint kívánatára a befogást végrehajtó személy őt egy bíró elé vezesse, kinek őt elbocsájtani, érte kezességet elfogadni vagy elvezettetni joga van, tekintet nélkül arra, kinek parancsára és mi okból van valaki elfogva.

Ezen törvény nem enged meg a közigazgatási uton elfogatást, mint Franciaországban a törvényen kívüli elfogatásokat nevezik, sem pedig állami tekintetektől való elfogatásokat.

Továbbá a Habeas-corpus-törvény gyors eljárást biztosít, az ország alkotmánya szerint és a rendes törvényszék előtt: — három igen lényeges pont. Biztosítja a vádlottnak azt, hogy tudtára adassék, miért van elfogva, miszerint ennek folytán önvédelmére kellőleg elkészülhessen.

De ezen törvény nem egyszerre hozatott mindezen pontozatokkal egyetemben, számtalan kísérletek hiúsultak meg arra nézve, hogy azok megalkotassanak és biztosíttassanak;

és csak a hatalom és a polgárság közt vívott hosszas harcok után lőnek azok végleg megállapítva. Ezen törvénynek története igen tanulságos és jelentőségteljes *).

Az egyesült államok alkotmánya megtiltja a Habeas-corpus törvény fölfüggesztését, illetőleg hatályon kívül tételét, kivéven fölkelés vagy ellenségnek az országba törése esetében.

A személyes szabadság ily módon biztosítása nélkül nem létezik polgári szabadság.

Ezen biztosíték ellenkezője a nálunk és Franciaországban dívó önkényes elfogatás.

VI. Biztosíték adás. Fenyítő eljárás.

Minden, az államilag méltóságából ki nem vetköztetett népnek joga elismeri azon alapelvet, mely szerint egy ember mindaddig ártatlannak tartatik, míg törvényes eljárás után bűnösnek nem nyilvánítatik. Már a bűnvizsgálat eszméje föltételezi ezt.

Azonban a legszabadabb országokban is fön áll a fájdalommalos ellenmondás, mely szerint mi ugyan mindenkit ártatlannak tartunk, míg vétkeessége törvényesen megállapítva nincs, de azért mégis el kell fogatnunk, hogy törvény elé állithassuk; és ámbár őt a törvény folyton vétlennek tekinti, mégis meg kell fosztatnia személyes szabadságától, míg a törvényes eljárás megtörtént, mely nem történhet mindig azonnal a befogatás után.

Ezen szigort lehetőleg enyhíteni akarván, szabad népek

*) Melyből mi magyarok főleg azon tanulságot vonhatjuk, hogy a szabadságot ingyen soha sem adja a hatalom, az rendszeren csak okos, bátor, erkölcsös népek kitartó küzdelmeinek nagyszerű bére szokott lenni.

Ford.

megengedik a biztosítékadást minden oly esetben, melyekben a letett összeg elvesztése nagyobb bajnak tekinthető, mint maga a lehető büntetés.

Az összeg mennyisége függ a vád nagysága és a vádlott vagyonképességétől, és semmi esetre sem szabad annak mértéktelennek lenni. A bíró, mely ellenkezőleg cselekszik, a parlament vádjára alá esik.

De hogy ezen joggal visszaélések elő ne forduljanak, már t. i. a gazdagok részéről, a vétségek fölosztandók olyanokra, melyeknél a biztosítékadás megengedhető, és olyanokra, melyeknél nem engedhető meg. Utóbbiak azok, melyek halálbüntetést vagy élethossziglani fogságot vonnak maguk után, s végre azok, melyek a bűnt a biztosítékra szükséges pénzösszegnek juttaták birtokába.

Igen becses, fontos védelme a polgári személyes szabadságnak a jól biztosított büntető eljárás, a vádlott hatályos támogatásával, szabad védelemmel, olyképen, hogy meghatározott tény legyen az, mely iránt a határozott vád emeltetik, és legyen kötelessége a kormánynak azt bebizonyítani, és ne legyen a vádlott köteles, az ő ártatlanságát kimutatni; — legyen a törvénykezés olesó és a vádlottnak rangtársai mondják ki az ítéletet, jogos bizonyítéki szabályokkal, nyilvánosság mellett, vád- és nem vizsgálati eljárással, — legyen teljes bizonyosság az iránt, hogy az igazságos törvény fog alkalmaztatni, gyorsan részrehajlatlanul, föltétlenül. Az elővizsgálatnak is lehetőleg kiméletesnek kell lenni.

Ha valaki terhelőleg bevádoltatik, akkor mint egyes az egyik, s a társadalom, az állam vagy a kormány a másik felet képezi. Ha az elsőnek nem adatik erős védelem, hatályos biztosíték, miszerint ő igazságos eljárásnak lesz alávetve, és nem fog olyasmivel sujtatni, a mit a fönnálló törvény nem követel vagy meg nem enged, akkor világos, hogy neki

nincs védelme az elnyomatás ellenében. Mert a kormány egy hatalom, és mint minden fönnálló hatalom, keresztül akarja vinni akaratát, oly törekvés, mely növekedik, minél erősebb akadályokkal találkozik.

Innen van az, hogy szabad népek újabb korunkban a jólrendezett, szorgosan kidolgozott büntető eljárásnak oly fontosságot tulajdonítanak.

Montesquieu mondja, hogy: „a polgárok szabadsága leginkább a büntető törvények kitűnő jóságától függ.”

Mittermayer: „a büntető eljárást szabályozó törvény zárköve valamely nép közjogának.”

A jó büntető eljárás kellékei a következők:

A vádlottnak jelen kell lenni; nem szabad a vádlottat rémiteni vagy ravasz cselekkel vallomásra bírni; továbbá biztosítéknak kell lenni az iránt, hogy ne lehessen vajmi könnyű szerrel vádállapotba helyezni bárkit; lehetőleg valósítani kell azon alapelvet, miszerint mindenki ártatlan, míg bűnössége bebizonyítva nincsen; megengedendő a biztosítékadás; teljesen mellőzendő azon tétel, miszerint a vádlott annál kevesebb védelemben részesüljön, minél gyalázatosabb a vétség, mellyel vádoltatik, sőt épen az ellenkező alapelv fogadtassék el; határozott vádirat szerkesztessék és mielőbb kézbesítettessék az a vádlottnak, hogy annak ideje legyen védelmére elkészülni; senki se kényszerítettessék önmagát bevádolni; a vád eljárás legyen nyilvános és esküdtszéki, tehát szóbeli és nem írásos; a vádlottnak legyen védője; a tanúság szabatos és ne csak mende-mondán alapuló legyen; az adatokra alapított ítélet csupán „vétkes” vagy „nem vétkes”-re szóljon; a büntetés pedig legyen arányban a vétséggel és a józan ész- s igazságossággal egyező, és semmi esetre se alkalmaztassék olyan börtönfogság, mely a fegyenczet rosszabbá tegye, mint előbb volt; valamint a vizsgálati fogság is legyen olyan,

melyben a foglyot más romlottársak meg ne mételyezzék; hogy a fenytés az elkövetett büntetéshöz arányban legyen; hogy csak a törvény által követett és megengedett szenvedés alkalmaztassék büntetésképen; és hogy a kegyelmezési jog ne alkalmaztassék ok nélkül és önkényesen, mert ez egyenes megnyirbálása lenne a valódi joguralomnak.

Minden ország fenytő eljárásában a legfontosabb pontot azon elv képezi, hogy senki sem kényszeríthetik önbevádolásra; valamint azon elv, hogy a vádlel és az ítélet határozott és világos legyen, és hogy a mende-monda bizonyítási mód el nem fogadható.

Romilly, a kitűnő jogtudós helyesen jegyzi meg, hogy ha a megrendített jogállapot helyreállítása és az igazságosság követelte büntetés kiszabása állittatik föl a fenytő eljárás végczéljaképen, ez ellen elvi kifogást tenni lehetetlen; hogy ez azonban azon nehézséggel van összekötve, miszerint a bírák, kik maguk vezetik a vizsgálatot, a vádlottak faggatásának eredményében tetemes részt vesznek, hogy elfogultakká lesznek a vádlott irányában, ha ez talán megkísértené, kérdéseik elöl kitérni vagy azokat nevésségesekké tenni.

A faggatási rendszerrel még egyéb veszélyek is vannak összekötve; a vádlott ugyanis, midőn a faggató bíró elöl áll, nem érezheti az egykedvűség azon mérvét, mely egyedül lenne képes, feleleteit minden gyanu elöl biztosítani. Mindenki tudja, ki valaha vizsgálat alatt állott, mennyire bosszantó, midőn legőszintébb feleleteit gyanakodással fogadják, és midőn új meg új faggatással jutalmazták, ha nem képes azonnal minden gyanut elhárítani; soha sem szabad szem elöl tévesztetni, hogy a vádlott igen tetemes hátrányban van már csak azért is, mert vádoltatik. Angolország története egész sorát képes felmutatni a szenvedély által vezérlett és zsarnoki hajlamu bíráknak, midőn ott még nem volt érvényre emelve amaz elv: hogy senki sem tartozik önmagát bevádolni. A

Stuartok kora számos példát nyújt a törvényszék teremében a bírák és vádlottak közt folyt szóváltásokról, és a bírák részéről történt ledorongolásról, az igazság roppant kárára.

Franciaországban ellenben a faggtató rendszer most is teljes virágjában van; a francia bírák kifogyhatlanok az oly kérdésekben, melyek a szóban forgó ügygel nincsenek összefüggésben és arra számítvák, hogy a vádlottra minél több gyanút hárítsanak. Azért joggal mondja Beranger egyik jeles művében: „Mi (franciák) beértük avval, hogy az önkényuralom romjait egy pompás körfallal övezzük körül, melynek látása ugyan kápráztatja szemeinket, de borzadálylyal telünk el, midőn belépünk. A szabadelvűség látszatába burkolva, az esküdtszéki intézményről, nyilvánosságról, bírói függetlenségről, egyedi szabadságról zengedező hangos szavakkal eljutottunk lassanként oda, hogy mindezekkel a legundokabb visszaélést üzzük, a jog legvakmerőbb lábbal tiprásához; az igazság pálczája helyett vas vessző lebeg fejünk fölött.“

Az angol fenyítő eljárás, mint főnebb érintők, az önvádolás teljes mellőzésének elvét emelte érvényre; ez elvet föltaláljuk a legtöbb, ha nem valamennyi amerikai állam törvényhozásában. Az elv, a mily igazságos ép oly jogos, valamint méltányos is. A kormány az, ki a vádat emeli; bizonyítsa is hát be, amit állit. Ha ez elvet kirugja a fenyítő eljárás lábai alól, akkor bele buktunk a tévelygés sötét vermébe, hol részben vagy egészben a vádlott nyakába hárítjuk a terhet, hogy ártatlanságát önmaga bizonyítsa be; holott megforditva, az egész tehernek a kormány hatalmas vállain kell nyugodnia, bebizonyítani tartozván azt, mivel valakit vádol.

Az elv, hogy a bizonyítás a kormányt terheli, következeiseiben ama másik elvhöz vezet, hogy az ítéletnek határozottnak és föltétlennek kell lenni. A vádlottat tehát egyszerűen „vétkesnek,“ vagy „nem vétkesnek“ kell kijelenteni.

Az ugynevezett ab instantia fölmentés, vagy is oly nyilatkozat, mely ekkép hangzik: „a jelen tényállás mellett nem jelenthetünk ki ugyan téged vétkesnek, te azonban igen gyanús vagy, talán egy más alkalommal még rád kerül a sor,“ helytelen, mert szintén a föntebbi elvnel fogva senkit sem lehet kétszer ugyanegy büntény miatt vizsgálat alá fogni. Ez következetes is, és az egyedi szabadságnak elutasíthatlan követelménye; különben a kormányok képesek lennének valakit addig gyötörni, mig tönkre nem megy. A vizsgálat többszöri ismétlése oly vádak alapján, melyeknek alaptalanságát a kormányok igen jól ismerik, a leggyakoribb eszköz az önkényuralom kezében.

Mondottuk fönnebb, hogy a helyes fenytő eljárás követeli, miszerint az elővizsgálat, a mennyire csak lehető, minél kevesebb gyöttrésekkel legyen összekapcsolva. Itt is kell, hogy az önvádolás mellőzésének elve érvényre emeltessek. Ez elv azonban fájdalom az egész európai szárazföldről ki van zárva. A rendőri hatalom féktelen önkénye, amaz aljas fogások, melyeket a vizsgáló bíró használ, hogy vádlottat vallomásra bírja, valódi szentségtörés az egyedi szabadság elve ellen; mi még fokoztatik az által, hogy ez eszközök az elővizsgálat alkalmával használtatnak, midőn a vádlott meg van fosztva ama védelemtől, melyet a derék-vizsgálat nyújt. Lám a régiek, kiknél pedig az egyedi szabadság követelményei majdnem végkép elenyésztek a közszabadság tengerében, jobban órködtek az egyedi jog sértetlensége fölött, mint a jelenlegi európai monarchiában divatozó fenytő eljárások. Igaz, hogy ez államok köztársaságok voltak. Athénben például a vádló, ki vádját bebizonyítani nem tudta, bizonyos büntetésbe esett, ha csak a szavazatoknak legalább egy ötöde nem volt mellette. Ha pedig a vádat nyilvánosan emelte, ezer drachmát volt kénytelen az állampénztárba fizetni, és ily minőségben vádlóképen soha többé föl nem léphetett.

VII. Felségsértés.

A fenyítő eljárásnak a polgári szabadságra nézve legfontosabb része a felségsértés körüli eljárás, miután ép e vétség az, melyben a vádlottnak a törvény ótalmára legtöbb szüksége van. Az angol törvény nem ismeri a felségsértést, amint egyáltalán a „politikai vétségek” fogalma a britt törvényhozásban teljesen idegen. A felségsértési bűntény fölfödözésének érdeme az európai szárazföld újabb fenyítő codexeinek érdeme, és bizonyára amaz államférfiaknak és jogtudósoknak, kik a biztos rendszeres fenyítő eljárást a polgári szabadság majdnem egyedüli ismérve gyanánt emelik ki, ezen vétség miatti eljárás lebegett szemük előtt.

Ha már maga a biztos fenyítő eljárás általában szabadságunk fontos alkatrészét képezi, mert itt az egyed áll szemben a közhatalommal, még inkább áll ez a felségsértés esetében. Felségsértés esetében ugyanis a kormány nem csak az elfogadott értelemben bosszuló fél, mint például a lopásnál vagy verekedésnél, hanem itt valóban a kormány maga az, mely ingerelve, sértve van, maga a kormány az, mely a vádlott háborgatásával, üldözésével, sőt széttiprásával igyekszik magát a rajta történt sértés miatt megboszulni. Azért is a kormányok felségsértés esetében mindig igen szívósan ragaszkodtak korlátlan hatalmukhoz, és másrészt a szabad polgárra nézve igen fontos, hogy felségsértés esetében sokkal több ótalmat élvezhessen, mint a mennyit a fenyítő eljárás rendesen nyújtani szokott. Önkény uralmaknál mindig azt tapasztaljuk, hogy felségsértés vétsége esetében a vádlottól még azon csekély ótalom is megvonatik, melyet a fenyítő eljárás egyéb közvétségeknél nyújt; szabad országokban, melyekhez Angolország és az amerikai Egyesült-Államokon kívül alig számíthatunk egyet, felségsértés esetében a vádlott több ótal-

mat élvez, mint egyéb közvétségeknél. A felségsértés esetében követett eljárás képezi valamely ország szabadságának fokmérőjét. Mondjátok meg nekünk, hogy van nálatok a felségsértési eljárás szabályozva, és mi megmondjuk nektek, szabadok vagytok-e? Angolországot illeti a dicsőség, hogy már a legrégibb idők óta kiváló figyelmet fordított arra, miszerint a felségsértéssel vádoltaknak ótalom nyujtassék, századokkal előbb, mielőtt a közvétségek gyanújával terheltek ez ótalmat élvezték volna. Mint minden, mi a polgári szabadságot érdekli, ekkép a felségsértés szabályozása is az amerikai alkotmány által kiváló figyelemben részesítettett. Az amerikai „nagy szabadságlevél“ III. cz. 3. pontja ezt tartalmazza: „Árulást az egyesült-államok ellen egyedül az követ el, ki ellene haddal támad, vagy ellenségeinek segílyt nyujt. Senkire sem bizonyítható be az árulás másképen, mint két tanu vallomása, vagy nyilvános törvényszéki ülésben saját vallomása alapján. A congressust illeti a jog, az árulás büntetését kiszabni; de e büntetés nem szólhat sem a polgári halálra, sem az elítéltnek életén tülterjedő vagyonvesztésre.“ Igen kívánatos lenne ha az európai államok is igyekeznének ily világosan meghatározni a felségsértés fogalmát és büntetését.

A felségsértés történeti fejlődése következő: Kezdetben ily vétség nem is létez, mert nem jelentkezik egyéb büntényektől elkülönözve, minthogy egyátalán a fenytő és polgári törvény az első időkben nincs egymástól elválasztva. A chinai törvénykönyv példaul, mely különben a legaprólékosabb dolgokra kiterjeszti figyelmét, összezavarja mind a kettőt; az adósokkal büntevőkként bánik, és ez által igen élénken emlékeztet a kezdetleges római jogra. Midőn aztán az árulás a többi büntényektől megkülönböztetik, ez rendesen azon kettős czélból szokott történni, hogy szigorubb fenytésekkel büntetessék és hogy e büntény körüli eljárástól megvonassék még

azon csekély ótalom is, mely különben a közvétségek miatt vádlottaknak megadatik. És fölmerül a kivételes vétségek iszonyu fogalma, minek alapja nem egyéb, mint hogy a bűntény oly iszonyu, miszerint a bűntevőnek ne legyen egykönnyen kilátása a vád alól megszabadulni; e fölfogásból indul ki azon föltevés, hogy a vádlott a valódi bűntevő, és ez által elfeledik, hogy minél súlyosabb a vád, minél szigorúbb a büntetés, annál biztosabbnak és jogszerű ótalom által biztosítottanak kell lenni az eljárásnak. És ekkép beáll azon iszonyu tévelygés, melytől az emberiség mind e mai napig nem tudott menekülni.

A felségsértés ugyan-e stadiumában, melyről épen szólunk, azt találjuk, hogy a felségsértés bűntényének fogalma igen kiterjesztetik, hogy mindazon bűntevéssel, melyek az emberek fölfogása szerint igen utálatosak, vagy a közhatalomnak leginkább nincsenek ínyére, az árulás fogalma alá erőszakoltatnak.

Mihelyt azonban az állami mivélődés fejlődésnek indul, és az emberek kezdik belátni a kormányzás célját és hasznát, valamint azon veszélyeket, melyek a társadalmat és egyeseket fenyegetik, beáll az ellenkező. A felségsértés miatt vádlottak nagyobb ótalom nyujtatik, mint a minőt közvétségekben élvezni szokott. Az árulás fogalma mind szorosabb korlátok közzé szorittatik, és szigorubban meghatároztatik, valamint annak kiterjesztő magyarázata mindinkább gyérül, míg végre eljutunk a felségsértés azon fogalmához, mikép azt a modern államjog meghatározza.

Ekképen lesz a felségsértési jog, mint fönnebb megjegyzők, a mivélődés ismerve, miként más tekintetben az utak, a nők helyzete, közmulatságok, birtok, építészet, tisztaság stb.

Ismételjük, hogy a tapasztalás a jogos felségsértési eljárásnál nem csak azon ótalmat igényli, mely a vádlottnak közvétségek esetében nyujtatni szokott, hanem igényel bő-

vebb biztosítékokat is. E biztosítékok közül a legfontosabbak lennének:

A vádiratnak a cselekvényt és az elkövetés idejét illetőleg világosnak kell lenni;

A vádlottal jóval a főtárgyalás előtt közölni kell a vádiratot, hogy elég ideje legyen arra elkészülni;

Szintén elég jókor közölni kell vele az ellene bizonyító tanuk névsorát;

Elég időt kell hagyni a vizsgálatra;

Magától értetik, hogy a védőt a vádlottól nem lehet megtagadni;

A bírák legyenek pártatlanok, függetlenek, és a vádlottnak rangtársai; következésképen a kormánynak az eljárás előtt nem szabad a bírákat megkérdezni, miként fognának ilyen vagy amolyan esetben ítélni;

• Ha valahol, akkor a felségsértési esetekben ki kell zárva lenni, minden mende-monda után való tanuskodásnak;

Tényekről, nem pedig hajlamairól kell az illetőt vádolni; cselekvényekről, nem pedig oly szavakról vagy írásokról, melyek talán még el sem hagyták az íróasztalt;

Elejétől fogva mindvégig a legteljesebb nyilvánosságnak kell uralkodni, és a hírlapok tudósítóit nem szabad a tárgyalástól kirekeszteni; mert husz-harmincz egyén bebocsájtása még nem nyilvánosság;

A tárgyalásnak a vádlott jelenlétében kell lefolyni.

Valamely tény bizonyításra egy tanu nem elég, és a vádlott érdekében tanuskodókat ép úgy meg kell esketni, mint az ellene bizonyítókat.

Önvallomásnak, ha egyáltalán megengedhető, a törvényszék teljes, nyilvános ülésében kell megtörténni;

Testi vagy lelki kényszerítő eszközöket nem szabad használni;

A tanuknak feddhetetlen jelleműeknek kell lenni, nem pedig ismert gonosztevőknek;

Oly bizonyító mód, melynek közvétségek miatti eljárásnál nincs helye, a felségsértésnél sem alkalmazható;

A büntetésnek határozottnak kell lenni;

A felségsértés tárgyában intézkedő törvények kiterjesztő magyarázata semmi esetben meg nem engedhető; végül

A bíróknak nem szabad politikai testületből valóknak lenniök.

Az angol törvény, a vádlottnak megadja mind a fölso-
rult biztosítékokat, azon egyetlen kivétellel, hogy a lordok
fölött a felső ház ítél; ez is azonban azon indokból történik,
hogy a vádlott fölött rangtársainak kell bíraskodni.
Ellenben az amerikai alkotmány szerzőinek nagy bölcsességé-
ről tanuskodik, hogy a felségsértési eljárást nem utasították
a senatus elé. Igaz ugyan, hogy az ugynevezett impeachment-
ben, vagyis a képviselőház által támasztott vád esetében a
senatus a bíró; azonban jól meg kell különböztetnünk; az
az amerikai impeachment-eljárás nem fenyítő eljárás, hanem
csupán állami intézvény; az impeachment eljárásnál a senatus
valamely államtisztviselőnek csupán képessége fölött ítél; és
ítéletének nem lehet egyéb hordereje, mint csupán, hogy a
vádlott, hivatalától ekkép megfosztott tisztviselőt lehet aztán
a fenyítő törvényszék elé állítani. És ez értelemben hasonlít
az amerikai impeachment az atheni ostracismushoz, mely szín-
tén nem fenyítő, hanem állami intézvény volt.

VIII. Gondolatközlés. Költözködés. Kivándorlás.

A gondolat szabad közlése az összes polgári szabad-
ság legfőbb lételeme. Senki sem tarthatja magát mindaddig
szabadnak, míg azon jogában, hogy gondolatait polgár-

társaival közölhesse, háborítva vagy ellenőrködésnek alávetve van.

Szabad nemzetek törvényei követelik és biztosítják a gondolat szabad közlését, történjék az szóval, vagy az által, hogy a polgárok összegyűlnek és nyilvánosan beszélnek; mert a gondolat szabad közlésének joga különösen ez alakban van a hatalom üldözésének alávetve; hasonlókép biztosítják szabad népek törvényei a sajtószabadságot és végül a levél sértetlenségét.

Igen jellemző, hogy habár az észak-amerikai alkotmány világosan kijelenti, miszerint a kormány csak azon jogokat gyakorolhatja, melyek az alap-okmányban felsorolva és határozottan körülírva vannak, az alaptörvényt kiegészítő pótczikkék elseje egyenesen megtiltja a congressusnak, hogy valaha oly törvényt hozzon, mely által „valamely vallás uralkodóvá nyilváníttatnék, vagy valamely felekezet vallása gyakorlatában háboríttatnék; vagy mely által a szó és sajtó szabadsága, vagy a nép azon joga, hogy békésen összegyülekezhessen és a kormányhoz sérelmei miatt kérelemmel fordulhasson, korlátoztatnék.“ Azok tehát, kik a szabadság classicus hazájának törvényt hoztak, inkább akartak következetleneknek látszani, hogysem elmulaszták a legfontosabb polgári jogok felsorolását. Ama bölcs törvényhozók tehát kétségkívül igen fontosaknak tartották e jogokat, már csak azért is, mert ezek azok, melyek a hatalom első támadásainak kitéve vannak.

Az angolok, a gondolatközlésnek szabadságát, ép úgy, mint egyéb becses jogaikat, a zsarnokság elnyomása ellen folytatott százados harcokban, forradalmak által vívták ki. A védbástya, mely Albionnak e jog korlátlan élvezetét biztosítja, a nép azon közérzületében fekszik, mely e jelszóban találja kifejezését: ezt kísértsék csak meg egyszer tőlünk elvenni!

Hasonló tekintet alá esik a levél általi közlés szabadsága is. A szabad levélváltás joga minden emberre nézve elvitáztalanul igen becses és szükséges. Az amerikai törvényhozók a gondolat-szabadság annyira kiegészítő elemének tartották a levéltitok szentségét, hogy nem is tartották szükségesnek azt külön fölemlíteni, épügy mint Róma első törvényhozói megfélekedtek az apagyilkos büntetéséről.

A levéltitok szentségének fontossága fokozódik még az által is, ha meggondoljuk, hogy a polgárosult országokban a levélszállítást az állam közvetíti. Mihelyt tehát valaki egy levelet a postára tesz, az ezentul kizárólag a kormány hűségére és becsületességére van bízva. Ha a czimek és feladók minden becsületes és szabad ember előtt gyűlöletesek, a levelek fölbontása, mint ez például Franciaországban történik és Ausztriában is napi renden volt, bizonynyal tizszer gyűlöletesebb, mert az emberiséget létgyökereiben támadja meg. Ha a 17-ik században a posta oly fontossággal bírt volna, minővel bir napjainkban, és I. Károlynak kedve lett volna, a mivelődés ez eszköze ellen is merényletet intézni, mint megtámadta az egyedi szabadságot: bizonyosak lehetünk benne, hogy a *petition of rights* a levéltitok megőrzését is fölemlítette volna. Az amerikai Egyesült-Államokban eddig teljesen ösmeretlen az oly eljárás vagy mód, mely által valakinek jogában volna a postáról valamely levelet elhozatni, azonkívül kihez a levél intézve van; és Lieber, kinél jobban az amerikai szabadság szellemét senki sem ismeri, azon nézetben van, hogy még bírói parancs által sem lehetne ezt eszközölni; azon hatóság, mely elég vakmerő lenne, a levéltitok szentségét megsérteni, el lehetne rá készülve, hogy az alsóház által egy impeachment-ot fognak nyakába akasztani.

A levéltitok szentségének ellenségei, kiket mint magától értetik, nem találunk máshol, mint a polgári szabadság ellenségeinek táborában, a levéltitok ellenében azon „államo-

kot“ hozzák föl, hogy, ugymond a póstát a kormány állítja föl, és csaknem lehet tőle azt kívánni, hogy kezet nyújtson azoknak, kik ellene törnek. Ez okoskodás, melyet a Coëtlogon-féle híres botrány-pörben 1853-ban a párisi államügyész annyira keresett mesterkedéssel kifejtett, teljesen hamis. Nem a kormány, de a társadalom állítja föl a póstát, ha mindjárt ezt a kormány által teszi is. A póstát nem a kormány kegyelméből kapjuk. Póstákat állítani a kormányzásnak nem szükségképeni folyománya, mint például a végrehajtó hatalom gyakorlása vagy a hadviselés. A kormány, midőn póstát állít, csupán a levélforgalmat közvetíti a közjólét érdekében. Vannak országok, hol a pósták nincsenek az állam kezében; gondoljunk csak Németországra, hol a posta a legujabb időkg a Thurn-Taxis család magántulajdona volt.

• A szabad költözködés joga, és pedig az ország határain belül ép úgy, mint annak határain túl, a polgári szabadságnak egyik további és igen fontos alkatrésze.

A lefolyt századokban valamely kormány hatalmát a lakosság sűrűségében, a nagy pénzkészletben, és egy ezekre támaszkodó erős hadseregben keresték. Ennek következése volt aztán, hogy oly országokban, hol a polgári szabadság nem nagy tiszteletben részesült, és a népet a kormány pusztá eszközének tekintették, a kivándorlást kancscsal szemmel nézték, vagy végkép betiltották; szabad emberek azonban akkép gondolkodnak, hogy a kormányok vannak ő érettük, és nem ők a kormányok érdekében; és hogy minden embernek igen becses joga az, hogy a kerek-világ azon pontját szemelhesse ki magának, hol anyagi, szellemi, vallási, állami élet czéljait leginkább föltalálhatni véli.

A szabad kivándorlást eltiltani, ez minden esetben a személyes szabadság megsértése. Az államnak jogában van, a kivándorlás okait megszüntetni, de azt egyszerűen betiltani: nincs. A ragaszkodás törvénye, mely az emberi cselekvés és

gondolkodás körében oly fontos tényezőként szerepel, mely a társadalom alapját és a mivelődés folytonosságát képezi, elég erős arra, hogy az embereket azon helyhez láncolja, hol vannak, ha csak ott maradhatnak; és ha egy túlnépesedett országból költöznek ki, vagy, hol többé munkát és becsületes keresetet nem képesek többé találni, akkor új hazájokban tevékeny termelők lesznek és következőképp fogyasztók a nagy világforgalomban, és régi hazájuknak csak hasznára lesznek, ha ugyan ez a szabad forgalmat megengedi.

A mit a kivándorlásról mondtunk, ugyanaz áll a tőke-kivitelét illetőleg is. A tőke kivándorlását is ugyanazon okok eredményezik, melyek a munkás kezeket arra bírják, hogy tevékenységüknek új tért keressenek. Hogy a múlt századokban e tekintetben mennyire korlátolt fölfogás uralkodott, bizonyítja az is, hogy oly fölvilágosult és éleslátású fő, minő II. Frigyes volt, legfőbb kötelességei egyikének tartotta, a pénz kivitelét lehetőleg akadályozni.

A tőke kivitelének akadályozása belevág a polgári szabadságba, mert akadályozza a tulajdon fölötti szabad intézkedést. Ha az amerikai államoknak eszébe jutna, ugyanazon megtorló rendszabályokat alkalmazni a tőke kivitele ellen, minőket irányokban Európában használtak, bizonyára csak a vén Európa hátrányára ütne ki a dolog, miután mindennap tapasztaljuk, mily iszonyú összegek vándorolnak be Amerikából földrészünkre. Amerikában azonban a jólét tényezőit egészen máshol keresik, mint a polgári jog leglényegesebb atributeiba való jogtalan avatkozásban, így csak az európai monarchiákban hiszik boldogíthatni az emberiséget.

IX. Lelkiismeretszabadság. Tulajdon. A törvény uralma.

A lelkiismeret, vagy helyesebben: az istentisztelet szabadsága az embernek ős joga, és nem képzelhető szabadság, mely e jogot nem biztosítja. Az amerikai szabadság egyik jellemvonása, hogy amaz intézményt, melynek célja a vallás gyámolítása és terjesztése, egészen elkülöníti az államkormánytól. Láttuk fönnebb, hogy e részben mit tartalmaz az Egyesült-Államok alaptörvénye. Ez elv lengi át az egyes államok alkotmányát, midőn szigoruan megtiltják a kormánynak, hogy egyházakat építsen, vagy azokat javadalmakkal lássa el, vagy hogy valamely hivatalt vagy bizonyos jog gyakorlatát föltételkép bizonyos felekezethez kösse. Azért korántsem lehet azt állítani, mintha az amerikai alkotmány ellenséges indulattal lenne a vallás iránt; mindazáltal két elv az, melyhez szigoruan ragaszkodnak: Bármely hitfelekezet se háboríttassék meg vallása szabad gyakorlatában, sem egyenes üldözés, sem pedig közvetve az által, hogy valamely felekezet hívei lehetleneknek nyilváníttassanak, vagy ezáltal, hogy egyik egyház a másik fölött előnyben részesíttessék; és másodszor, egy egyház sem nyilváníttathatik uralkodó vagy államegyházzá; ép oly kevésbé kényszeríthető a nép, hogy valamennyi egyháznak föntartásához járuljon, a mint ezt Franciaországban tapasztaljuk.

Angolországban uralkodó egyház létez, és bizonyos hivatalokhoz csak az juthat el, ki az uralkodó egyháznak hive. Még csak kevésbé ez előtt a népképviselő csak azon föltétel alatt foglalhatta el helyét a parlamentben, ha az esküt „az igaz keresztény hit szellemében“ letette; csak 1858. óta van megengedve az idézett szavakat az esküből kihagyni. Mind amellet is kénytelenek vagyunk elismerni, hogy a vallási

türelem az angol szabadság védpaizsa alatt fejlett ki legelőször, és a teljes vallásszabadság elvét az angol-amerikai szabadságban találjuk megtestesülve. Igaz, hogy kisebb államok, mint például a középkorban Velence, már régebben fölismerték, hogy a vallási türelmetlenség nemzetgazdasági tekintetben mennyire káros; mindazáltal a nagyobb államok közül Angolország volt az első, hol a türelem elve, a vallási szabadság előhírnöke, érvényre emelkedett; míg XIV. Lajos, az úgynevezett „nagy,” Franciaországban a protestánsokat tüzzel-vassal pusztította, addig egy sokkal nagyobb király, az angol III. Vilmos, kijelenté, hogy „a lelkiismeret dolgában istent illeti a bírászkodás.” Igaz, hogy a katolikusok Angolországban még azután is szigorú bánásmódban részesültek, de nem annyira vallási mint politikai okokból, miután a pápaság volt az, mely az orániai ház ellenségeit gyámolította, és a lázadás tüzét a főnálló rend és alkotmány ellen folyton szította.

Jelenleg a keresztény egyházak kebelében új élet mutatkozik; a katolikus egyház a tevékenység megújult szelleme által látszik megszállva lenni, mely által a 17-ik században sikerült sok tért visszafoglalnia, melyet a reformatió korában elveszített; a protestánsok sem rőstek: a kutatás, vizsgálódás, isten igéjének hirdetése nagy buzgalommal foly. Engedje a gondviselés, hogy a népek mindinkább és inkább eljussanak a vallásszabadság elvének fölismeréséhez, és ebben meg ne tántorodjanak még a legsúlyosabb körülmények között sem. Mert ez a legszomorubb következményeket fogná előidézni, oly következményeket, melyekről e pillanatban csak igen keveseknek van fogalmuk. A cél, melynek elérésére a mai polgárosodás törekszik, legyen a legteljesebb lelkiismereti szabadság.

A polgári szabadság szilárd alapelveinek egyike a személyes tulajdon lehető legnagyobb biztosításában rejlik, jusson valaki a tulajdon birtokába akár öröklés, akár

szerzés, vagy termelés által. Ez alatt értjük a legkorlátlanabb tevékenységet az értékek előállításában és kicserélésében, értjük továbbá mindennemű jogtalan egyedáruságok eltörlését, értünk szabad kereskedést, valamint biztosítását annak, hogy a tulajdontól csak törvényes uton lehet valakit megfosztani, végül azon elvet, hogy nevezetesen a tulajdon egy részének állandó elvonása, melyet adózásnak neveznek, csak a tulajdonos — adózó — közvetlen vagy közvetett beleegyezése által történhetik, és hogy a kormánynak csak rövid időre engedjék meg, a tulajdon egy részének elvonása, hogy ekkép az adók megújíttassanak, és rövid időközök után megvizsgálattassanak. A személyes tulajdon valódi őtalma magában foglalja a tulajdon elkobzásának kirekesztését is. Mert, habár az elkobzás már határozatlan természeténél fogva is, büntetékép nem ajánlható, miután nem a büntetéstől, de azon körülménytől függ, vajjon van-e, és mennyi vagyona a fenytettnek, már csak azért sem lehet jogos, mert a személyes tulajdonjog magában foglalja a személyes örökhagyás jogát, mely különben a tulajdon elkobzása által végkép földulatnék.

A személyes tulajdon egyidejű a kormány főnállásával; sőt, ha kormány alatt nem csupán valamely hatóság főnállását értjük, hanem rendes, szilárd alapu államkormányt képzelünk, a tulajdon jóval előbb létezett, mint a kormány, és nem ennek köszöni lételet; a mint hogy érték létezik, mielőtt a pénz fogalma kifejlődnék, a pénz a vert pénz előtt, a vert pénz a kormány által veretett pénz előtt. Azért szükséges, hogy a békés és jogos magántulajdon, mint a polgári szabadság szükségképeni kiegészítő része, csak rendkívüli esetekben áldoztassék föl a közjó érdekében, és a törvényben és alkotmányban gondoskodva legyen arról, hogy a tulajdonosok teljes kárpótlásban részesüljenek.

Az itt említett tárgyak közül, mint: egyedáruság, szabad kereskedés, iparszabadság, a forgalom szabadsága, tulaj-

don, megadóztatás, vagyon-elkobzás, — mindeniknek meg van a maga hosszú története, mely tele van harcokkal tévely s kormánybeavatkozás ellen, a századok és évezredek folyamában. Minden egyes tárgy fölött lehetne egy külön igen tanulmányos történetet írni. Mindenik mutatja a szabadságnak szakadatlanul fokozatos bár lassu fejlődését. E fejlődés még nem érte el befejezését, habár jelenleg — legalább elméletben — már eljutottunk azon fokra, honnan a személyes tulajdon legfőbb őtalmát a polgári szabadság elutasíthatlanul kiegészítő része gyanánt tekintjük.

Polgári szabadság csak úgy állhat fön, ha minden polgár alá van vetve a törvénynek, és semminek másnak, mint a törvénynek, vagy is: az államakarattá vált közvéleménynek. Ezt nevezzük mi a törvény uralmának. Minden személyes önkény ellentétben van a polgári szabadsággal. A törvény, melynek a szabad ember engedelmeskedik, egy általános szabály, mely a népszokásból származik, vagy a nép által följegozított hatáság által hozatik. A törvénynek oly szabályt kell magában foglalnia, mely nem jön összeütközésbe valamely magasabb törvénnyel vagy polgári elvvel; kell, hogy jogszerűen hozva legyen, mielőtt beállott volna azon eset, melyre elhalmaztatik, és kell, hogy nyíltan és hiven közhirré tétessék.

A szabad polgárt tehát nem szabad alávetni sem visszaható fenyítő-törvényeknek, sem kormányküldöttségeknek; sem kivételes bíróságoknak, sem pedig a kormány azon jogának, hogy valakit a törvény kötelező ereje alól föloldjon; sem a végrehajtó hatalom pusztá intézkedéseinek, vagy valamely népcsoport parancsszavának, mely maga akar a nép lenni.

Valamennyi újabb alkotmány, mely éltető nedvét az angol szabadság földéből szivta, egyik legfőbb alapelvül nyilváníttja, hogy minden polgár csak a rendes törvény-szék elé idézhető. Az Egyesült-Államok függetlenségi

nyilatkozata az elszakadás egyik indokául azt hozza föl, hogy az angol kormány egyes polgárokat tengeren túl szállított, hogy ott őket állítólagos vétségek miatt törvény elébe állítsa.

Ismerjük az európai szárazföldi kormányok csinjait, melyek a viszonyok által rájuk erőszakolt új alkotmányokat az által igyekeztek megbénítani, hogy egyes nagyobb városokban és kerületekben az ostromállapotot hirdették ki; az ostromállapot pedig, mely a rendes bíróságok működésének megakasztásával a kivételes bíróságokat lépteti életbe, nem egyéb, mint a rendes jogállapotnak megzavarása, a habeas corpusnak fölfüggesztése. Az abszolút kormányok rendesen a rendes törvénykezés menetét igen kényelmetlennek találták, és soha sem szüntek meg a törvény érvénye ellen harcot folytatni; ez bizonyosága annak, mennyire elutasíthatlanul szükséges kelléke a polgári szabadságnak a törvény uralmának biztosítója.

A törvény uralmának elve következményében egy másik elvhöz vezet, mely szintén a polgári szabadság egyik lényeges és nélkülözhetlen alkatrészét képezi.

Ez abból áll, hogy egyrészt minden tisztviselő, legyen bár magas vagy alacsony állásu, a maga cselekvénye jogszerűségeért felelősséggel tartozik, akár bizatott meg a kérdéses cselekvény végrehajtásával törvényes előjárója által vagy nem, akár volt a végrehajtó hivatalnok azon helyzetben, hogy a rábizott cselekvény nagyszerűségét megítélhesse, akár nem; és hogy másrészt: mindenki föl van jogosítva a jogtalan cselekvénynek ellenszegülni, származzék bár e cselekvény egy különben törvényes állásu tisztviselőtől vagy sem. Az ellenállás az ellenállónak veszélyére történik. Valamennyi országban minden esetben engedelmességet kívánnak a tisztviselő irányában, és csak a cselekvény végrehajtása után engedtetik meg a sérelem orvoslása. Lehet, hogy némely esetekben a főnebb kifejtettük elv szigorunak látszik a

tisztviselőre nézve: azonban ki a polgárok szabadságát őszintén szíven viseli, kénytelen lesz e kényelmetlenségnek előnyt adni azon sérelem fölött, mely ez elvnek földadása által a törvény uralmán ejtetik. Államcsinyek, minőknek fényes példáit Franciaországban és egyebütt is láttuk, lehetetlenek lennének, ha a nép minden rétege ez elvtől át lenne hatva.

Ez elv egyedül az angol-amerikai szabadságban van következetesen keresztül véve. Egy sheriff, kezében a törvényes parancssal, föl van jogosítva, előre bocsájtott fölhívás és tagadó válasz után, valamely ház ajtaját erőszakkal föltörni, ha abban egy harmadik személy ótalmat keresett vagy dolgait ott elrejtette. A „minden ember háza, annak erős vára“ nem véd meg mindenkit, csak annak becsületes lakóját. Mindamelletts is, ha a sheriff a házba erőszakkal betör, és, volt legyen bár a gyanu még oly alapos is, a keresett egyént vagy tárgyakat nem találja, akkor a törvény előtt felelőséggel tartozik a ház lakóinak. Lehet, hogy ez némely esetben kellemetlen. Vajjon azonban, lehet-e ezért azt mondani, hogy ez elv tulhajtás lesz az egészséges állameszély határain?

Minden törvény bizonyos esetekben kényelmetlen. Ha az elv tulhajtás, hol keressünk hát akkor biztosítékot az államhatalom és kormány össznyomása ellenében a személyes szabadság érdekében?

Ki előtt az angol szabadságnak ez elve ismeretlen, azt fogná talán vélni, hogy az következőképen a végrehajtó közegek habozását fogja maga után vonni. A tapasztalás Angolországban és Amerikában megmutatta, hogy ez nem áll.

Hogy Angolországban ez elv, mely ott a polgári szabadság legerősebb oszlopának tekintetik, mennyire áthatja a népet minden rétegét, mutatja egyebek között az is, hogy

az ugynevezett act of indemnity esetében, midőn t. i. valamely miniszter jogtalan cselekvényeinek következményeitől a parlament által föloldatik, e határozat nem csak az illető miniszter személyére szól, de mindig világosan kimondatik, hogy azon alárendelt tisztviselők is, kik a miniszter rendeletéből cselekedtek, minden büntetéstől mentesek legyenek.

Végül meg kell még jegyeznünk, hogy teljesen közönyös, kitől származott a parancs. Ha törvénytelen, akkor felelőséggel tartozik érte az, ki végrehajtotta, adott bár ki a rendelet a király vagy az elnök által, és legyen bár az, ki e törvénytelen rendeletet végrehajtja, a főbbvalójának engedelmeséggel tartozó katoná. Szigorú törvény ez, de egy szent elv, melyet egy törvényes kormány sem nélkülözhet, és mely eddig még mindig igazolta magát.

X. Beszállásolás. Hadsereg.

A kormányoknak, melyek nincsenek kellőleg korlátozva, ezer módjuk van, a polgárokat közvetett uton zaklatni, győztörni. E módok egyike az állandó hadseregek behozatala óta, mely zsarnok kormányok által igen gyakran vétetik alkalmazásba, abban áll, hogy a hatalom a polgárok elégedetlenségét házaikban katonák beszállásolása által igyekszik megtörni. A kormány által ösztönzött, a szemtelenségig vakmerő katonának ezer módja van, a családot, melynél beszállásolva van, minden kitelhető módon zaklatni, gunyolni, sőt anyagilag is tönkre tenni. *) Azért szabad nemzetek, mint például az angol, a polgári szabadság érdekében igen szükségesnek talál-

*) Erről nekünk magyaroknak is van önszerzett tapasztalásunk a forradalmat közvetlenül követő és az 1861—1862. évekből.

ták a katonák beszállásolását korlátozni, sőt egyenesen megtiltani. Az 1689-iki bill of rights, annak indoklásául, hogy II. Jakab az ország törvényeit fölforgatta, azon tényt emeli ki, hogy béke időben katonákat toborzott, és azokat a törvény világos rendelete ellenére polgároknál szállásolta el. Angolországban tehát egyenesen súlyos alkotmány sértésnek tekintetik a parlament beleegyezése nélkül katonákat beszállásolni. Az amerikai Egyesült-Államok alkotmánya pedig rendel, hogy béke idején a tulajdonos világos beleegyezése nélkül sem szabad egyetlenegy katonát sem elszállásolni, és háboru idején is csak a törvényben meghatározott módon.

Ki figyelemmel tanulmányozta a polgári szabadság fejlődésének történetét, lehetetlen, hogy be ne ismerje, mennyire szükséges, miszerint a törvény a személyes szabadságnak, és a polgárok nyugalmanak ezen védszerére is kiterjeszsze gondos figyelmét.

A katonák beszállásolásának törvény általi korlátozása csak egy részét képezi azon általános jognak, miszerint a fegyveres hatalom szigorúan a törvénynek legyen alávetve. Nevezetesen, mióta az állandó hadseregek léptek életbe, igen szükséges volt arról gondoskodni, hogy a törvényhozástóli függésben megmaradjanak. Ki az angol-amerikai szabadság levegőjében növekedett föl, az nem is tud magának szabadságot képzelni, a nélkül, hogy a hadsereg ne legyen teljesen alávetve a nép akaratának. Az angol király a parlament beleegyezése nélkül egyetlenegy katonát sem fogadhat; a katonai budget csak egy évre szavaztatik meg, és ha a parlament e jogát egyszer megtagadná, a korona még a katonai fegyelmet sem lenne képes föntartani.

Az Egyesült-Államok alkotmánya az elnököt teszi ugyan a hadsereg főparancsnokává, azonban nincs jogában egyetlenegy embert is fölfogadni, vagy a hadseregre egy dollárt is költeni, a congressus beleegyezése nélkül, mely az alkotmány

értelmében föl van jogosítva, a tengeri és szárazföldi hadsereg vezénylete és szervezése fölött intézkedni, és a hadi költségvetést csupán két évre, és nem hosszabb időre, megszavazni.

Pártkülönbség nélkül mindnyájan át vagyunk hatva annak érzetétől, mennyire szükséges és fontos a szabadságra nézve, miszerint a hadsereg alá legyen rendelve a polgári hatalomnak. Mig a nép századokon keresztül mindent elkövetett, hogy a hadsereget a törvényhozásnak alárendelje, a kormányok, melyek a népek szabadságtörekvéseit mindenkép gátolni törekedtek, azon igyekeztek, hogy a hadsereg föl legyen oldva azon kötelezettségtől, miszerint az alkotmányra esküt tegyen. Igaz ugyan, hogy az alkotmányra letett eskü, mint egyáltalán minden politikai eskü, nem nyújt biztos ótalmat a hatalom elnyomása ellen; hol azonban a viszonyok valamely népet arra kényszerítenek, hogy jogait írott alkotmányba foglalja össze, természetes és szükséges, hogy a hadsereg épügy, mint minden közszolgálatban álló egyén, az alkotmányra esküt tegyen; nevezetesen pedig ott, hol az uralkodó is hódoló-esküt követel. Habár a hadseregnek az alkotmányra tett esküje, mint mondók, épen nem nyújt kellő biztosítékot a polgári szabadságra nézve, mindazáltal az eskü le nem tételének igen nagy horderejű és határozott jelentősége van: azt jelenti ugyanis, hogy a kormány nem szándékozik egészen őszintén, és minden háttéri gondolat nélkül a szabadság útjára térni.

Az állandó hadseregek a polgári szabadságra nézve nem csupán azért veszélyesek, mert közvetlenül a kormánytól függenek; van egy még gonoszabb hatásuk is, t. i. hogy a népet, melynek kebelébe visszatérnek, oly szellemmel méltelyezik meg, mely egyenes ellentétben áll azzal, melynek egy szabad, a kormányzatban fölnövekedett népet áthatnia kell. Egy szabad népet a törvény iránti engedelmességnek kell

minden rétegében áthatni; a hadsereg azt tanulja, — mert ezt kell tanulnia, — hogy a parancsnak föltétlenül engedelmeskedni kell. A hadseregnél kizárólag a parancsszó uralkodik; egy szabad népet pedig önmagából kifejelett törvénynek és önmagát föntartó rendnek kell áthatnia. Egy német uralkodó midőn rémülve kellett tapasztalnia, hogy a szabad szellem daemona az ő alattvalóit is kezdi megmételyezni, mondá egyik trónbeszédében: „Végül is kell, hogy egynek akarata uralkodjék a kormányban, épügy mint a táborban.“ Ez eléggé mutatja mit akarunk mi érteni. Maga a katonai egyenruha is, főleg ha azt, mint ezt az európai szárazföldön általánosan tapasztaljuk, állandóan viselik, igen nagy mérvben növeli a nép és hadsereg közötti szakadást, és éleszti ama kaszt-szellemet, melynek ott nem szabad uralkodnia, hol a nép tudja becsülni szabadságát.

Az ujabbkori önkényuralmak gondosan ápták a szakadási szellemet, mert épen az állandó hadsereg az, melyre támaszkodnak. *) Ama körülmény, hogy a hadsereg jobbára a nép kebeléből kerül ki, e tévállapotot nem enyhíti; sőt a veszély még fokozódik az által, hogy ekkép a hadsereg látszólag a nép kiegészítő részévé válik; a nép úgy kezdi tekinteni a hadi pályát, mint élethivatást, hol előléptetésre van kilátás, holott mindennek daczára a hadsereg megmaradt kasztszerű elkülönzött állásában, és homlokegyenes ellentétbe helyezi magát a nép törekvéseivel. Hogy az itt érintett körülmények mennyire fokozódnak az által, ha a tiszti pálya egy bizonyos osztály, például a nemesség, kizárólagos kiváltságává válik, és ekkép a hadi pálya nem tekintetik egyébnek tápintézetnél, anyagilag és erkölcsileg tönkre ment nemesi

*) Mindazoknak igazságát, melyeket itt e nagy államphilosoph elmond, van alkalmunk a legközvetlenebb tapasztalásból ismerni.

családok számára, ezt bővebben megvilágítani egészen fölösleges.

Hol tehát az állandó hadseregek nélkülözhetlenek, legyen a népnek gondja arra, hogy a hadsereg a lehető legkisebb számra szállíttassék le, és egészen a törvényhozó hatalom akaratától tétessék függővé. Oly hadseregek, minők jelenleg az európai szárazföldön léteznek, szellemre, számra, és azon költségre nézve, melybe tartásuk kerül, a polgári szabadsággal teljesen összeférhetlenek.

A hadseregnek a törvényhozás akaratától függése többet igényel azon pusztá jognál, hogy a nép képviselői a hadsereg főtartására szükséges eszközöket megszavazzák. Szükséges továbbá, hogy a hadsereg ne váljék tanácskozó testületté, valamint ne legyen jogában, mint testületnek, kérvényezni. Hol a polgári szabadságnak e menedékét szem elől tévesztették, ott a szabadság tönkre ment. Franciaországban például egy fél millió katonát bocsájtottak az urnákhoz, hogy szavazataikkal helybenhagyják a december 2-iki államcsínyt. Lehet, hogy ez összefér a francia „egyenlőséggel;“ és tán nem is „ellenkezik“ a francziáknak a „demokratiáról“ fogalmával; a ki azonban a valódi polgári szabadság éltető levegőjében növekedett föl, az tudja, hogy ez — nem szabadság; hogy ez a szabadság földulása, magától a szabadság, a demokratia szent eszméitől kölcsönzött álarcz alatti széttiprása.

Általában mondhatni, hogy korunk legnehezebb problémáinak egyike, az állandó hadsereg eszméjét a valódi polgári szabadság követelményeivel összhangzásba hozni.

XI. Kérvényezés. Egyesületi jog.

Áttérünk most azon jogra, mely a polgári szabadságot biztosító jogok között kétségtelenül az első helyen áll: értjük

a kérvényezést, és az egyesületi jogot, melynek meg kell lenni minden alkotmányban, hol egyáltalán polgári szabadságról szó lehet.

Egy tekintélyes amerikai államférfiu a kérvényezés jogáról oly országban, hol a polgárok a szabadság azon mértékével rendelkeznek, mint Washington korában, kicsinylőleg nyilatkozott; ő azonban tévedésben van. Igaz ugyan, hogy e joggal az Egyesült-Államokban annyi visszaélés történik, hogy ott a kérvényezés végkép elveszítette minden jelentőségét. Mindazáltal oly szent jog az, mely súlyos időkben bizonyítja be egész nagyságában üdvös voltát. A kérvényezés szabadsága igen sok rosznak veszi elejét, és ha megtagadtatnék, minden szabad gondolkodásu ember mély megaláztatás gyanánt tekintené. A kérvényezés szabadsága szükségképeni következménye a szabadszólás és gyülekezés jogának, a legegyszerűbb és természeti jog, melyet még az istenség sem tagad meg teremtményétől.

Hol az ugynevezett „atyai“ kormányok boldogítják a népet, vagy hol az önkény uralmat földi gondviselés gyanánt tekintik, ott azon jog, melynélfogva egyesek kérelmekkel járulhatnak az uralkodó hatalomhoz, nagy szerepet játszik mindaddig, míg az veszélyessé, vagy az uralkodó környezetére nézve terhessé nem válik. Miklós orosz czár például gyakran megszólattatott az utcán a kérvényezők által; Nagy-Frigyes alatt pedig szokásban volt, hogy a kérvényezők az által igyekeztek a figyelmet magukra vonni, hogy kérvényeiket a tömeg feje fölé emelték; a király ilyenkor rendesen valamelyik hadsegédét bizta meg a kérvény átvételével.

Kérvényezési jogokról szólva, különbséget kell tennünk oly kérvények között, melyek a kormányhoz intéztetnek, azután a hadsereg kérvényei között, melyek semmi szin alatt soha meg nem engedhetők, végül pedig azon kérvények között, melyek a törvényhozáshoz intéztetnek. Az utóbbiakat illetőleg a valódi népszabadságra nézve igen fontos, hogy a kérelem, ha még

oly jogos vagy igazságos tartalma is, ne erőszakoltassék a törvényhozó testületre valamely nyers tömeg által; mert ez által elveszíti kérvényezési jellegét és fenyegetéssé vagy épen kényszerre válik. A francia forradalom elég sok szomorú példát nyújt ez igazság megvilágítására. A törvényhozó gyűlésnek, mint a szabadság szükségképeni alkatrészének, egész jelentősége abban fekszik, hogy az — szabad legyen; megszűnik azonban szabad lenni, mihelyt valamely anyagi erőszak által fenyegettetik.

Ismételjük, hogy a kérvényezés joga a polgári jogok legfontosbika, és azért nem tanácsos, hogy e jog akár a polgárok által kicsinyeltessék, akár pedig jelentőségétől az által foszszák meg, hogy a kérvényezést kényszerítő fenyegetéssé változtassák át. Szabad hazában a kérvényezés nem szentesített intézmény, ellenben önkényuralomnál szokatlan esemény. Ha e jogot a szabad nép a polgári szabadság eszköze gyanánt használja, haszna azon közvetlen hatásban rejlik, melynél fogva a közfigyelmet fölébreszti; midőn valamely események életet ad, ez eszmét nemzedékről nemzedékre átülteti, ha mindjárt nem képes is annak közvetlenül érvényt szerezni; midőn azokat cselekvésre buzdítja, kik hivatva vannak cselekedni, és kiknek érdekében áll, hogy működésükben a közvélemény által támogatassanak, midőn a közvéleménynek alkalmat nyújt, bizonyos kérdésben nyilatkozni; midőn a felizgatott közhangulatnak szellentyűje gyanánt szolgál, és rendetlen tudatlan tömegek helyébe lép.

Az előbbivel közel rokonságban áll azon jog, melynél fogva a polgárok békésen összegyülekezhetnek, és közügyek fölött tanácskozhatnak, valamint azon jog, melynél fogva állami, vallási, társadalmi, tudományos, ipari, kereskedelmi, földmívelési s egyéb célok elérésére egyleteket alakíthatnak. Hogy e jog korlátlan használata olykor veszélyessé is válhatik, és hogy a törvényhozó hatalom gyakran azon kényszer-

helyzetbe jut, hogy bizonyos egyletek visszaélése ellenében a polgári szabadságot törvény által ótalmasza, tudja mindenki igen jól, a ki csak valamit olvasott valaha az első francia forradalemban szerepelt klubok történetéről. Polgári jogainkkal az államéletben ép úgy vagyunk, mint testi és szellemi életünk alapföltételével — minél szükségesebbek és nélkülözhetlenebbek, annál vészthozóbbakká lesznek, mihely az ész uralma alól fölszabadítják magukat. Tevékenységének elnyomására irányzott kísérletek nem szűlnek egyebet szerencsétlenségnél és nyomornál.

Az egyesületi élet a polgári szabadság, a polgári jogok biztosítására és a nemzeti szellem tetterős működésére fölötte szükséges; minél szabadabb valamely nép, annál kifejtettebbnek találjuk azt nagyban és kicsinyben; minél önkényesebb valamely kormány, annál nagyobb buzgalmat fejt ki az egyesületi élet elnyomásában. A hajdani római császárok még az ipartűzők egyesülését is rossz szemmel nézték. Hogy az egyesületi élet, mily hatalmat, és szabad hazában a köznyugalom veszélyeztetése nélkül mily tevékenységet képes kifejteni, erre nézve a történelemben alig van fényesebb bizonyíték az angol „gabona-törvényellenes egylet”-nél (anti-corn-law-club), mely, igaz, hogy óriási erőlködések után, azonban a törvény és a társadalmi rend oszlopainak megrendítése nélkül, a leghatalmasabb néposztály ellenében, mely valaha létezett, az angol földbirtokos osztály ellenében keresztül vitte a gabonakereskedés szabadságát; ily roppant sikert képes felmutatni az Egyesült-Államokban a „gyarmatosító-egylet” is, mely, habár csak magántársulat, még is teljes souverainitással bíró államoknak kölcsönöz lételt. Általában mondhatni, hogy az idegen, ki legelőször teszi lábát az európai szárazföldről Angolország, vagy az Egyesült-Államok földére, semmi sem gyakorol oly meglepő hatást, mint a népelet minden rétegét ezer meg ezer száakkal át meg átövező egyesületi szellemnek a nem-

zeti össznagyságban visszatükröző óriási vívmányainak szemlélete. Törüljétek ki e jellemvonást Anglia vagy Amerika képéből, és akkor hiába keresitek az önbizalommal telt, erőteljes, és egész a fékezetlenségig termékeny angol vagy amerikai népetlet prometheusi szikráját: az önkormányzat nem léteznék többé. Az európai szárazföldön az ellenkező látvánnyal találkozunk; a nép már annyira megszokta a kormány gyámságát, hogy nem is hisz addig valamely vállalat sikerében, míg azt a kormány dajkáló ápolása alá nem veszi.

XII. Nyilvánosság.

Áttérünk most már a polgári szabadság azon biztosítékaira, melyek kiválóan szabad országok kormányára és állami életöknek lényére vonatkoznak. Első helyen kell ezek között neveznünk: a közügyek nyilvánosságát. E fogalom magában foglalja a törvényhozás és a jogszolgáltatás, egyszerűs mindazon habár jelentéktelenebb ügyek nyilvánosságát, melyek természetüknél fogva nyilvánosak és ilyenekül kezelendők, valamint a fontosabb okmányok, emlékiratok, szerződések, szóval mindazon okiratok közzétételét, melyek bármely tekintetben a nemzetre nézve fontossággal bírhatnak. Magában foglalja továbbá a teljes szabadságot a hirlaptudósításokra nézve, hogy közttestületek tanácskozásait hirlap útján közzé teszik. Ezeknek kirekesztésével a modern közélet igényeinek megfelelő nyilvánosságról alig lehetne szó. Mai nap rég nem gyűlekezünk össze a köztérekben, mint az ókor népei. A milliók, kik a jelenkori demokratikus államokban a közügyekről értesülve lenni kívánnak, nem is jöhetnének össze a forumon, mint ez a hajdani egy-egy városból álló államokban lehetséges volt. Az újkor szabadságára nézve a hirlap ugyanaz, mi az Agóra az atheni, a forum a romaira nézve volt. A jelenkori igé-

nyeknek megfelelő szabad városi közéletet még csak lehet a sajtó közgei nélkül képzelni, de országot, mely ez igényeknek megfelelően, teljességgel nem.

Nyilvánosság polgári szabadságra vonatkozólag jelenti: nyilvánosságot a közügyek minden ágainak tárgyalásánál; — nyilvánosságot ama nagy állami processusnál — mely által a közvélemény közakarattá válik, t. i. a törvényhozásnál; és nyilvánosságot a közvélemény alakításánál és annak a nép képviselőinek választása által történő nyilatkozatánál.

A mily fontos a közszabadságra nézve, hogy köztestületek tanácskozásai, közügyek érdekében szerkesztett emlékiratok és közügyekre vonatkozó okmányok sajtó útján közzététessenek, ép oly nagy horderejű igazság másrésről az, hogy a szóbeliség az angol-amerikai törvényhozás, jogszolgáltatás és közigazgatás nyilvánosságának egyik igen kiváló jellemvonását képezi. Az ujkori őszpontosított önkényuralom a szóbeliség helyébe az írka-firkát és titkolózást és ez által a pusztaságok oly rendszerét leptette életbe, mely a szabadság élő szavának légkörében élő emberben csak undort fog gerjeszteni. A burocracia az irkafirkára, a szabadság az élő szóra van építve; a közigazgatásnak minden még oly alárendelt jelentőségű ágaira is kiterjedő irkálás a legtevékenyebb csatlósja a központosításnak; szabadság helyébe oly rendőrkormányt állít, melyről alig lehet valakinek fogalma, kinek alkalmja nem volt, azt saját közvetlen tapasztalásából észlelni, és a mely a legnagyobb, talán a legkomolyabb nehézségek egyikét képezi, azon nép szabadságtörekvéseiben, mely egy központi uralom mindent átható lényéhez van szokva. Lieber tanár nem haboz a szóbeliséget, nevezetesen a jogszolgáltatásnál, törvényhozás, és a helyi önkormányzat körében, az amerikai szabadság legfontosabb alkatrészének nyilvánítani.

És méltán, mert az állami ügyek minden rétegére kiható szóbeliség nélkül teljes szabadságot képviselni alig lehet.

Szabad népeknél az állami ügyek a népet érdeklik, és azért nyilvánosan tárgyalandók. Nyilvánosság által jutunk a közügyek ismeretéhez: ebből okul a közönség, ez növeli a népet, ez azon rugó, mely a polgárokat a közügyek érdekében egyesülésre ösztönzi. Nyilvánosság nélkül nincs hazaszeretet, és habár a nyilvánosság nem képes is mindig a bekövetkező katasztrófát elhárítani, mindazáltal az a vészharang, mely a közfigyelmet a veszélyezett pont felé irányozza. A régi államtan a közügyek titokban tartását szükségesnek tartotta; hol az államok sorsát a kabinetekből intézik, vagy hol fejedelmi önkény uralkodik, ott még mai nap is így van; azonban még e kormányok sem állhatnak többé ellen az újabb kor nyilvánosságot sürgető követeléseinek, és már az orosz kormány is eljutott oda, hogy cselekvényeiről, bár hiányosan, u. n. kormányjelentésekben a közvéleménynek számot adjon.

Nyilvánvaló dolog, hogy bizonyos esetekben a *salus rei publicae* azt kívánja, miszerint némely ügyek egy ideig ne hozassanak nyilvánosságra; példaképen csak a követküldés iránti még befejezetlen alkudozásokra kell utalnunk. Nem lehet azonban tagadnunk, hogy az újabb korban e részben is igen lényeges változást lehet észrevenni, és hogy jelenleg már a nemzetközi viszonylatokban is a nyilvánosság aránylag túlnyomó; és el kell ismernünk, hogy ez üdvös fordulat eszközölésének dicsősége majdnem kizárólag az amerikai Egyesült-Államokat illeti. *)

Jellemző dolog, hogy sem az Egyesült-Államokban a jogszolgáltatás nyilvánossága nincsen egyetlen tényleges törvény által biztosítva. Az amerikai alkotmány nem nyújt

*) Egy amerikai államférfiu mondá egykor: „Egy fillért sem adnék az összes államtitokért együtt véve, mely az Egyesült-Államok okmány gyűjteményében, mint sokan képzelik, elrejtve van.“

legkisebb biztosítékot sem, sem a törvénykezés, sem a congressus nyilvánosságára nézve, és az angol alsó- és felsőházban a hallgató közönség jelenléte csak megtüretik, és minden pillanatban ki lehetne a karzatokat üríteni, mihelyt egy képviselőnek eszébe jutna az elnököt arra figyelmeztetni, hogy idegenek vannak a teremben. Mindazáltal a nyilvánosság annyira vérré vált az angoloknál és az amerikaiaknál, hogy ez értékes elvnek elfojtására ott gondolni sem lehetne többé. Ha Angolországban valakinek eszébe jutna, komolyan megkísérteni a közönség eltávolítását a ház karzatairól, ennek következménye nem lenne egyéb, mint — forradalom, és az angol nép nem mulasztaná el, a nyilvánosságot is sarkalatos jogai közé igtatni. Angolországot és az Egyesült-Államokat ép oly kevésbé képzelhetjük hirlaptudósítók nélkül, miként a természetet tenyészet nélkül. Az amerikai nép is annyira átvolt hatva a nyilvánosság szükségérzetétől, hogy csak kizárólag ennek lehet tulajdonítani azt, hogy az Oceánon túli boldog haza constituálása alkalmával az amerikai alkotmány alkotóinak eszébe sem jutott, a nyilvánosságot biztosítékokkal venni körül, mert hiszen nem is jutott senkinek eszébe, a közélet és polgári szabadság ezen legfontosabb emeltyűjét tagadni.

Nem lehet azonban tagadni, hogy a korlátlan szólás-szabadság bizonyos körülmények között a kormánynak sok kellemetlenséget okozhat, sőt a társadalmi rendre nézve veszélyes lehet; így vagyunk ezzel azonban mindazon garantiákra nézve, melyek a polgári szabadságra nélkülözhetlenek; ez az ár, melyet mindazért, mi e világon szép és jó, fizetni tartozunk. A józan államférfiúnak azonban, ki megvan a nyilvánosság jótékonyágáról győződve, legfőlebb is kell, hogy az lebegjen szemei előtt, miként legyen élvezhető a nyilvánosság áldásainak jótéteménye a nélkül, hogy egyszer-smind az abból eredhető veszélyek is szükségképen bekövetkezze-

nek. Mert úgy vagyunk evvel, mint a levegő használatával. Nem arról lehet ugyanis szó, mikép nélkülözheessük a lég beszívását, hanem csupán arról, hogy miként óvjuk meg magunkat a meghűtéstől; mert a lélegzés egyikét képezi testi életünk fő alapföltételeinek.

A szabadság, mondjuk, a szabad szóval elválhatlanul össze van forrva, és ha olykor e szép joggal visszaélés is történik, soha se feledjük, hogy belőle származik a szónoklat — a szabadság gyöngyvirága. Mi volna Görögország és Róma Demosthenesek és Cicerók nélkül? Mi lett volna többi íróikból, ha szónokaik nyelvüket ki nem mivelték volna? Mi volna Anglia kitűnő szónokainak egész sora nélkül? A nagy szónokok szavai nemzeti kincs egy szabad népre nézve, melyből már a zsege ifju merit lelkesedést és hazaszeretetet, melyből a koros férfiú gyűjt tápot lelke számára. *)

A szabadságot gyűlölő kormányok egyszersmind a nyilvánosságnak is ellenségei, és a szószerk gyűlöletes előttük, mert érzik, mily nagy hatalom rejlik benne, oly hatalom, melyet ellensúlyozni ők nem képesek. Morny herczeg III. Napoleon fivére a szószerket hiu pompának nevezi a préfetekhez 1852-ben intézett belügyministeri körlevelében; csudálatos, hogy ily nyilatkozat egy kormány közegétől származik, mely mindenek fölött külső látványosságra, hiu pompafényre van utalva; katonai látványosság dolgában nem is mulasztja el a császári kormány az obligát pompát kifejteni.

Nyilvánosság ad életet a bizalomnak, és bizalom szabad népek kormányainak nélkülözhetlen; — ez a szabad polgárok hűségének éltető szelleme. És e bizalomnak létezni kell alól

*) Honi irodalmunk is a hazafiui lelkesedés és szellem legszebb remekait szónokaink műveiben tudja fölmutatni, kiknek, istennek hála, nem voltunk szükében.

és fõnn egyaránt. Azért titkos társulatok a szabadságra nézve igen károsak, ott, hol a közszellem titkos társulatokban keres mûködésének tért, igen káros állapotnak kell létezni; minden titkos társulat môtelye a polgári szabadságnak; a szabadság emelt fõvel jár és nem keres titkos álutakat.

XIII. Adózás. A hatalom megosztása.

A törvény uralmának elve igen fontos biztosítékokat és korlátokat igényel. Szükséges ugyanis, hogy az állam vagyona a nép szigorú fölügyelete alatt álljon, nevezetesen pedig föltétlenül alá legyen rendelve a törvényhozás ellenõrködésének, mely azon felül legfontosabb ágát képezi az adó megajánlásnak is, és melybõl kell kiindulni minden adótörvénynek. Az angolok ez elvhez oly szigoruan ragaszkodnak, hogy a nép képviselõi a felsõháznak soha és semmi szín alatt meg nem engedik, hogy ez az adómegajánlásnál vagy az adótörvényeken bármely módosítást is tehessen.

Ha az állam vagyona fölötti rendelkezés vagy az adókivetés joga a végrehajtó hatalomra van ruházva, akkor vége van a közszabadságnak.

A leggyakoribb téveszmék egyike azoknál, kik a szabadság természetét nem ismerik, azon fonák felfogásban rejlik, mintha a szabadság abban állana, hogy a kormánytól tagadjuk meg a szükséges pénzsegélyt. A kormánytól nem lehet megvonni azon hatalmat, mely föladatának teljesítésére mulhatatlanul szükséges, mert ha megvonjuk tõle a törvényes hatalmat, akkor, ha a szükség úgy hozza magával, õnmaga fog magának hatalmat szerezni. Ez áll a kormányzat minden ügyeire, nevezetesen pedig az adómegajánlásra nézve. Az adó pusztá megtagadása, vagy, a mi még rosszabb, a megajánlásra alkalmas intézménynek hiánya, vagy oda fog vezetni,

hogy az állam pénztára végkép kiürül, vagy pedig, hogy a kormány zsarolás által fog magán segíteni. De a mily kíváncsú a téveszme kikerülése, ép oly szükséges — ismételjük — hogy az adómegajánlás a lehető legszűkebb korlátok között szoríttassék.

Az angol-amerikai államelvek között tartozik az is, hogy a pénz csak rövid időre és bizonyos meghatározott célokra ajánltassék meg. *) Az amerikaiak még nyakasabban ragaszkodnak ez elvhez, és jogosan követelik, hogy a pénzültványozások a lehető leghatározottabban és részletesen történjenek, és a kormánynak ne legyen szabad azokat más célokra fordítani; vagyis: ne legyen a kormánynak joga, azon összegeket, melyek egészen föl nem használtattak, más célokra fordítani, oly célokra, melyekre talán nem ajánltatott volna meg a megkívántató pénzmennyiség. Ha erőteljes polgári szabadságot óhajtunk, akkor nem elég, hogy a törvényhozó hatalom az állampénztárának kulcsait kezében tartsa, de szükséges az is, hogy ez elv legyen következetesen keresztülvive az összes nagy államgépezet minden, még oly alárendelt részeiben is. A nép filléreinek a nép bizalmából kifolyó férfiak felügyelete alá kell helyezve lenni, nem pedig a néptől nem függő hivatalnokokra bízva, vagy pedig a nem felelős tömegre, mely, maga is vagyontalan lévén, készséggel csatlakozik a legkiáltóbb visszaélésekhez.

Az állam vagyona fölötti felügyelet gyakorlásának és a megajánlott pénz bizonyos, meghatározott célokra történt utaltványozásának történetében visszatükröződik az angol polgári szabadság fokozatos növekvése. Ez elv lényegesen közreműködött az önkormányzat kifejlésében, és eszközölte azt, hogy a kormányzat súlypontja a népképviselők házába helyeztetett

*) Ezt angol műkifejezéssel appropriation-nek nevezik.

Lieber, Polgári szabadság.

át. Mindenki tudja, hogy a pénzmegajánlás azon mód, mely által az angol nép rendes uton eljutott azon célhoz, melyet a római plebs alkalmilag az által csikart ki a senatustól, hogy vonakodott fegyvert fogni akkor, midőn az ellenség már Róma kapui előtt állott.

Ép oly tanulságos az angol civillista története is, melyet a képviselőház a királynak évi jövedeleinképen trónraléptekor szokott megszavazni. A középkorban a király a nemesek között primus inter pares volt, és épugy, mint a többi nemes, családi javakkal birt, melyekből huzta jövedelmét. Ez időben az adót rendkívüli segélynek tekintették. Később azonban, a király kiadásainak szaporodásával, a korona kölcsönök által igyekezett pénzzavarain segíteni, melyeket természetesen soha sem fizettek vissza. Midőn pedig a polgári szabadság mindinkább örvendetes haladásnak indult, a néptől nem függő államjövedelmek mindinkább ritkultak, a családi javak mindinkább államjavakká váltak, míg végre III. György alatt megértük azt, hogy minden olyan államjövdelem, melynek megajánlása a parlament hatáskörén kívül esett, végkép megszűnt. A király kizárólag civillistájára lett utalva.

Szükséges továbbá, hogy a béke és háboru joga lényegesen a nép, nem pedig a kormány hatalmától függjön. Igaz, hogy Angolországban a hadviselés és békekötés joga a király számára van főtartva, miután azonban háborut pénz nélkül viselni nem lehet, világos, hogy a háboru kizárólag a nép képviselőinek akaratától függ, mert ezek határoznak a fölött, vajjon folytattassék-e a háboru vagy sem. Jogukban van megajánlani, vagy megtagadni azon jogot, hogy a kormány katonákat fogadjon, jogukban van továbbá megajánlani vagy megtagadni, a katonák tartására és a hadi szükségletekre megkívántató pénzt. Az Egyesült-Államok alkotmánya a congressusra ruházza a hadviselés jogát, és a hadüzenetnek Ame-

rikában ép úgy a congressus által kell formszerűleg elhatároztatni, mint bármely más törvénynek *).

Hol a hadviselés joga nem csak névszerint, de tetteleg is a végrehajtó hatalmat illeti, ott polgári szabadságról, vagy önkormányzatról szó sem lehet; mert akkor ép az vonatik el a nép akaratának köréből, mi a népelet összes viszonyait a legmélyebben érinti; mert ép ez azon ügy, melynél a hatalom tulkapásai ellenében még a legjobban rendezett intézmények sem képesek a polgári szabadságot megóttalmazni.

A törvény uralma, valamint az egyed, és a társadalom ótalma követeli egyrészt a kisebbség lehető legnagyobb ótalmát, más résztől pedig azt, hogy a többség fölött ne uralkodjék valamely zsarnokoskodó kisebbség.

A kisebbség ótalmának elve vezérel bennünket az ellenzék nagyszerű intézményéhez. Jól szervezett ellenzék a törvényhozás kebelében úgy, mint azonkívül, — egy törvényes ellenpárt, oly párt t. i., mely elvek által vezéreltetve, mindazáltal az állam alaptörvényeinek körén belül állva, ellenzékét képez a főálló kormány ellenében, a polgári szabadságnak szükséges kiegészítő része, — mely mint a hatalom tulkapásait korlátozó védgát, vagy mint alakító hatalom, — megbecsülhetlen szolgálatot tesz a polgári szabadság érdekében.

A törvényes ellenzék eszméje kifejlesztésének dicsósége elvitázhatatlanul az angolokat illeti, mely által, mint Lieber tanár megjegyzi, a polgári szabadság kincséhez legalább is oly becses adattal járultak, mint az amerikai legfőbb törvényszékeknél kifejlődött azon hatalom, melynélfogva ezek egyes concret esetek megítélésénél nyilatkoznak egyuttal a fölött is, vajjon a congressus által hozott valamely törvény alkotmá-

*) Congressus alatt e helyen a senatus és a képviselőház együttvéve értetik.

nyos-e vagy az alkotmány értelmében semmis. E kettőt bátran úgy lehet tekinteni, mint a szabadság, rend és mivelődés leg-nemesebb vívmányait.

A többség és általa az egész nép összessége azon elvben találja ótalmát, hogy a közigazgatás pártelveken nyugszik, vagyis pártkormányban, hogyha párt alatt oly férfiak csoportosulását értjük, kik „bizonyos vezérlő kormányeszményekre nézve” egyetértének, és azok szellemében egyöntetűleg cselekednek. Ha azonban valamely párt alatt oly emberek csoportosulását értjük, kik csupán, azon célból szövetkeznek, hogy a főbb hivatalokat kezeikre kerítsék, és ha céljukat elérték, minden törekvésök oda irányul, hogy azokat megtartsák, ez nem egyéb, mint a hivatalhajhászat legutálatosabb neme, mely ha valahol lábra kap, ott vége az egészséges politikai haladásnak, és legbiztosabb ismérve a polgári szabadság súlyedésének. Ellenben a gondolat és cselekvés szabadsága a nép minden rétegében üdvös küzdelmet idéz elő, és ha fontos érdekek forognak szőnyegen, akkor tömörülni fognak mindazok, kik bizonyos elvekre nézve egyetértének, mert kénytelenek szövetkezni, hogy megfeleljenek a nagy munkának. Pártkormányzat és párttevékenység nélkül lehetetlen, hogy a többség kormányozzon, vagy, hogy valamely erős ellenpárt képződjék és felülkerekedjék. A szabadság parlamentáris kormányt követel, és parlamentáris kormányt a pártkormányzat elve nélkül nem lehet képzelni. A pártkormány eszméje I. György király, vagy helyesebben Walpole Robert alatt fejlett ki tökéletesen. A megelőző kormányok alatt whig és tory pártbeli férfiakból egyszerre alakult ministeriumok napi rendben voltak, akkor t. i. midőn még udvari áránányok és a király személyes vonzalma vagy ellenszenve gyakran több súlyt vetettek a mérlegbe, mint az ország legfontosabb érdekei; pedig ép ez érdekeknek túlsúlyt szerezni, ez a célja a pártkormányzatnak.

A polgári szabadság biztosítása tekintetéből életfontosságú azon elv, mely az angol-amerikai népnél egész nagyságában érvényre van emelve: a kormányhatalom három részre oszlása.

Az angol államintézmény legüdösebb oldala, hogy Albion földjén a törvényszékek már a legrégebb idők óta soha sem ártották magukat a közigazgatásba, és az angol parlament kizárólagos gyűpontja lőn a törvényhozásnak, holott a francia parlamentek egyszerre törvényszékek, törvényhozó és közigazgatási testületek voltak. Hol e három hatalom egyesítve van, ott egész meztelenségében megjelen a korlátlan hatalom: egy részről önkényuralom, másrésztől föltétlen rabszolgaság, legyen bár e hatalom egynek kezében összpontosulva, vagy pedig többeknél, vagy gyakorolja azt a tömeg, miként Athenben a demagog Kleon idejében volt. Az angol állambölcsek*) már régen kimutatták a három hatalom megosztásának szükségességét. Azok ellenben, kik a szabadságot az egyenlőségben keresik, elvetik a megosztás eszméjét és csupán annyiban engedik meg, mennyiben az ügymenet célszerűsége ezt követeli.

Az osztatlan államhatalom eszméje Girardin Emilben talált legszellemdusabb és leghathatósabb szószólóra. Az államhatalom egysége jelszava a francziáknál a szabad állam barátainak, és ép ez elv az, melynek segélyével Lajos Napoleon a respublica romjain fölépítette a császársági önkényuralom épületét. Az államhatalom egységének eszméjét találóan lehet „Rousseaui“-nak nevezni. Az ő „Contrat sociale“-ja képezte a conventi férfiak bibliáját, és azóta mindinkább és inkább áthatotta a francia nép nagy tömegét. Azt lehet mondani,

*) Első volt Locke; mindazáltal Montesquieu tekintetik annak, ki legelőször kifejtette, és a hatalom megosztásának szükségességét minden kétségen fölül kimutatta.

hogy két kormányalak létezik az emberiség polgárosult és haladásra törekvő részénél, t. i. a népképviselőre alapított, mely leginkább az állampolgárok közreműködésén nyugszik, és legjobban megfelel az angol szabadságnak; a második a francia államalkat, t. i. a hatalom egysége. A francia államphilosophok magok is megoszlanak e két elvre nézve. Guizot az, kit a francziáknál a szabadság előbbi nemének képviselője gyanánt lehet tekinteni. Másrészt pedig egy röpirat, mely közvetlenül az 1851-diki deczemberi államcsíny előtt jelent meg s a melyet Lajos Napoleonnak tulajdonitnak, a valódi francia állameszme gyanánt a hatalom egységét tünteti föl.

Midőn a francia publicisták és történetírók a centralisatiót és a hatalom egységét halmozzák el magasztalásaikkal, lehet, hogy ez alatt nem értenek egyebet rendszeres és egyöntetű közigazgatásnál, ellentétben az ó- és középkorral, midőn néptribunok, esküdtek, és egyéb tisztviselők — ép úgy mint napjainkban a követek és konzulok — a társadalom egy részének érdekeit ellenőrizték; de, ha e tényeket közelebbről vizsgáljuk, lehetetlen be nem látnunk, hogy a hatalomnak annyira hangsúlyozott egysége nem egyéb meztelen önkényuralomnál. Hogy ki által gyakoroltatik, az egészen közönyös. Az angol-amerikai szabadság barátai követelik a törvényhozás fonségét, de nem kívánhatják annak korlátlan uralmát. Kiváncos, hogy az államgépezet összegében összhang létezzék, ellenben elvetendő a hatalom egysége.

A mit a francia szabad állam szószólói a népuralom nevében követelnek, ugyanazt igénylik maguk számára a királyok isteni jog gyanánt. Mindketten tiltakoznak „a souverainitás megosztása” ellen, a mi különben a hatalomnak csak egy csekély megosztására vonatkozhatik; mert a mit souverainitásnak nevezünk, az különben sem osztható meg, tehát nincs is arra szükség, hogy megosztása ellen valaki tiltakozzék. Önuralom vagy souverainitás képezi az összállam-

hatalom örök forrását, melyből ered minden egyes hatalom; szabad ember fölfogása szerint a souverainitás tehát nem illethet mást, mint magát a társadalmat, a népet; de önuralom nem ugyanazonosítható korlátlansággal. Meglepő, hogy az államhatalom egységének, a fejedelminek t. i. úgy, mint a népnek pártolói, e részben teljesen egyetértenek.

Minden hatalom azon terénészettel bir, hogy mindaddig növekszik, míg korlátokra nem talál. Ennek oka nem a hatalomnak szükségkép gonosz hajlamában rejlik, hanem, hogy különben megszűnnék hatalom lenni. Montesquieu mondja: „Az örök tapasztalás bizonyítja, hogy mindenki, ki hatalomnak van birtokában, hajlandósággal bir azzal visszaélni, s addig megy, míg korlátokra nem talál.“

Nem szenved kétséget, hogy a hatalom egysége a szemet kápráztatja; és épen ebben rejlik veszélyessége. Montesquieu mondja: „Az önkényuralom ugyszólván a szemet szurja; mindenütt ugyanegy alakban jelenkezik; miután csak szenvedély szükségeltetik fölépítéséhez, nem képzelhetők oly viszonyok, melyek reá alkalmasak nem volnának.“ Webster pedig az amerikai nagy állambölcsész, a mily szépen ép oly találóan mondja: „Valamely szabad nép legfőbb érdeke szabadságának megőrzése; a szabadság megőrzése pedig csak alkotmányyszerű korlátok és az államhatalom igazságos megosztása által eszközölhető. Semmi sem oly veszélyes és ámitó, mint azon kívánság, hogy a kormányzat egyszerűsítették. A legegyszerűbb kormányzás az önkényuralom; a melyik hozzá legközelebb áll: ez a korlátozott monarchia; szabad államokban azonban, hol a törvénynek kell uralkodni, szükséges, hogy a legfőbb hatalom minél számosabb korlátokkal legyen ellátva. Más szóval: kell, hogy alá legyen vetve a törvénynek és rendnek. Szabad államintézményeknek ez a lénye.“

Ha valamely népuralmi államban a hatalom egysége czé-

loztatik, ez szükségképen mindig korlátlan egyeduralomra fog vezetni. Tulajdonképen már az is, látszat és név egészen közönyös dolog. A valódi korlátlan önkényuralom pedig rendesen egy által hajtatik végre. Azért minden önkény-uralom lényegére nézve egynek uralkodása. Lehet, hogy talán a zsarnok nem is fogja föltenni fejére a koronát, mert a gyűnölcs még nem érett meg, mint Bonaparte mondá Sièyes-nek; a gyűnölcs azonban nemsokára megéri, és akkor a semmi korlátozástól nem függő zsarnok sokkal több hatalommal rendelkezik, mint azon király, ki a hatalmat hagyománykép örökölte, mert a hagyománykép öröklött korlátlan uralom a századok folytán rendesen mérsékelteket a nép gondolkozása által. Minden korlátlan uralkodóról azonban el lehet mondani, miszerint „minden korlátlan egyeduralkodásnak legfőbb hibája abban rejlik, hogy a hatalom oly magas fokra emeltetik, mikép birtokosának feje elszédül belé, és azok, kik alatta állanak, alig mernek hozzá fölpillantani. Az uralkodó istennek képzelet magát, a nép pedig bálványimádásba süllyed; beszélhetnek aztán a királyok kötelességeiről és az alattvalók jogairól annyit, a mennyi csak tetszik, a tényeknek azonban a szavaknál nagyobb hatalmuk van, és ha egyszer az egyenlőtlenség megmérhetlenné válik, akkor igen könnyen megtörténik, hogy az egyik megfélemedezik jogairól, a többiek pedig megfélemedeznek kötelességeikről.“ (Guizot: *Essais sur l'hist. de France.*)

Cseréljük föl a kifejezéseket és minden szó teljesen rá illik a korlátlan népuralomra. Már Aristoteles mondja, hogy minden teljes (korlátlan) népuralom tökéletesen hasonlít a tyrannismushoz (korlátlan egyeduralomhoz); ez való ugyan, de hozzá kell még tennünk: A korlátlan egyeduralkodó hatalma, habár egynek kezében van is központosítva, a főnebbi elv szerint azoktól van kölesönözve, kik fölött uralkodik; az uralkodót lehet kérdőre vonni (legalább a közvélemény ítélő széke előtt); de a korlátlan népuralom hatalma egy iszonyu

valóság, melyet nem lehet felelősségre vonni; cselekszik, rombol, pusztít, és a tettesek elenyésznek. Miképen vonassanak felelősségre? Maga a bujtogató is fődözve van a nyers tömeg által, mely őt követte. Ha valaki a korlátlan egyeduralomnak szegül ellene, ennek mindenki érezi hősie voltát; ellenben hazafiatal és felségsértő dologként tünik föl a korlátlan népuralomnak, vagy azoknak, kik magukat népnek nevezik, ellenszegülni.

XIV. Miniszteri felelősség. Oly törvényszékek, melyek valamely törvényt alkotmányellenesnek nyilatkoztatnak. Nép képviselő.

Magában véve nem elég, hogy minden egyes tisztviselő felelős legyen cselekvényeiért, de a polgári szabadságra nézve igen fontos az is, hogy semmi sem történjék, miért valaki felelős ne legyen. Azért kell, hogy semmiféle kormányrendelet ne lásson napvilágot, az azért felelős személy ellenjegyzése nélkül; szükséges továbbá, hogy szükség esetén a tisztviselőket, vagy a rendes bíróság, vagy a parlament ítélőszéke elé lehessen állítani; végül pedig kell, hogy a legmagasabb végrehajtó hatóságnak semmi nemű parancsa, ha az mindjárt egyenesen a királytól származnék is, ne szolgáljon okul a büntetés alól mentességre. I. Károly azért korholta az angol képviselőket, hogy míg személye iránt hűséget tanusítanak, addig ellene szegülnek azon rendeleteknek, melyek közvetlenül tőle, vagy minisztereitől származnak.

Angolország e részben is két századdal előzte meg a szárazföldi országokat. Ugyan e panaszt lehet hallani jelenleg az európai szárazföldön is, valahányszor kísérlet tétetik monarchiákban a szabadságot visszaállítani.

Általános szabályul lehet fölállítani, hogy az angol szabadság elve szerint a végrehajtó hatalom teheti azt, a mit a törvény neki megenged; és nem mindent, mi épen világos törvény által nincsen eltiltva; vagyis: hogy a kormány csak törvényes fölhatalmazás által tehet valamit. Ez alapelv igen fontos és alig szükséges megjegyeznünk, hogy az amerikai szabadságnak is egyik kiváló alkatrészét képezi. Az Egyesült-Államok alkotmánya ugyanis kijelenti: „Az alkotmány által az Egyesült-Államokra át nem ruházott, vagy az egyes államoktól világosan el nem vont jogok az illető államokat vagy a népet illetik.” Ebben benne foglaltatik a főbb kifejtet-tük elv.

A törvény uralmának elve követeli továbbá, hogy azon államokban, melyeknek alaptörvényét bizonyos írott okmányok képezik*), létezzék valamely hatóság, mely jogosítva legyen nyilatkozni a fölött, vajjon a törvényhozás valamely törvény alkotásánál nem lépte-e át az alkotmány korlátait, vajjon a kérdéses törvény nem ütközik-e egy magasabb törvénybe, t. i. az alkotmányba. Ha egy külön álló testület ruháztatnék föl e joggal, ez nem vezetne célhoz. Mert ez intézmény ép úgy mint a törvényhozás, lételének alapját az alkotmányból kölcsönözné, és tévedésnek ép úgy volna alávétve, mint maga a törvényhozó testület, ki ellenőrizné aztán a törvényesség őreit? Talán néptribunok, ephorok? Ezek, mint a történelem bizonyítja, ép oly könnyen túlmennek jogaik szabta határán mint más halandók. Ellenben minden államban léteznek oly testületek, melyeknek feladatuk, az ellentétes igények fölött itélni; e működésekben pedig csak a törvényekből leszármaz-

*) Ezeket rendesen írott alkotmányoknak nevezik. A magyar alkotmány, épúgy, mint az angol, nem alapszik kizárólag egy okmányon, hanem azon elvek összégén, melyek törvényeinkben elszórva foglaltatnak.

tatott következtetések által engedhetik magokat vezéreltetni; léteznek oly testületek, melyek nem bizonyos elvek, hanem adott esetek fölött ítélnék: — t. i. a bíróságok.

Ha bizonyos esetekben a törvények egymással ellenkeznek, akkor a bíróságok vannak arra hivatva, eldönteni azt, hogy melyik törvényt kell alárendelni a másiknak. A bíróság nem ítél közvetlenül a törvényhozás ténye fölött, hanem ítél a fölött, vajjon bizonyos adott esetben ellentétben vannak-e a törvények egymással, miután mindkettőnek egyszerre nem lehet engedelmeskedni. Miután pedig a bíróságoknak ilyenmő ítélete minden hason esetben mindaddig irányadóul szolgál, míg az illetékes törvényhozás valamely cselekvénye által meg nem döntetik, ez által az alkotmányyszerűség kérdése tárgyilag el van döntve, és pedig természetes, s egyszerű, törvényes és biztos módon a törvény uralmának és a törvénykezés függetlenségének szellemében. Ez a jogállamrendszer egyik legnevezetesebb és legfontosabb vívmányainak, és a polgári szabadság legnagyobb biztosítékainak egyike. Ez elvet joggal lehet nevezni az angol szabadság gyöngyének, és az ujkori állami mivelődés legszebb gyümölcseinek.

A polgári szabadság biztosítékai között elvitázhatlanul első helyre kell tennünk a népképviselet intézményét. Igaz, hogy a germán népfajok hóditásaiból keletkezett népek kivétel nélkül birtak rendi képviselet által korlátolt kormányokkal; e rendek azonban nem voltak egyebek, mint: bizonyos sérelmek orvoslása végett különös megbizással fölruházott követek. Angolországban és gyarmatain kívül sehol sem lettek népképviseletté, vagyis az összállamnak általános teljhatalommal fölruházott törvényalkotó képviselőivé. Ez a leglényegesebb különbségek egyike a középkori rendek és az ujkori törvényhozó népképviselők között.

A népképviseletnek a polgári szabadság érdekében legfőbb bece abban rejlik, hogy általa a közvélemény az állam-

hatalom élő akaratává, t. i. törvénynyé válik; hogy korlátok közé szorítja a végrehajtó hatalom és a tömeg tulcsapongásait egyaránt; hogy egyedüli módot nyújt arra nézve, miszerint lehetővé válik, hogy a lehető legteljesebb népkormány a törvény uralmával összeférjen, tehát a szabadság és rend közötti összhang helyreálljon; hogy, mint a világló nap, a nyilvánosság sugaraival besugározza a közélet minden rétegét és ez által menvédet nyújtson a centralisatio és a burocracia növekvő hatalma ellenében.

Volt idő, midőn általánosan azt hitték — sőt még ma is sokan hiszik — hogy a népképviselési intézmény bár elfogadható kárpótlás, de nem is egyéb kárpótlásnál azon állapotért, ha képviselői helyett az egész nép venne részt a közügyek fölötti tanácskozásban. Ez által tehát a népképviselési intézménynek magas becse megtagadtatik. Ez azonban igen vastag tévedés.

Mert eltekintve attól, hogy az utcai népkormányzat a modern népállamokban physikai akadályok miatt sem vihető ki többé, ha a dolgot közelebbről szemügyre vesszük, azon meggyőződésre fogunk eljutni, hogy az utcai népuralom a szabadság tisztultabb fogalmával összeférhetlen. Mert nem egyéb a korlátlan önkényuralomnál, mely létezik mindenütt, hol korlátlan és osztatlan hatalom van egynek vagy az összesnek kezében összpontosítva. Egyenes ellentéte az a szabadságnak. A népnek, mely fogalom alatt nem értünk egyebet bizonyos emberek összegénél, szüksége van épen úgy, mint minden egyes tagnak, korlátozó törvényekre. Ha az államhatalmat nem osztjuk kétfelé: választókra, kik bizonyos szakokban választanak, és a választottakat visszahívják, és választottakra, t. i. törvényalkotással megbízott bizalmi férfiakra, kiknek minőségében teljhatalmuk korlátozva van, akkor a korlátlan önkényuralom el nem hárítható. Ez egyenes megtagadása a biztosítéknak; és a biztosíték e szó legfensőbb ér-

telmében lényeges alkatrésze a szabadságnak. Csak a bizalmi tisztség adja meg a népképviseletnek a magasabb értéket. Mint bizalommal fölruházott egyén mindenki élénkebben érezi felelősségének súlyát. Válaszszunk ki egy ingerült tömeg közül egy férfit, és nevezzük ki valamely bizottság tagjának, mely hivatva van a tömeg érdekében gondolkodni és határozni, és az illető mindjárt érezni fogja a különbséget. Mily könnyen lehetne a legesztelenebb és legveszélyesebb czélokra az önfelelősség tudatával nem bíró tömegtől a legbőkezeűbb pénzmegajánlásokat kicsikarni! kell-e még továbbá arra emlékeztetnünk, hogy a szabadság legalább is ép oly gyakran köszöni halálát, valamely népszerű egyén iránti álhálaérzetnek, mint valamely egyéb oknak? Gondosan körültekintő, felelősségeknek súlyáról öntudattal bíró bizalmi férfiak nem fogják magukat valamely érzelem által, legyen bár az még oly indokolt is, annyira elragadtatni engedni, hogy legszentebb polgári kötelességeikről megfeledkezzenek. A népképviseleti bizalmi tisztség az eddig főtálatalt egyetlen eszköz, mely által a népuralom rohamosságát mérsékelni, és az uralkodók makacsságát megtörni lehet.

Mennyire szükséges, hogy a nép az egész országot átkaroló, és a szabadság tágas alapjaira fektetett népképviselettel birjon, azonnal szembeötlök, ha meggondoljuk, hogy még Ázsiában is igen sok államban találunk nagy mérvű helyi önkormányzatot, a nélkül azonban, hogy a sok különálló önkormányzatok között összefüggés, tehát állami önkormányzat és így szabadság léteznék; valamint viszont: hol országos népképviselet mellett nincs helyi önkormányzat, ott hasonlóképp nincs szabadság, szabadság azon értelemben, mikép e szót mi értelmezzük.

E tárgynál nem szabad két tényről megfeledkeznünk, melyek nekünk a dolog megítélésénél kiváló tanulságot nyújtanak. Bárhol léteztek ugyanis rendek, vagy egyéb testületek,

habár előjogaik és szabadalmaik megvédésében kifejezett buzgalmuk még oly nagy volt is, sehol sem voltak képesek a polgári szabadságot megszilárdítani; sőt ellenkezőleg: a polgári szabadság tönkre ment, hol a rendek a kor intő szavát meg nem értve, nem olvadtak össze az őszzállam népképviselőivé. Hol vannak most a spanyol, a németországi, a lengyel rendek szabadalmaik? Nagy áldás volt Angolországra nézve, hogy a kedvező viszonyok még jó korán eszközölték a rendeknek az összes nép képviselőivé összeolvadását. Másik tény, melyet szem elől téveszteni nem szabad: tapasztaljuk, hogy azon kormányok, melyek a népek szabadságot követelő szava ellenében nem képesek többé fűleiket bedugni, a meddig csak lehet, mindig igyekeznek a népet a helyi önkormányzat szemfényvesztő csillogásaival elkábítani. Több uralkodó képes volt inkább koronáját kockáztatni, mintsem a képviseleti intézmény eszméjével megbarátkozni; holott bizonyos, sőt elég nagy mérvű önkormányzat megadásától nem iszonyodtak. Ministereik és szolgálók sokszor magasztalásokkal halmoztaták el a helyi önkormányzat előnyeit és ujjal mutattak azon országokra, hol a pusztaságos alkotmány — természetesen helyi önkormányzat nélkül — nem nyitotta föl a szabadság áldásai után sovárgó kedélyek előtt az ígért földének kapuit. Megjegyeztük már, hogy Ázsia a helyi önkormányzatnak számtalan példáját képes fölmutatni, a nélkül, hogy azok ott a szabadság forrásai volnának. A valódi szabadság mindkettőt követeli, és követel nevezetesen egy, egész összegében a szabadság szellemében keresztül vitt népképviseletet.

XV. Népképviselet (folytatás). Tulajdon, mint a választó jog alapja. Közvetett és közvetlen választás.

A polgári szabadságra nézve valamely országos népképviseletnél a legfőbb mozzanatot a képviselet elve, t. i. annak

alapja, a választási jog, a választási rend, valamint ama tény, hogy a választási jogosultsággal bírók jogaikat gyakorolják, és végül a képviseleti testületnek szerkezete, önbiztosítékával és kiváltságaival egyetemben képezi.

Az angol alkotmány, habár a választást a legszélesebb alapokra fekteti is, nem nyújt általános választási jogot, vagy csupán a népesség fej számára alapított képviseletet, hanem fölállít bizonyos határvonalat, melyen túl a választási jog nem terjedhet. E határvonal részint a tulajdon által jelöltetik meg, részint pedig bizonyos évi kiadás által, mely rendesen ismért képezi az évi jövedelemnek, t. i. a házbér magassága által. Azért mondatik gyakran, hogy a tulajdon képezi az angol képviselet alapját. Ez tökéletlen meghatározás. Tulajdon, vagy pedig az összjövedelemből, vagy bizonyos iparüzletből befolyó jövedelem ad ugyan választójogot, azonban nem képezi a képviselet alapját.

Midőn azt mondjuk, hogy a népesség képezi a képviselet alapját, ez alatt azt értjük, hogy bizonyos számú polgár számára választatik egy képviselő, és így valamely nagyobb számú lakosság több képviselővel fog birni, mint valamely csekélyebb számú; ha azonban az mondatik, hogy a tulajdon képezi a képviselet alapját, vagy legalább annak kellene képezni, ez alatt nem értünk semmit egyebet, csupán azt, hogy bizonyos mennyiségű tulajdon, vagy meghatározott nagyságú jövedelem kívántatik ahhoz, hogy valaki választásra jogosult legyen. A Servius Tulliusnak tulajdonított római alkotmány csakugyan tulajdonra volt alapítva, mert a polgárok hat osztálya csakugyan vagyonossága arányában vett részt az államügyekben.

Azon meghatározást, miszerint az alkotmánynak a tulajdonra kell állapítva lenni, következőkép értelmezzük: Valamely igen csekély számú vagyon veendő föl legalsó fok gyanánt, melyen túl nem lehet senkinek választó jogot adni;

nem úgy értelmezzük tehát, hogy például egy millió, vagy pedig bizonyos számú hold föld több jogosultságot ad a közügyekben részvétre mint például ezer forint. A cél csak az, hogy bizonyos ismérvet állítsunk föl, mely bennünket arra jogosít, hogy azokat, kik a közjót szívükön viselik, megkülönböztessük azoktól, kik ezt nem teszik. Itt azonban még azon kérdés tárl elönkbe, vajjon e megkülönböztető jel napjainkban még mindig oly biztos és jogos-e, mint az elmúlt időkben volt? Vajjon nincsenek-e ezren meg ezren, kiknek ugyan semmi vagyonuk nincs, de az állam javát ép úgy szívükön viselik, mint kik tán egy házzal bírnak, vagy bizonyos jövedelmet húznak? Sőt ez ismérv egyenesen képtelenné válik, ha tulajdon alatt csak földbirtokot értünk. Igaz ugyan, hogy a középkorban csak a fekvő vagyon birt állandó becsértékkel; azóta azonban semmi sem változtatta meg annyira természetét, mint épen a tulajdon. Ez igen fontos kérdés, és kiválsóan az államtudomány van arra kiszemelve, hogy ezt megoldja.

Valamint a képviselő alapja, ép oly fontos — sőt sok esetben még fontosabb — azon kérdés, vajjon a nép közvetlenül válassza-e képviselőit, vagy pedig kettős fokú választás által, t. i. hogy az ősválasztók csak választókat választanak, kik aztán hivatva vannak a tulajdonképeni képviselő megválasztására. Az angol-amerikai nép az egyenes választásnak ad kizárólag előnyt. A másod fokú választás megfosztja a képviselőt a közvetlenségtől; a képviselő nem bír felelősségének oly tiszta öntudatával és más részt nem szerezhethet magának biztos tudomást azoknak hangulatáról, kiknek érdekeit hivatva van képviselni. De továbbá a kettős fokú választásnak meg van még azon árnyoldala is, hogy az ősválasztók közönyöské lesznek, mert nem tudják, hogy törekvéseik hova fognak kilyukadni, mert határozott programmal nem lép senki

elējők, és mert minél kisebb a tulajdonképeni választók száma, annál tágasb tere nyílik az ármányok kovácsolásának.

Hogy a két foku választás a népképviselőt célját tetemes mérvben meghiúsítja, az a szabadság ellenségei előtt anynyira tudva van, miszerint némely önkényuralmak mindent elkövetnek, hogy ha már egyszer minden áron kell népképviselőnek lenni, legyen hát az legalább — két foku. Nem is találunk két foku választást sehol, hol a polgári szabadság megtestesült való és nem hiu káprázat, a nép józan eszének megtántorítására számítva; azért látjuk, hogy Angolországban és Amerikában kizárólag az egyenes választás van elfogadva. Amerikában létezik ugyan erre nézve egy kivétel, t. i. az elnök választásnál, mely két foku választás által megy véghez. Megjegyzendő azonban, hogy itt a másodfoku választók kész programmal, t. i. az egyik vagy másik párt elnöki jelöltjének nevével lépnek az ősválasztók elé; és így a nép jól tudja, hogy ha választ, melyik jelöltre adja szavazatát. És így, ha a dolgot közelebbről vizsgáltuk, azt látjuk, hogy Amerikában az elnökválasztás a formára nézve ugyan kettős foku, valójában azonban szintén csak közvetlen választás.

A polgári szabadság követeli továbbá, hogy a népképviselőt igazságos arányon nyugodjék; a népképviselőnek nem csak külsőleg, de valóban is az egész népet kell képviselni; mi azonban épen nem föltételeztetik kizárólag az általános választás által. Az állambölcséségnek egyik legfontosabb feladatát képezi, a népképviselőt helyes alapra fektetni, azt megállapítani és a körülmények szerint módosítani. A valódi népképviselőt követeli továbbá, hogy a kisebbség is méltányosan legyen képviselve, mi leginkább az által érhető el, ha az ország lehető legkisebb választó-kerületekre osztatik, hogy ily módon minden politikai meggyőződés és minden érdek magának érvényt szerezhessen.

A helyettesítés, — a képviselőnek távolléte esetére —

szintén nem helyes intézmény, és az angol alkotmányban teljesen is idegen. Ha valamely képviselő lemond, vagy meghal, akkor más választassék helyébe; ha pedig nincs jelen az ülésben, akkor szavazata elmarad. A népképviseleti intézménynek sokkal inkább kell, hogy a közvetlenség elvén alapuljon, hogysen a helyettesítéssel össze lehessen egyeztetni. Ellenben alkotmányozó gyűlésekbe (conventions) Amerikában is szoktak helyetteseket választani, miután új választásokra alig volna idő. Ellenben az európai szárazföldön több országban a helyettesítés még mindig dívik.

A népképviselet követeli továbbá, hogy a választások vezetése maguknak a választóknak kezében legyen, és nevezetesen ne legyen a kormánynak módja, a választásba befolyjni, akár a választás tényébe közvetlen beavatkozás, akár pedig az által, hogy valamely jelölt érdekében befolyását a mérlegbe vesse; továbbá, hogy a választás érvényessége fölött itéljni egyedül a képviselőház legyen jogosítva, végül pedig: hogy a szavazó láda megnyitása ne függjön a kormány tetszésétől, különben módjában lenne merő mulasztása által az egész választást megsemmisíteni.

Az angol alkotmány a választás szabadságáról még az által is gondoskodik, hogy tiltja, miszerint a választás színhelyén csak egyetlen katona is jelen lehessen; a fegyveres hatalom csak zendülés esetében a hatóság, vagy az illető békebíró fölhívása folytán jelenhet meg a választás színhelyén. Angolországban egyedül a képviselőház ítél a választás érvényessége fölött; ugyanezt rendeli az amerikai alkotmány, valamint a 48-iki magyar választó törvény is.)*

*) 1848. V. t. cz. 47. §. Azon vádak között, melyeknek alapján a diadalmas juliusi forradalom után Polignac miniszterre és társaira halálbüntetés kéréstett, szerepelt azon vád is, hogy X. Károlyt arra birták, miszerint bizonyos jelöltek érdekében levél által hasson a választókra. Ha Franciaországban ma újra föléledne a juliusi szellem, milyen büntetést kellene akkor szabni a császári trón jelen birtokosára és a jelen kormányzat uszály hordozóira, kik a „hivatalos

Szükséges továbbá, hogy a népképviselőt teljesen szabad legyen. Ez magában foglalja, hogy ment legyen úgy a kormány, mint a tömeg nyomásától; hogy tanácskozásában ne legyen kitéve sem a kormány, sem a tömeg általi fenyegetésnek vagy tévutra vezetésnek; hogy mint képviselő testület a törvény különös ótalmában részesüljön; végül, hogy akár törvényes szokás, akár pedig bölcs házszabályok által a gyűlekezet egyes tagjainak joga megóva, és a törvények alkotása biztosítva legyen.

A népképviselőt mint törvényhozó testület, melynek feladata, hogy a közvéleményt államakarattá emelje, nem fog feladatának megfelelni, ha csak aránylag nem rövid idő tartamra választatik*); ha gyakran nem tart üléseket; ha a választás nem terjed ki a képviselőtestület összes tagjaira, és ha a képviselő azért, mit a házban mondott, valamely idegen hatóság által is kérdőre vonathatik.

Mennyi időre terjedjen a törvényhozás korszaka, ezt az illető ország viszonyai határozzák. Rövid tartamu parlamentek szintén nem tanácsolhatók; mert ezek zavarják a kormány tevékenységének összhangját, és az államtényezőök összeforrasztása helyet azok szétbomlását idézik elő; azért a rövid törvényhozási korszak ép oly káros a szabadságra nézve, mint a mértéken túl hosszúra terjedő.

A képviselőnek a törvényhozás kebelében mondott sza-

jelöltek“ érdekében a szemérem legkisebb jele nélkül a legaljasabb eszközökhöz folyamodnak, és a lélekvásárlást in optima forma üzik. . .

*) Az 1848. IV. t. cz. 3. és 4. §§. a magyar országgyűlés tartamát három évre szabja meg; ez a mi viszonyainkhoz képest körülbelül teljesen elég. Egy 1696-iki törvény az angol parlament korszakát ugyanily időtartamra szabja meg; 1716-ban azonban az akkori whig miniszterium ezt hét évre terjesztette ki; ez csupán oportunitási tekintetek miatt történt s miután a toryk mindenkép a Stuartok reataurációján ármánykodtak. És azóta a 7 év megmaradt; azonban már Pitt, sőt atyja is, lord Chatam ezt az angol alkotmány legnagyobb hiányaként tüntették föl. A jelen parlament-reform-mozgalom egyik feladatául tűzte ki a parlamenti korszak megrövidítését is. Amerikában a törvényhozási korszak két év.

vaiért felelősségre nem vonhatása érdekében az angol „declaration of rigths“ azt határozza, hogy a „parlamentí szólás-szabadság, vagy a parlament tanácskozásai, a parlament kebelén kívül soha panasz vagy vizsgálat tárgyát nem képezhetik.“ Az amerikai alkotmány pedig ezt rendeli: a „congressusban mondott beszédekért vagy tanácskozásért, annak körén kívül, soha senkit vizsgálat alá fogni nem lehet.“

A törvényhozás tagjainak személyes szabadságáról az angol és amerikai alkotmány még ezáltal is gondoskodik, hogy tiltja, miszerint bármely képviselő — bizonyos közvétségek kivételével — az ülésszak tartama alatt befogassék. Angolországban e kiváltság I. Jakab király alatt emelkedett érvényre. Az Egyesült-Államok alkotmánya pedig rendeli, hogy a „képviselők és senatorok, árulás, büntény és béketörés kivételével, az ülésszak tartama alatt, valamint az oda és hazamenet alkalmával befogatas ellen biztosítva vannak.“

Szükséges továbbá, hogy a törvényhozás minden egyes tagja birjon kezdeményezési joggal, vagyis: hogy valamely törvényt vagy határozatot indítványozhasson. Hol angol szabadság létez, ez az elv van mindenütt elfogadva, nem ugyan határozott törvény által, de, mint a népképvisélet lényéből kifolyó gyakorlat által. Azon országokban ellenben, melyek nem állanak az angol szabadság védernyője alatt, a kezdeményezés jogát a végrehajtó hatalom magának tartja fön. Franciaországban például a mostani császári uralom alatt a „törvényhozás“ gúnynévvel illetett testületnek nincs joga törvényt indítványozni; III. Napoleon mindjárt az államcsiny után e jogot magának tartotta fön. A francia törvényhozó testület még azon joggal sem bir, hogy az elébe terjesztett törvényjavaslaton módosítást tehessen. A francia doctrinair chablon szerint készült alkotmányoknál a kezdeményezés joga meg van osztva a képviselőház és a végrehajtó hatalom között; t. i. a minisztereknek is joguk van a törvényhozó tes-

tület elé törvényjavaslatot terjeszteni. *) Ellenben Angolországban a végrehajtó hatalom nincs e joggal fölruházva; ott csak a parlamentet illeti kizárólag a kezdeményezés joga, és a miniszterek csak az által vannak jogosítva valamely javaslattal állani elő, hogy egyik vagy másik háznak tagjai. Az Egyesült-Államok alkotmánya pedig egyenesen tiltja, hogy tisztviselő a congressus tagja lehessen, és ott a végrehajtó hatalom közegei nem birnak sem üléssel, sem szólásjoggal a congressusban. Ha tehát a végrehajtó hatalom valamely törvényt kíván a congressus által elfogadtatni, ezt csupán a törvényhozás valamely tagjának közvetítése által eszközölheti.

XVI. Parlamenti jog és szokás. Az elnök. Két kamararendszer. A veto.

Nem elég, hogy a törvényhozó gyűlés legyen egyedül illetékes bírāja a választások érvényességének, de szükséges az is, hogy a parlament működésének vezetése és a tanácskozások menetének ügyrende kizárólag a parlament kezében legyen. Elengedhetlen ugyanis, hogy a törvényhozás birjon mindazon jogokkal és kiváltságokkal, melyek biztosságára szükségeseek. Ez értelemben lényeges mozzanatot képez: a törvényhozó gyűlés elnöke, a parlamenti jog és a ház ügyrendje.

Az angol commonerek speakerje egykoron a koronától igen nagy függésben állott; de az 1688-iki forradalom óta azonban azt lehet mondani, hogy választása a koronától teljesen függetlenné lett. Igaz, hogy azon formáság, miszerint a király jóváhagyása kikéretik, a hagyományos szokásokat kegyelettel őrző angolok által még mindig megtartatik; ez

*) E gyakorlat van minálunk is elfogadva.

azonban nem egyéb pusztá formaságnál; és ha egyszer eszébe jutna a koronának, jóváhagyását megtagadni, bizonyos, hogy a képviselőház jogait féltékenyen őrző angol törvényhozásnak első teendője lenne, határozott alakban kijelenteni, hogy „a ház elnökének választása kizárólag a képviselőházat illeti.”

Az Egyesült-Államok alkotmánya rendeli, hogy „a népképviselőház az elnököt és a ház többi tisztviselőit önmaga választja *).“

Nem így áll a dolog a felső ház elnökével; Angolországban az angol törvényszékek legfőbb tisztviselője a lordkancellár vagy a pecsétőr szokott a felsőház elnöke lenni, ki azonban jelenleg mindig tagja a kormánynak, és valahányszor valamely kabinet lelép, ő is elhagyja az elnöki széket.

Az amerikai senatusban a szövetség alelnöke elnököl. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy sem az angol, sem az amerikai felsőház elnökének nincs módjában a törvényhozásra befolyást gyakorolni, mely az alsóházi elnök befolyásával összehasonlítható volna. Mind az angol felsőház, mind az amerikai senatus igen kevés jogot ruház az elnökre, és rendelkezéseket tenni vagy kinevezni csak akkor áll jogában, ha erre különösen fölhatalmaztatik. **)

A parlament azon joga, melynél fogva oly személyekkel is rendelkezik, kik a törvényhozó gyűlésnek nem tagjai, vagy a parlament azon kiváltságai, melyek mindkét ház tagjainak szabadságát, és a parlament hatalmának megőrzését illetik, képezi az u. n. parlamenti jogot, mely minden államban

*) Ugyanezt rendeli az 1848. IV. t. cz. 8. §. a magyar képviselőházra nézve.

**) A magyar felsőházi elnök és alelnök kinevezését az 1848. IV. t. cz. 7. §. is a korona számára tartja fön; ellenben jegyzőit a ház önmaga választja.

a közpolgári jognak érzik legfontosabb része. Angolországban egy külön bizottság létezik, mely a ház féltékenyen őrzött jogainak sértetlenségére fölügyel. Amerikában mindkét ház egyiránt szigorúan ragaszkodik azon elvhez, melynél fogva jogában áll: „vizsgálatot elrendelni, e célból bizonyítékokat szerezni és ha szükség, kihallgatásokat eskü alatt is eszközölni,“ ép így gyakorolja ott a törvényhozás azon fegyelmi hatalmat, melynél fogva megbünteti azokat, kik a tanácskozás folyamatát zavarják, vagy a ház egyes tagjait bántalmazták. Ez, mint mondjuk, csak gyakorlat, a nélkül, hogy az alkotmány vele a törvényhozó gyűlést világosan fölruházta volna *).

Mindezeknél azonban sokkal fontosabb a törvényhozás ügyrendje és lassankint a közjog egyik kiegészítő részévé vált azon gyakorlat, melynél fogva a törvényhozás rendes működése biztosittatik, és a javaslatok fölötti tanácskozásnál és a törvények alkotásánál a rend, szabadság és az igazság eléri. E parlamenti gyakorlat, vagyis a törvényhozás eljárásának és tanácskozásának rendje, miként az Angolországban a végrehajtó hatalomtól teljesen függetlenül kifejezett, lényeges alkatrészét képezi a parlamenti alkotmányos szabadságnak. E gyakorlat nem csak magára a törvényhozó gyűlésre nézve bir rendkívüli fontossággal, de egyszersmind az egész országban is, minden kisebb és nagyobb gyűléseknél a szabadság forrását képezi. Fontos biztosítéka az a szabadságnak; és egy mély medrű folyóval lehet azt összehasonlítani, mely különben partjain tulcsapva erő és haszonnélkülivé válnék; vagy pedig akadályokba ütközve, mindent magával sodorna. Ki figyelemmel kísérte azon vajadásokat, melyek kö-

*) Az 1848: IV. t. cz. 10., 11., 12., 13., 14. §§. a csend és rend főtartásával az illető ház elnökét bizza meg. A vizsgálatok elrendelése és azoknak eszközölése gyakorlat által a magyar törvényhozó gyűlés jogainak is szintén kiegészítő részévé vált.

zött az európai szárazföld némely országaiban a szabadság megszületni akart, bizonyára észrevette, mily rendkívüli fontos e gyakorlat valamely országra, és — ha szabad e kifejezésel élnünk — mennyire megkönnyíti a szabadságot.

Az angol törvényhozás ügyrendje nem a kormány által előírt valamely francia szabásu szabályrendelet, mely csak csekély tevékenységi kört szokott engedni a törvényhozásnak; de viszont ép oly kevéssé tűri azt, hogy a törvényhozás kebelében rendetlenség, vagy fejetlenség kapjon lábra. *)

Európaiak, kik Amerikát meglátogatják, gyakran fejezik ki csodálkozásukat azon könnyűség fölött, melyvel ott politikai és magán gyülekezetek, egyletek és társulatok alakulnak és ügyrendjüket megállapítják. E tünemény legfőbb oka abban rejlik, hogy az amerikaiak gyermekkoruktól kezdve folytonos gyakorlatában vannak a parlamenti eljárásnak. Alig van ott tanoda, hol nem alakulna valamely egylet, melynek tanácskozásaiban a legszigorubb parlamentáris forma uralkodik; és már a 10 éves gyermekeknél szokás által a parlamenti gyakorlat annyira vérré válik, mint azon szokás, hogy ismerőjét, ha vele találkozik, köszöntse.

Parlamenti gyakorlatot nem lehet sem fölfedezni, sem decretálni; azt ki kell fejleszteni. A parlamentáris gyakorlat nem csak arra nézve nyújt biztosítékot, hogy minden képviselő teljes mérvben vesz részt az ország törvényhozásában, hanem egyszersmind biztosíték az a népre nézve is, hogy a törvény-

*) Sokan tették már azon észrevételt, hogy az első francia forradalomban a parlamenti gyakorlat hiánya igen káros következményeket okozott. Dumont említi, miszerint a ritka esetek közé tartozott, hogy a konvent elé határozottan szerkesztett javaslat terjesztetett volna; és a legviharosabb ülések, melyek az ugynevezett décrets d'acclamation-nal végződtek, azok voltak, melyekben szónoklatok tartattak, a nélkül, hogy valamely határozott javaslat fektűt volna a ház asztalán.

hozás nem fogja tullepni hatáskörét, és hogy a törvények nem a fölzaklatott szenvedélyek behatásának uralma alatt hozatnak. Mert a parlamentáris gyakorlat ép oly hathatós eszköz a fölzudult szenvedélyek lecsillapítására, mint a rendszeres törvénykezési eljárás a czivódások, perlekedések elhárítására.

Ha már a parlamentáris gyakorlat fontos biztosítékát képezi a szabadságnak az által, hogy a törvényhozásból a szenvedélyek uralmát tetemes mérvben kirekeszti, és közreműködik arra nézve, hogy a törvényhozó gyűlés közakarata a törvényben megtestesülést nyer, másrészt nem csekélyebb fontosságú biztosítékát találja a szabadság a két ház rendszerben, vagy mint Bentham nevezi, a két kamara elvében.

Meglepő tünemény, hogy a két ház-rendszer nem csak Angolországban fejlett ki, de az angol szabadság elveivel együtt átültette azt az angol elem a világ minden részeibe, hol az angol nép faj csak létezik; és e rendszer az angol elem új hazájában a szabadságra nézve ép oly előnyösnek bizonyult be, mint századokon keresztül az anyaországban. Hol ellenben a szabadság nem az angol szabadság elvein épült föl, mint Francia-, Spanyol-, Olaszországban és Portugálban, ott megkísértették az egy kamararendszert érvényesíteni; a kísérlet azonban meghiusult. Az egykamara-rendszer a Franciaországban oly előszeretettel ápolt hatalmi egységből foly; a hatalom demokratikus egységének védelmezői a két kamara rendszert aristokratikus intézménynek tartják. Ez azonban tévedés, melyből csak azok nem tudnak kibontakozni, kik a szabadság tisztultabb fogalmának, és a polgári szabadság igényelte valódi biztosítékoknak magaslatára nem képesek fölemelkedni.

E tévely egykoron Amerikában is napi renden volt; és maga Franklin, Pennsylvania Solonja, állott azok élén, kik Amerika állami intézményeit az angol kétkamarai rendszer mintájától eltérőleg akarták létesíteni. E rendszer a többi

államokban is kezdett meghonosulni, és csak az idősb Adams tekintélyének sikerült az amerikai szabadságot azon meredélyről letéríteni, melyre a demokratia tulbuzgó apostolai az ifjú államot terelni akarták. Így történt aztán, hogy 1787. szeptember havában a nemzetgyűlés a két kamara rendszert állította az egykamara rendszer helyébe; a szövetséggyűlés példáját követték aztán az egyes államok törvényhozó gyűlései, maga Pennsylvania is.

Érintettük fönnebb, hogy a francziák, kik a hatalom egysége mellett lelkesülnek, előszeretettel viseltetnek az egykamararendszer iránt. Lamartine az 1848-ki nemzetgyűlésben az egykamara-rendszert „az egység nagy elve” nevében követelte. A francziáknak mindenek előtt hatalomra van szükségök; állambölcsészeik, mint Rousseau, majdnem kizárólag csak e hatalom jogszerű forrása után kutatnak. Innét származik aztán az általános választás elve, és az ebből származó állami össz-tevékenységet átkaroló hatalom, legyen bár az egy mindenható Caesar, vagy egy mindenható convent kezében központosítva. Az angol és az amerikai mindenekelőtt szabadság és önkormányzat után törekszik, és ha egyszer ezeknek birtokában van, akkor azon biztosítékokat igyekszik megszerezni, melyeknek segítségével azok birtokát megóvtalmazhatja. *)

Az angolok és amerikaiak tapasztalásból tudják, mily mérséklő, tisztázó, az ügyet minden részeiben földerítő, és a népet milyen fölvilágosító hatása van azon intézménynek, melynél fogva valamely közérdek fölött két hasonhatalmu bár,

*) Érezték a francziák is ösztönszerűleg 1848-ban a két kamara-rendszernek üdvös voltát, és azért fölveték alkotmányukba az államtanács intézményét épügy, mint az athéniéknél is volt egy külön tanács (βουλή) a népgyűlés (ἐκκλησία) mellett.

- de különböző alapokon nyugvó testület tanácskozik és határoz. Csak az, ki e hatást az angol vagy az amerikai törvényhozás működésében tapasztalta, fogja tudni érdeméhez képest méltányolni, hogy a kétházrendszer itt felsorolt következményei mennyire megbecsülhetlen támaszai a polgári szabadság épületének.

Sokan kérdik: miért épen két kamara? Micsoda bölcsesség rejlik a kettős számban? Minden más válasz helyett csupán annyit mondunk: mert tapasztalták az emberek, hogy egy ház nem elég; kettőnél több azonban már sok. Három kamara ép oly káros, mintha három párt létezett valamely országban; mert rendesen a számra nézve legkisebb szokott dönteni. Egy kamara: ez centralisatio; és nem fér össze a szabad polgárok közreműködésén nyugvó kormányrendszerrel.

Kérdés már most, mily alapon kell nyugodnia a kétkamarás rendszernek, hogy az a polgári szabadságra nézve üdvös legyen. Ha mindkét ház ugyanazon időtartamra választatnék, ez lényegében alig volna egyéb, ugyanazon egyház két osztályánál; már pedig, hogy a két kamararendszer rendeltetésének megfeleljen, szükség, hogy míg az egyik ház a mozgékonyságot, a haladást, az újítási törekvéseket képviseli, addig a másik az állandóságnak, a főnálló megtartásának, és a létezéshöz ragaszkodásnak legyen személyesítője. Kell tehát, hogy az egyik több tagból álljon, a másik aránylag kisebb számú tagokkal birjon, [hogy az egyik rövidebb, másik hosszabb időre választassék. Különféle lehet az alap, melyen a kisebb, vagy mint nevezni szokták, a felsőház nyugszik. Lehet öröklött, mint az angol peerek háza; lehet életfogytiglan kinevezés által, mint Franciaországban volt 1848. előtt. Ez utóbbi mód a legrosszabb valamennyi között; mert nagy hatalmat ad a koronának, mely a felsőházat oly függésben tartja, minő az örökös peereknél elő nem fordul. Vagy lehet a felső ház tagjait egy bizonyos osztályból életfogytiglanra válasz-

tani, mint ezt a skót peereknél látjuk: vagy pedig választ-hatja őket a nép életfogytiglan, mint Belgiumban, vagy végül választathatnak nem az eredeti választók — tehát azon vá-lasztók által, kik a népképviselőt választják — hanem a nép által ugyan, de mint külön hatóság által. Az utóbbi már Ame-rikában van elfogadva, hol ugyanis a senatorokat az egyes államok ezen minőségökben választják; és innen van aztán, hogy minden állam tekintet nélkül kiterjedésére és népessé-ségének nagyságára, hasonszámu senatorok által van kép-viselve. *)

A felsorolt módok között melyik a legjobb, azt a viszo-nyoktól elvontan nehéz meghatározni; az mindenkor csak az illető állam saját szerű viszonyaitól függ. Szintén igen téves fölfogás, fontos érdekek képviselésének örvé alatt a peereknék követelni a törvényhozásban közvetlen befolyást. A külön ér-dekek képviseletének eszméje egyáltalán középkori fogalom. Ily czimen a gyáros, kereskedő, művész, orvos, iparos, hirlapíró szintén követelhetne külön képviseletet saját érdekei megóvása végett. A képviselőnek, legyen bár egyik, vagy másik kama-rának tagja, nem egyes, külön érdekeket, de az ország, a nép összérdekét kell képviselnie. Ez a népképviselő modern fogalma.

Szólanunk kell még a vetőről. Az Egyesült-Államok al-kotmánya a köztársaság elnökét a polgári szabadság érdeké-ben ruházza föl a veto jogával, vagyis azon hatalommal,

*) Rég érzett szükség minálunk is a felsőház reformja. Ha egyszer ez úgy a magyar törvényhozásban szőnyegre kerül, nézetünk szerint a kérdés helyes megoldása nem lehet más, mint: hogy a felsőház a megyéknek, mint ilyenek-nek (ellentétben a választókerületekkel), képviselőiből alakíttassék össze. Más mód nem képzelhető: „Született törvényhozó: ez derisioja az észnek; kinevezett törvényhozó, ez derisioja a szabadságnak,” mondja egy helyütt igen találóan Kossuth Lajos.

melynél fogva valamely határozatnak törvényerőre emelését függesztheti, hogy ez által a kisebbség érdekeit a többség tulkapásai ellen megóalmazza. A vetojog alkalmazása, eltekintve azon visszaélésektől, melyek vele sok esetben üzetnek, ritkán termi meg a kívánt gyümölcsöt, és rendesen igen nagy elkeseredést szül azon pártban, melynek ellenében alkalmaztatott. Monarchiákban pedig egyáltalán nem is lenne eszélyes, a koronát a törvényhozással ily nyílt összeütközésbe hozni, miután ott sokkal egyszerűbb módja van a viszály kiegyenlítésének: vagy a ministerium hajlik meg a törvényhozás többségének nyilatkozata előtt; vagy pedig: a korona fölőszlatja a parlamentet és hivatkozik a népre. Köztársaságokban még is előfordulhatnak oly esetek, midőn a veto jog alkalmazása a polgári szabadságra nézve üdvös hatású lehet, és azért csak helyeselni lehet az északamerikai alkotmány intézkedését, mely az elnököt e joggal fölruházza, miután e jogot korlátlanul különben sem használhatja, minthogy valamely határozat, ha azt a congressus két-harmad szavazattöbbséggel elfogadja, a nélkül is törvényé válik *).

XVII. A jog szabadsága. Közpolgári magánjog.

A polgári szabadság egyik főtámasza, mely szintén legalább is akkora fontosságú, mint a népképvisélet, a jog függetlenségében vagy szabadságában rejlik, melynek egy részét a

*) A „veto“ szó nem fejezi ki tisztán azon fogalmat, melynek megjelölésére használtatik; és így épen nem csuda, ha sok félremagyarázásra nyújt alkalmat. A római néptribun vetője lényegesen különbözött azon jogtól, melylyel az Egyesült-Államok elnöke föl van ruházva. A római tribun nemcsak fölfüggeszthette a törvénynek egyes esetekben alkalmazását, de sőt jogában volt, valamely senatusi, vagy comitiai határozattól a törvényerőt egyenesen megtagadni.

biróság függetlensége képezi. A jog függetlensége kiváló része a polgári szabadságnak, és elidegeníthetlen feltétele a valódi jogállamnak. E függetlenség egyedül az angolok és amerikaiak által fejlesztetett ki egész teljességében és nagyságában.

A bíróságok függetlenségének elve az államtudósaknál általánosan el van fogadva; azonban, ha e dolgot közelebbről vizsgáljuk, azt fogjuk találni, hogy a bíróságnak a végrehajtó és törvényhozó hatalomtól függetlensége csak részét képezi a jog függetlenségének, szabadságának.

A jog szabadsága, a szó tág értelmében, feltételez: a nép jogérzetéből kifejlesztett élő közpolgári jogot; feltételezi továbbá: a bírói hatalomnak külön választását és a bírák függetlenségét; feltételez nyilvános vádeljárást, esküdtszéket, végül feltételezi a közvádló függetlenségét.

A közpolgári jogot, mely, ép úgy, mint az élőnyelv, önmagában hordja lételének forrását és alkotó fejlődésének csiráját, alkotják: a népszokás; a bíróságoknak ezen alapuló döntvényei; azon elvek, melyeket a józan ész követel és a törvénykezési gyakorlat a folyton változó körülményekhez alkalmaz; és végül a fokozatosan fejlesztett joggyakorlat. Feltételezi tehát: az önértelmezést, vagy maga a bíróság általi értelmezést; feltételezi: a joggyakorlatnak elismerését, nem pedig csupán tűrését, valamint elismerését azon elvnek, hogy a bíróságok döntvényei az előforduló hason esetekben irányadók; és feltételezi mindenek fölött: a hatalom egyéb ágainak a törvénykezéstől teljes kizárását. Maga a római jog is ez alkatrészekből állott, és ily módon fejlődött mindaddig, míg élő jog volt.

A közpolgári magánjog elismeri a legteljesb mérvben az írott jogot; mindamelletts ennek irányában is megőrzi önálló életét az által, hogy egyes esetekre alkalmazásánál a törvényt önnön elvei szerint értelmezi. Ha valakinek például eszébe

jutna, az angol magánjogot egy törvénykönyvbe összegyűjteni, ez által az belső erejéből és fejlődési képességéből mitsem veszítene; a törzs, melyből a jog újabb hajtásai fakadnának, továbbra is nép jogérzetében gyökerező szokás maradna. A szárazföldön a dolog épen megfordítva áll; a törvénykönyv fölötté áll a szokásjognak; előfordult olyan eset is, hogy a törvényhozó megtiltotta a törvénykönyv önálló értelmezését. *) Egy ilyen angol törvénygyűjteménynek nem is az lenne föladata, hogy minden kételyt kizárjon, minden jog esetet már előre eldöntsön; nem volna az egyéb, mint a létező törvénynek gyűjteménye, melyeket a nép jogtudata és a törvénykezési gyakorlat kifejlesztett; a jog tovább fejlesztése azonban ezentul is a bíróságok általi értelmezésnek és a nép jogtudatának maradna föntartva.

Ha a törvénynek az egyes concret esetekre alkalmazása nem bíztnék magára a jogra, akkor ez megszűnnék önálló étellel birni, és a polgár szorosan véve, megszűnnék a törvény uralma alatt élni; hanem alá volna vetve a törvényhozó, vagy a végrehajtó hatalom önkényének. Ez azonban nem zárja ki a törvénynek ugynevezett autentikus magyarázatát, vagyis: a törvényhozás által adott magyarázatot; mi tulajdonképen a törvénynek nem értelmezése, de pótlása. A törvényhozás értelmezésének azonban visszaható erőt tulajdonítani soha sem szabad; mert ezáltal a törvényhozás a bírói hatalmat bitorolná, mi ismét a törvény uralmával nem férne össze. Természetesen nem tesz különbséget, akár valamely uralkodó, akár pedig a nép követné el e bitorlást; mert nem egyes

*) Bajorországban az 1813-ban kibocsájtott fenyítő törvénykönyv közzététele alkalmával: a római jog — későbbi alakjában — és a kanonjog is ez elvből indultak ki, és ez által bevágták az útját minden önálló haladásnak; minthogy az előbbinek a császár, az utóbbinak a pápa volt egyedül illetékes értelmezője.

embernek, sem pedig a tömegnek, de a törvénynek kell lenni a mi urunknak, a mi földi istenünknek!

Főnnebb mondtuk, hogy a közpolgári magánjog követeli azon elv elismerését, hogy a bíróság által valamely jogesetben hozott határozat minden más hasonlesetre kötelező legyen. Ezt angol műkifejezéssel „precedent“-nek, előzetes esetnek (a magyar joggyakorlatban „döntvénynek“, nevezik. Az angol közpolgári jogban a precedentnek kötelező ereje a haladásnak egyik lényeges alkatrészét képezi; mert az ép oly igazságos, mint észszerű; magától értetik azonban, hogy azért nem föltétlen. Alapját a precedent nem is abban találja, hogy valamely jogesetben hozott bírói határozat ténykép fekszik előttünk. De az ily határozat nem is marad örökké változatlan; sőt inkább, megtörténik, hogy valamely helyesebb indokokra alapított későbbi határozat által megdöntetik; ez azonban csak a jogszolgáltatás rendes útján történhetik, és a helyesebb indokokból meritett későbbi határozat a jövő hasonlesetekre nézve ismét precedent gyanánt tekintendő.

Az európai szárazföldi jogtudósok nagy idegenkedéssel fordulnak el a korábbi ítéletek kötelező erejétől; feledik azonban, hogy az általuk bálványozott római jog is ez alapon épült föl. De nem is képesek a szabály lényegét és eredetét fölfogni, annál kevésbbé méltányolni annak mint a szabad jog kiegészítő részének fontosságát. Arra utalnak, hogy a Stuartok legzsarnokibb önkénytetteiket szintén precedentekre állapíták, és hogy a korona tanácsosai a legaljasabb tettek elkövetéséhez járultak tanácsaikkal; feledik azonban, hogy a britt szabadság kivívásában igen tetemes részök volt a jogtudósoknak, kik ismét az angol polgári magánjogra támaszkodtak. A néppártnak mi sem nyújtott oly hathatós támaszt, mint a precedent.

Nem lehet ugyan tagadni, hogy abban, miszerint pusztá tények precedentekül tekintetnek, nagy veszély rejlik; elvítáz-

hatlan igazság marad azonban, hogy a szabadság és a jog-élet haladása a precedent élvét elutasíthatlanul követeli. Ez a gyökér, mely által a szabadság fája a valódi élet földében megszilárdul, és léte föntartására az üdítő életnedvet fölszívja. Nélküle az angol szabadság soha sem fejlett volna ki. A mit angol szabadságnak neveznek, nem áll egyébből, mint: szokásból, precedentek gyanánt szolgáló tényekből, bíróságok határozataiból és törvényekből; mindezek együttvéve képezik a britt államszerkezet alapját; és e részben a szokásjog tetemes előnyben van a törvényhozás által hozott törvények fölött.

Azt mondják sokan, hogy a precedent nem egyéb, mint a bíró által alkotott jog; és azért elvetik. Helyesebb volna bíróság által alkotott jognak nevezni. Ha valamely precedent rossz, ebből az következik, hogy jobbal kell pótolni, vagy pedig a törvényhozás segítsen a hiányon. Bacon mondása, hogy: „nincs e világon semmi veszélyesebb mint a tévely istenítése,” alkalmazható a helytelen precedentre is; az által azonban a dolgon nincs segítve, ha a precedentet el nem ismerjük. Mert valakinek csak kell határozni. És vajjon jobb-e ha a kormány vagy az igazságügyminiszter határoz valamely főnforgó jogesetben, vagy pedig a kérdés a törvénykezés rendes útján, a bíróság által döntetik el?

Midőn a szárazföldi jogászok a római jogot az angol közpolgári joggal összehasonlítják, rendesen azon hibába esnek, hogy a két jogrendszernek csak tartalmát hasonlítják össze, és feledik ama lényeges körülményt, hogy a római jog, mint idegen, élettelen jog ültetett oda, hol jelenleg is érvényben van; ellenben az angol közpolgári jog egy élő népnek élő, erőteljes joga; és ebben fekszik kitünő volta. Az amerikai államtudósok egyhangulag elismerik, hogy az amerikai szabadság épülete is alapjainak szilárdságát leg-

inkább az újvilágba átültetett angol közpolgári jognak köszönheti. *)

A közpolgári jog elvét, a benne létező életerővel és függetlenséggel, azok természetesen elvetik, kik a francia fel fogásnak hódolnak és mindennek előtt a hatalom egységét követelik, és azon nézetben vannak, hogy a népuralom a föltétlen egyenlőségben áll.

XVIII. A jog szabadsága (folytatás). Vádeljárás és vizsgálat. A bírák függetlensége.

A joggyakorlat a jogszolgáltatás fejlődésének egyik alkatrésze. Azon országokban, hol e fontos elv nincs elismerve, a joggyakorlat által eszközölt bizonyos változtatások meg szoktak türetni, azért, mert a törvényhozás elmulasztja azokat önmaga eszközölni. Így tapasztaljuk, hogy a humanus korszellem, a barbár kor alkotta fenyegető törvények kegyetlen intézkedéseit enyhíteni szokta. *) Ez azonban, ha még oly dicséretes is, még is csak — kivétel. Ellenben, az angol közpolgári jog a jog kifejlesztését egyenesen a bíróságokhoz utalja.

Az önkifejlődés elve fontos a bírói hatalomnak az államhatalom egyéb ágaitól elkülönítése tekintetében is. A jog nem

*) John Adams elnök, az amerikai jogászok egyik legnagyobbika, a Blount-féle összeesküvés alkalmával, mint a köztársaság akkori alelnöke, midőn a senatusban a fölött vitatkoztak, vajjon a vizsgálatot az angol közpolgári jog szellemében kell-e vezetni, azt mondotta: hogyha valaha azt képzelte volna, hogy a függetlenségi harc által meg fog szűnni az angol közpolgári jog az Egyesült-Államok joga lenni, soha sem huzta volna ki hüvelyéből kardját hazája szabadságának védelmére.

**) Ezt hazánk törvénykezésében is tapasztaljuk. Hány törvénytörvénycikket (például csak I. László vagy Kálmán korából) találunk törvénykönyvünkben, melyek a legcsekélyebb vétségre is a legkegyetlenebb büntetésnemeket szabják; ezeket azonban a fölvilágosult korszellem — századunk dicséretére — elavította.

független, a polgár tehát nem szabad, hol a bíróságok a jogszolgáltatáson kívül egyébbel is foglalkoznak, vagy ha a bírói hatalom gyakorlásába a bíróságokon kívül más hatóság is befoly, vagy hol jogügyletekben a törvénykezés rendes útján kívül más módon is hozatnak határozatok, vagy hol a törvény magyarázata és alkalmazása nem kizárólag a bíróságokat illeti. Azért szükséges, hogy a bíróság menten hagyassék az uralkodónak, és a souverain nép jogait bitorló tömegnek nyomásától. A bírónak soha sem szabad, sem az uralkodó, sem a tusakodó pártok valamelyike előtt nyilvánítani véleményét, mielőtt a valódi eset elébe nem hozatik, és törvényszerűleg nem tárgyalatik. Szükséges, hogy közigazgatási hatóságok szigoruan el legyenek tiltva ítéletek hozatalától; szükséges, hogy rendkívüli ítélő bizottságok ne alkalmaztassanak, és szükséges legfőképen, hogy a közigazgatási hatóságnak ne legyen szabad a törvény alkalmazása fölött nyilatkozni, határozni. *)

A jog szabadságának egy másik alkatrésze a nyilvános vádeljárásban rejlik, mely egyszersmind a polgári szabadság egyik leghatályosabb biztositéka. Vádeljárás alatt értjük a fenyítő eljárásnak azon nemét, mely a bíróságot a két fél t. i. az állam és a vádlott fölé helyezi. Ez lényegesen különbözik az európai államokban általánosan elfogadott nyomozó

*) Hogy Angolországban az itt vázolt elvektől mennyire át van hatva az egész állami összetétel, igen érdekesen illusztrálja a következő példa: 1852-ben az akkori tory-kormány törvény által megtiltotta a katolikus papoknak az utcán a papi ruhák viselését. Egy birminghami pap kérdést tett Walpole államtitkárnál, vajjon a kibocsájtott rendelet a birmighani kath. papokra is vonatkozik-e, hol a papok négy év óta az utcán papi öltönyeiket viselik. Az államtitkár ekkép felelt: „Ha ön a törvény alkalmazását illetőleg magára nézve sérelmet lát, akkor forduljon ügyvédjéhez. A kormány tisztviselője jogtalanul cselekednék, ha a hozzá intézett kérdés fölött nyilatkoznék; mert ha a dolog talán némi részben kétes, e fölött határozni nem a végrehajtó hatalom, de a bíróság van jogosítva.“ Ily nyilatkozatot csak egy angol kormánytisztviselő tehet.

eljárástól, hol a bíró nyomozó, ítélő és vádló fél egyszersmind, sőt olykor még védő is; és ekkép hármias hivatalt egyesít magában, mi gyarló emberi természetünknel fogva erkölcsi és szellemi képtelenség.

A fenyítő eljárás a polgári szabadságra nézve ép oly fontos, sőt még fontosabb mint maga a fenyítő törvény. Ebben leli magyarázatát azon tény, hogy az angolok, Europa legszabadabb népe, oly soká képesek voltak eltűnni a legbarbarább fenyítő törvényeket. Az angol polgári szabadság a fenyítő eljárásban, főleg a Stuartok elűzése óta oly fontos biztosítékot nyert, hogy a létező törvények kegyetlensége megszűnt a polgári szabadságra, az állampolgárok személybiztosságára veszélyes lenni.

A helyes vádeljárás követeli, hogy az állam már magát a vádat is csak a tárgy előleges megvizsgálása után bizonyos törvénykezési cselekvény által emelhesse, hogy ekkép az állampolgárok a nyomasztó vádeljárással összekötött következmények ellen ótalmazva legyenek; mert már maga a puszta vád, ha mindjárt fölmentéssel végződik is, a legnagyobb csapások egyike, melyek az embert a társadalomban érik. Azért szükséges, hogy a kormány csak a vádesküdtek ítélete folytán emelhessen valaki ellen vádat. Az Egyesült-Államok alkotmánya rendeli, hogy akár főbenjáró akár egyéb bűntény miatt valaki ellen csak akkor lehet vádat emelni, ha azt a vádesküdtek megengedik.*) A francia vádeljárás e biztosítékot teljesen nélkülözi. Szükséges továbbá, hogy az eljárás nyilvános legyen és kizárólag a vádra szorítkozzék. Azért nem szabad megengedni, hogy a közvádló a vádlottat titokban faggassa, hogy azután a kicsikart vallomást ellene bizonyítékkal fölhasználja, miként ezt a francia vádeljárásnál tapasztalhatjuk. Kell továbbá, hogy a bíró ne vegyen részt sem a

*) Ez az ugynevezett: „presentment or indictment.”

vádban, sem a vizsgálatban. Arra sem szabad a vádlottat kényszeríteni, hogy önmagát vádolja. A vádiratnak továbbá világosnak és határozottnak kell lenni, és nem szabad megtűnni, hogy a közvádó az esküdtek elhatározására bármi uton befolyjon. Végül szükséges, hogy a védő semmi tekintetben kötve ne legyen. Mindezen kellékek, az angol-amerikai vádeljárást kivéve, az európai államokban divó vádeljárásokban többé-kevésbé hiányoznak.

A jog- és törvénykezés függetlensége követeli a bíró függetlenségét. A jogszabadságnak imént felsorolt biztosítékai eszközlik a bíró függetlenségét, és szükségesek is arra nézve. Birói függetlenség a törvénykezésnek a kormányzat egyéb ágaitól elválasztása továbbá önfelettel és fejlődési képességgel bíró jog, valamint vádeljárás nélkül nem képzelhető. De még egyéb is szükséges.

Szükséges, hogy a bíró állása, hivatalának tartama és elmozdítása akkép legyen szabályozva, hogy a bíró senkitől és semmitől ne függjön, csupán — a törvénytől. Hol az államélet összege a nyilvánosság szellemétől van áthatva, hol a közvádó állása, valamint a jog- és törvénykezés független, hol a felelős miniszterium vagy a felelős államfő hatalma gondosan van körül korlátozva; ott nem lehet veszélytől tartani, ha a birói állások betöltése a kormány kinevezésétől függ is. Hol pedig különös képzettség, szakavatottság igényeltetik, sok tekintetben helyesebb, ha a birói állások betöltése kevesekre vagy egyre ruháztatik, ez esetben a felelősség ezeknek vagy ennek vállaira nehezül, föltéve természetesen, hogy ezen kevesek, vagy ezen egy a népnek felelősséggel tartoznak. Helytelen dolog, a birói állások betöltését a felelősséggel nem tartozó népeiségre, vagy valamely számos tagból álló gyülekezetre ruházni, mely a felelősségnek, miután az az egész vagy sokak közt megoszlik, nem bír tiszta öntudatával. Hol a bíróságok betöltése ilyképen eszközöltetik és az emberi

hivatások legszebbikének elfogadásánál a pártérdek lesz irányadóvá, — miután ez másképp nem is képzelhető — ott a bíró megszentelt méltósága — a bölcs és szilárd jellemű bíró, melyet a hajdankor úgy mint a jelen, pogányok és mahomedánok, az ó és új testamentomi biblia egyiránt az ember eszményképének ismernek el — mindez a jog, becsület és művelődéssel együtt a feledés ösvényébe süllyed. *)

Ha már helytelen, a bírák kinevezését a törvényhozó hatalomra bízni, annál kevésbé lehet azt magára a népegészre ruházni. Ama felfogás, hogy a bírák a nép által választassanak, azon téves felfogáson alapszik, hogy a néphatalom magában véve már a szabadság, és minél inkább nyer terjedelemben az első, annál nagyobb mérvben lesz élvezhetővé a második.

Önkényuralmak — egyeseké úgy mint a tömegé — mindig törekedtek a bíróságok függetlenségét aláásni; ezt tette XIV. Lajos, ezt I. Napoleon, és valamennyi korlátlan népuralom. A valódi szabadság, ép úgy mint a valódi jog, szereti a józan tapasztalás világosságát. Minden önkényuralom ellenben szereti a homályt, — az isteni jog homályát. Ebbe horkolóznak a fejedelmi önkényuralom bálványozói; ezt teszik a korlátlan népuralom hívei is. E szó fölött: „nép“ azonban nem lebeg homály. Nép: egyesek összegét jelenti, kik közül mindeniktől megtagadjuk az isteni jogot, és kiktől igen jól

*) Nem kell meszebb mennünk: csak saját jogviszonyaink szomorú állapotán kell végig tekintenünk és fájdalommal fogjuk tapasztalni, hogy ott, hol aristocraticus és nepotisticus érdekek adnak irányt a bírói állomások betöltésénél, a nemzeti erkölcsiséggel együtt mennyire alástüled a nemzeti hitel és megméltóztatik az összes magánjogrendszer! Még az önkényuralom sem oly káros a bírói függetlenségre nézve, mint a tömeg szeszélye, vagy a nepotisticus magánérdek. Felvilágosult szellemű korlátlan uralkodók, mint II. Frigyes porosz király, és XII. Lajos francia király meghagyták, hogy a bírák a törvényen kívül senkinek ne engedelmesskedjenek, még a királyoknak a törvénnyel ellenkező rendeleteinek sem.

tudjuk, hogy fogvatkozásokkal bíró gyarló emberi lények. Mindeniknek szüksége van mérséklő és ótalmazó korlátokra, törvényekre; hol a hatalom fő forrását a nép képezi, — mint köztársaságokban és korlátozott monarchiákban — ott a bírák választása, nevezetesen rövidebb időtartamra, nem egyéb mint megzavarása az államhatalom szükséges megosztásának, a bíróságok alárendelése a hatalom birtokosainak. És ezért megcsonkítása a szabadságnak: mert a polgári szabadság érdekében fölötté fontos, hogy a bíró a hatalom és az ellenpárt közé legyen ékelve, hogy a bíró, mint a törvény független közege, minden oldalról védve legyen.

Vannak, kik ennek szükségét elismerik — monarchicus országokban; respublicákban ellenben — úgy mondanak — nincs arra szükség, hogy a bírót a korona és nép közé állítsuk, miután itt az előbbi tényező hiányzik, és ép azért kell, hogy a bíró függésben legyen a néptől, melynek eszköze. Ezeknek azonban meg kell jegyeznünk, hogy Angliában sem áll a bíró a korona és a nép között, hanem a korona és a vádlott között; respublicában pedig a bírónak a hatalom birtokában levő nép és a vádlott között kell állania, mi a bírót sokkal kényesebb helyzetbe hozza; mert a korona hatalmának s tulkapásainak ellenállani, ez hazafias hősi dolog; ellenben a nép akaratának ellenszegülni, ha mindjárt a „nép“ nevezetét csak egy gyűlevész csoport bitorolja is, és ha mindjárt a nép kívánsága a legjogosulatlanabb is: ez közönséges felfogás szerint hazaárulás, megsértése a népsouverainitásnak.

Független bíróság az önkormányzatnak egyik elengedhetlen alkatrésze, mert önkormányzat mindig kölcsönös korlátozásokat tételez föl. Egy igazán szabad nép valóban nem mivelhet bölcsőbb dolgot, mint, ha a bíróságnak a lehető legfüggetlenebb állást igyekszik teremteni; mert a korlátlan uralomhoz ragaszkodni, ezt teszi minden durva hatalom.

Amerika azon államaiban, hol a bírák választatnak, ezek ki vannak rekesztve a törvényhozásból; miután attól tartanak, hogy a pártszellem káros befolyással lehet a bírákra. Ha a bírói függetlenség érdekében kívánatos, hogy a bírák a pártusákban ne vegyenek részt, mennyivel inkább hozható föl ez indok érvül a bírák választása ellen. Azonban már Amerikában is kezdik belátni a bírák választásának káros voltát; mert kezdik belátni, hogy általa még a néphatalom óhajtott növekvése sem éretett el, miután természetesen a bírák választására rendszeren azok bírnak legtöbb befolyással, kik az államügyek intézéséből üzletet csinálnak. Ennek tulajdonítandó, hogy Amerikában az újabb időben a bíróságok iránti bizalom a népben megrendült; számtalan eset tanusítá, hogy a bíró a hatalom kezelői irányában mily függő helyzetbe jutott; ennek káros következése nevezetesen a fenytő eljárásnál nyilatkozott leginkább.

Szükséges továbbá, hogy a bíró alkalmaztatása tartós legyen, és a legjobb, ha élethossziglan neveztetik ki. Ezt szükségessé teszi a bírói hivatás betöltéséhez elengedhetlenül szükséges hosszú tapasztalás, valamint ama tény, hogy a legképzettebb jogászok nem hajlandók a bírói állomásokat elfogadni, ha alkalmaztatásuk által nem érnek el egyebet, mint csupán azt, hogy ügyvédi működésökben rövid időre megszakíttatnak. A democraticus szellemtől minden ízében áthatott 1848-iki francia alkotmány a bírákat szintén élethossziglan rendeli kineveztetni.

Ugyan ez okból szükséges, hogy a bíró fizetése tisztes legyen, vagyis: hogy a bírói székhez kapcsolt méltósággal együtt képes legyen a legtehetségesebb és legszakképzettebb emberek igényeit is kielégíteni. A bírónak, mint mondók, függetlennek kell lenni; de nem független bíró, ha érzi, hogy az ügyvédék szellemi képességre, tapasztalásra és szakképzettségre őt fölülhaladják. Csekély fizetésért pedig csak

jelentéktelen egyéneket fogunk a birói állomásokra kapni, azon általános törvénynél fogva, hogy a „munkás méltó az ő bérére,” és így igyekezni fog mindenki jutalmát a munka és tehetség tág piacznán megszerezni. Már magában azon tekintetnek, hogy mindenki inkább szereti ügyét egy jóraavaló, és tisztességesen díjazott egyénre bízni, mint egy nyomorultul fizetett kontárra, már magában ennek, mondjuk, szükségképen arra kell birnia bennünket, hogy a bírót úgy díjazzuk, miként általában mindenkit díjazunk, kit díjaznunk kell, és ki díjazásra érdemes.

A birói függetlenség megótalmazása érdekében az Egyesült-Államok alkotmánya rendeli: „A felső és alsó hatóságok hivei mindaddig hivatalaikban maradnak, míg hivatalaikat becsületesen betöltik, és bizonyos időközönként rendes fizetősökön fölül tett szolgálataikért arányos díjakban részesülnek.” Ez elvet elfogadta a legtöbb amerikai állam törvényhozása.

Alig szükség említenünk, hogy a bírakat az illetékekből és pénzbürságokból díjazni, a lehető legrosszabb módja a birói függetlenség megótalmazásának; mert a bíró független állása követeli, hogy rendes, állandó fizetésre támaszkodjék. A birói állás függetlenségén kívül kívánja ezt a közönséges állam törvénye is. *)

A birói függetlenség érdekében igen helyes intézkedés, hogy a bíró elmozdítása kivétessék a végrehajtó hatalom kezéből. A bíró elmozdithatlansága a polgári szabadság egyik lényeges feltétele. Nem szabad sem az uralkodónak, sem a kormánynak azon hatalommal birni, hogy a bírót hivatalából

*) Gondoljunk csak a nálunk még mindig gyakorlatban levő becsületsértési, kisebb és nagyobb hatalmaskodási stb. perekre, melyekből törvényeink szerint a befolyó díjaknak két-harmada a bírót illeti. Önkénytelenül is — ha szabad e, megvalljuk, kissé trivialis hasonlattal élünk — a vadászebre gondolunk, melynek az elejtett vadból szintén kijár a maga része.

elmozdithassa; ez csak rendes peruton, birói ítélet által történhetik. A birói hatalom függetlenségére feltékeny amerikai alkotmány e jogot kizárólag a congressus számára tartja fön; erre is azonban két-harminad szavazattöbbség kívántatik.

XIX. A jog függetlensége (folytatás). Esküdtszék. Ügyvédség.

A vádeljárás magában véve még nem elég arra, hogy a bíró a felek között független állást foglaljon el. Ha a bírói teendők meg nem osztatnak akképen, hogy a vétkeesség vagy nem vétkeesség fölötti ítélet külön választatik az eljárás vezetésétől és a törvény alkalmazásától, a bíró mindamelllett is ki lesz téve a részrehajlás veszélyének. A bírói teendők ezen megosztása az esküdtszéki intézmény által éretik el. Ebben fekszik a legnagyobb előnye ezen intézménynek. Az esküdtszék a polgári szabadság egyik legkiválóbb biztosítója lesz az által, hogy a népnek módot nyújt a törvénykezésben részt venni, anélkül, hogy ez által a tömeg-bíráskodásnak viszonyait és a vele járó romlottságot, miként ezt Athénben tapasztaljuk, idézné elő. Az esküdtszék egyszersmind a legjobb iskola, hol a polgár jogait ismerni, azokat védeni, és a törvényes rend szükségességét belátni tanulja.

Megtörtént, hogy néha az esküdtszék a legigazságtalabb ítéletet hozta; és ilyenkor Angliában és Amerikában gyakran lehetett hallani az esküdtszéki intézmény ellen kárhoztató nyilatkozatokat. Az emberi természet hozza magával, hogy csak a létező rosszat érezzük, ellenben nem látjuk a százszorta nagyobb bajt, melyet az ellenkező állapot idézne elő. Azok, kiket az esküdtszéknek valamely ítélete ingerültségbe hoz, bizonyára nem ismerik az esküdtszék nélküli törvénykezést. Lehetnek esetek, hogy maga az esküdtszéki eljárás

nyilvánossága is kellemetlen lehet, de következik-e ebből aztán, hogy titkos eljárást kívánjunk? Polgári szabadság, miként azt mi értelmezzük, esküdszék — a szabadságnak ezen védbástyája nélkül, mint Chátam lord azt nevezte, — ép oly kevésbé állhat fön, mint népképviselet nélkül.

Miután az esküdszéknek a polgári szabadságra nézve kiváló fontossága napjainkban már általánosan el van ismerve, a következőkben röviden ezen nagyszerű intézmény előnyeinek rövid felsorolására kívánunk szorítkozni.

A jól szervezett és helyesen vezetett esküdszék megosztja a bíróság teendőit, és eszközli azt, hogy mindenik fél háboríthatlanul keresheti a maga körében az igazságot.

A bírót azon helyzetbe hozza, hogy, mint a törvény közége, nemcsak az ellenségesen egymással szemben álló pártok, de egyszersmind a szőnyegen forgó egész tárgy fölé helyezheti magát:

Eszközli azt, hogy a természetes józan ész a szakismerettel együtt működik, és ezáltal elhárítja a tulhajtott hajlamból eredő káros következményeket, azon hajlamból t. i., melynek saját ügye és hivatása körében mindenki alá van vetve, mely az eszközöket a cél fölé szokta helyezni.*)

Lehetővé teszi, hogy a nép részt vegyen a törvénykezésben, a nélkül, hogy a tömeg-biráskodás vésszes következményeit idézné elő;

Eszközli azon nagy előny létesítését, melyet Aristoteles fejezett ki, midőn mondá, hogy sokan igazságosabbak tudnak

*) A mindennapi tapasztalás bizonyítja, hogy az emberi józan ész ép azon körben van leginkább alá vetve fogyatkozásoknak, melyben hivatása őt arra kényszeríti, hogy általános elveket, szabályokat és tételeket állapítson meg. A nyelvmester irmodora merev, kimért; a vallási iratok szerzője tulságokra hajlik; a bölcsészet sokkal aprólékosabb különböztetéseket tesz, mint a menyinyit a valóság igényel.

lenni, mint egy, habár e sok közül mindenik kevésbé igazságos is, mint amaz egy;

A legtöbb esetben megkönnyíti a birói határozatot az által, hogy az esküdtek a feleket, sőt gyakran a tanukat is ismerik;

Módot nyújt a népnek, hogy a kormány jogtalan és túlfeszített követeléseit illő korlátok közé utasítsa vissza;

A helyes és tökéletes vádeljárásnak elengedhetlen kiegészítő része;

Eszközli, hogy a törvénykezés a nép ügyévé válik, és abban a jogszolgáltatás iránt bizalmat kelt;

Kapcsolatba hozza a polgárt a tisztultabb közvéleménnyel és a közügy vezetésével, és folyton alkalmat nyújt neki a legmagasztosabb államügyben, a törvénynek az életre alkalmazásában, — a törvénykezésben részt venni;

Eszközli, hogy a törvény, szabadság, rend és jog ismerete, az állampolgárok minden rétegében, országszerte elterjed, az esküdtszék a szabad polgárra nézve a legjobb iskola;

A felelősségnek nagy részét a nép vállaira hárítja, és ezáltal fölemeli a polgárt, míg a kormányt törvényszerűleg erősíti;

Nem csak a bírót emeli föl, hanem egyszersmind eszközli azt is, hogy a bíróság népszerű hatósággá válik, melyre mindenki bizalommal és szeretettel fog pillantani; mi a szabadságra nézve rendkívüli fontossággal bír;

Az esküdtszék a szabadságnak a leghathatósabb védbástyája a koronás hatalom és az önkény tulkapásai ellenében;

Köztársaságban pedig mint közvetítő intézmény áll a vádlott és nép között, mely, mint a történelem bizonyítja, ingerültségének kitöréseiben sokkal nagyobb önkénykedésekre képes vetemedni, mint maga a koronás hatalom;

Az esküdtszék teszi egyedül lehetővé azon kérdéseknek

közelégültségre megoldását, melyek nem fekszenek ugyan a törvénynek élesen vont határvonalai között, megoldásukat azonban elodázni nem lehet;

Egyedül az esküdtszéki intézmény teszi lehetővé, hogy régi és kegyetlen törvények, melyeknek eltörlését a törvényhozás elmulasztotta, a humanitás szellemével összeegyeztessenek, mit különben a bíró soha sem tehetne, ha csak nem akarná fenekestül felforgatni azon alapot a melyen maga áll;

Esküdtszék nélkül alig lehet fejlődési képességgel bíró, életerős közpolgári jogot képzelni;

A népképviseléttel együtt az esküdtszék azon legmagasabb intézmények egyike, melyek az állampolgároknak a jogérzetet fejleszteni hivatva vannak, mely nélkül a törvény valódi uralma nem képzelhető.

Magától értetik, hogy az esküdtszék magában ép oly kevésbé bir valami bűvszerű titkos erővel, mint bármely más államintézmény. Hogy az esküdtszék céljának megfelelően, szükséges, hogy az jól legyen szervezve, és az esküdtek megtegyék kötelességeiket; mert különben az esküdtszék is, ép úgy mint a szabadságnak egyéb biztosítója, a kormány kezében igen veszélyessé válhatik, ha csak a külalak marad meg, ellenben a jog és szabadság szelleme eltűnik. Megvesztegetett és könnyelmű esküdtek a legjobb eszköz az önkényuralom számára, és a legbiztosabb út a fejetlenség felé.

Végül szólnunk kell még e helyen a jog függetlenségének utolsó feltételéről, az ügyvédi osztály függetlenségéről.

Azon államokban, hol nyomozó eljárás létezik, hol a bírói osztály nem független, hol a bíró magát többé-kevésbbé kormányhivatalnoknak tartja és ilyennek is tekintetik, hol az eljárás nem nyilvános, ott hasztalanul fogunk független ügyvédi osztályt keresni.

Pedig az ügyvédi osztály függetlensége sok tekintetben

fontos. Szükséges ugyanis, hogy a vádlott védővel birjon. Már pedig ha a védő nem független, akkor védelme teljesen hatálytalan lesz. Az ügyvédi osztály függetlensége pedig a polgári jogok biztosítása tekintetéből elengedhetlen. De szükséges e függetlenség az egészséges jogfejlődés tekintetéből is; mert gyakran nem csupán a bírói határozatok, de az ügyvédek mesteri okoskodásai derítik föl a kérdés valódi állását. Fontos azonkívül az ügyvéd függetlensége még az ugynevezett államvétségek üldözése tekintetéből is.

A mi az ügyvéd kötelességét illeti, senki sem fogja tagadni, hogy az ügyvéd a szőnyegen forgó jogkérdésnek egyik részét tartozik képviselni, és kötelessége mindent előadni, mi a vádlottnak érdekében fekszik; azonban erkölcsileg és jogilag téves felfogás azt állítani, hogy az ügyvéd mindent mondhat és tehet, sőt kötelessége is mindent mondani és tenni, a mit a vádlott előadna és tenne, ha arra képességgel birna.

Senki sem tehet sem maga, sem más érdekében, tehát az ügyvéd sem a vádlott érdekében olyat, mi jogtalan, például: hazudni. Az ügyvéd ép úgy az erkölcsi törvények alatt áll, mint bárki más. Ha az ügyvédnek az volna egyedüli föladata, hogy a vádlottat minden áron megmentse,*) vajjon miért nem tehetne meg akkor egyebet is, mit a vádlott valószínűleg megtenne, ha például nem volna letartóztatva? A vádlott gyilkos például aligha nem volna kész egy veszélyes tanut láb alól eltenni; vajjon az ügyvéd miért nem tehetné meg ezt helyette? Igaz, hogy gyilkosság és hazudság két különböző dolog; azonban egyik is, másik is ugyanegy alapon; az erkölcselenség elvén nyugszik. Alig lehetne lealázóbb állást képzelni annál, mint ha az ügyvédnek az volna hivatása, hogy ismereteit és szellemi adományát hitvány bérért bárkinek áruba bocsássa, tekintet nélkül arra, vajjon jogos vagy jogtalan,

*) Brougham lord ezt állította föl az ügyvédre nézve vezérkötelességül.

erkölcsileg megengedett vagy tiltott-e azon ügy, melynek védelmét magára vállalja.

Azon országokban, hol rend és szabadság honol, az ügyvédi osztály, főleg az újabb korban, igen kiváló állást foglal el. Ez osztályból kerülnek ki a legjelesebb törvényhozók és szónokok. Az ügyvéd lényeges részét alkotja a törvénykezés gépezetének, épugy, mint az esküdtek, a bíró és az államügyész. Az ügyvéd szükséges kiegészítő része a törvénykezési eljárásnak, melynek egyedüli célja, a törvényes igazság kipuhatolása. E célból szükséges, hogy a bíró a felek fölé helyezkedjék, és ezek megjelenve előtte, mindent előadjanak, mit érdekükben fölhozni képesek, hogy ekképen az igazság földerüljön a nélkül, hogy a bíró a nyomozatban részt vegyen és ez által egyik vagy másik párt irányában elfogulttá legyen. Az ügyvéd a bíróságnak egyik jelentékeny segéde, és közreműködik az igazság földerítésében és e célból szükséges is, hogy mindent előadjon, mit pártja érdekében vagy a törvény enyhítése céljából fölhozni képes, mert az ellenfél az ellenkezőt teszi, és szükséges is, hogy a főforgó eset, valamint a törvény is, a véghatározat előtt minden oldalról megvizsgáltassék. Az ügyvédnek nem csak az áll kötelességében, hogy mindent elmondjon, mit fele elmondana, ha arra a szükséges képességgel birna, de még többet is; azonban nem szabad a vádlottnak, vagy bármelyik félnek is mentségére költött dolgokat fölhozni; és ép ily kevéssé teheti ezt az ügyvéd. A törvénykezésnek célja nem az, hogy az ügyvédeknek alkalmuk legyen ügyességeket kimutatni, vagy béröket megszerezni, valamint nem az, hogy a gonosztevő a megérdemlett büntetéstől megmeneküljön. A törvénykezés célja, az igazság helyreállítása és ez által a jog gyakorlása, nem pedig a jogtalanság és erkölcstelenség istápolása. Azért az ügyvéd mindent fölhozhat, mi védenecze érdekében fekszik, igazságtalanságra vetemednie azonban nem

szabad, és még kevésbé másokat megsérteni. Az ügyvédek számára nem csináltak külön tiz parancsolatot, ugy, mint a királyok számára sem. A lehető ártatlanság védelmére, nem pedig az igazság elferditése legyen az ügyvéd célja.*)

XX. Önkormányzat.

A polgári szabadság utolsó alkatrésze a statutumokon nyugvó helyi önkormányzat. A személyes szabadság megóvása érdekében fölállított biztosítékok csak akkor lesznek valóban értékesekké, ha csak az önkormányzathoz megtestesülve a szabadság éltető forrásává válnak. Személyes szabadság jobbjára az önbizalomnak állami elismerésében fekszik, és az önkormányzat nem egyéb, mint az önbizalomnak megszentesítése mindazon körben, hová az államhatalom tevékenysége kiterjed. Helyi önkormányzat nélkül, vagyis más szavakkal: az önkormányzatnak a valódi életre alkalmazása nélkül angol felfogás szerint nincs önkormányzat. Az önkormányzat a nép azon készségében fekszik, melynél fogva ügyeit önmaga intézi; fekszik továbbá azon felfogás mellőzésében, hogy mindennek a kormánytól kell jönni, és fekszik végül minden egyes állampolgárnak azon készségében, hogy másokat saját ügyeik intézésében támogasson. Önkormányzat nem képzelhető ott, hol a kormánybeavatkozás elve van elfogadva, azon elv t. i., hogy az államhatalom tevékenysége addig terjed, meddig csak keze ér.

*) Egy angol törvényszék előtt történt 1853-ban, midőn egy ifju ember azzal vádoltatott, hogy egy ifju nő szobájába betört, hogy az ügyvéd a vádlott mentéséül azt hozta föl, hogy a nő adott neki légyottot. „E nyilatkozatra — szakítá félre a vádlott védőjét — ön nem volt följogosítva.“ A törvényszék helyeselte a vádlott felszólamlását, és az ügyvédet rendre utasítá.

Eddig a népképviselőt kivételével a szabadságnak leginkább azon részéről szólottunk, mely korlátozásokban áll; az önkormányzat az, melyet par excellence cselekvő szabadságnak nevezhetünk. Az önkormányzat föltételezi azon közmeggyőződést, hogy a kormány csak azt tehessen, mit szükségképen tennie kell, és a mi tevékenység által nem eszközölhető; vagyis: hogy a dolgok alakulásába zavarólag ne ártsa be magát. Az önkormányzat magában foglalja a helyhatósági szabályok (statutumok) alkotási jogát és pedig, nem ideiglenes intézkedésképen, de az államélet tartós irányelve gyanánt. Ott, hol valódi önkormányzat létezik, a polgárok alkotó cselekvése a szabály; a kormány tevékenysége pedig csupán kivétel, kíséret. Ott, hol önkormányzat létezik, a kormány tevékenysége nem alkotó, hanem csupán rendező, mérséklő, engesztelő. Az önkormányzat tehát az államügyek legnagyobb részét az állampolgárokkal intézteti, kik mint tisztviselők is, megmaradnak polgároknak, és nem szűnnek meg a népnek kiegészítő részét képezni. Az önkormányzat nem tűri ama hivatalnoki hierarchiát, mely magát államnak képzei és a népet csupán azon alkotmánynak tekinti, melyen az állam nyugszik.

A valódi önkormányzatnak életszervesen tagozottnak kell lenni. Az önkormányzat nem áll pusztán a hatalom megtagadásában; mi képtelenség volna, miután minden kormány magában foglalja a hatalom elvét, egyrészről t. i. a cselekvési hatalmat, másrészről pedig az engedelmisséget; de merő semmit-tevésben sem áll. A valódi önkormányzat együttműködő életszerekből, intézményekből és ez intézmények rendszeres összeköttetéséből áll. Az önkormányzat tehát ellentéte a társadalom egyes különvált részekre feloszlásának, valamint a minden önálló tevékenységet absorbáló önkényuralomnak. Az önkormányzat lényegesen különbözik azon elkülönéstől, melybe a német-alföldi államok később süllyedtek, és ép oly távol áll

a fékezetlen népuralomtól, hol az erőszakoskodó többség bitorolja a korlátlan hatalmat, mi nem egyéb, mint az athéni piaczi népuralom azon időből, midőn a köztársaság visszatartatlanul közeledett az elmerüléshez, vagy mint egy francia író magát kifejezi, a „nép császársága“ (le peuple empereur). Ez állapot ép oly egyenes ellentéte az önkormányzatnak, mint azon elv, melynek I. Napoleon adott kifejezést: „Mindent a népért, de semmit a nép által.“ Az önkormányzat elve: „minden a népért, s minden a nép által,“ a mennyiben t. i. a nép nem mint önkénykedő tömeg, hanem mint az önfejlődés föltételeit önmagában hordozó életszerves intézmények összege jelenkezik.

Az önkormányzat ellentéte az állami érzéketlenségnek, és amaz erkölcsi eltompulásnak és társadalmi közönynek, mely szabad mezőt nyit a korlátlanságnak és az államrend föloszlását idézi elő. A római császári birodalom későbbi korszaka iszonyu példát nyújt ennek illusztrációjára. Az önkormányzat az önbizalomból meríti erejét, és viszont elősegíti ennek kifejlését; önkormányzat nem képzelhető ott, hol férfias tetterő és amaz akarat hiányzik, mely a férfias tetterőt másokban is elismeri. A francia viszonyok szemléleténél semmi sem lep meg bennünket annyira, mint még magának a francia demokratiának is folytonos törekvése, magát mindenbe bele ártani és az öntevékenység mezejét végkép elzárni. Az önkormányzat a községekől és gyülekezetektől követeli amaz önuralmat, melyet az erkölcsi törvény egyesektől követel, ama készséget t. i., hogy a birtokunkban levő hatalom alkalmazásáról legalább is ép oly gyakran lemondjunk, mint azt igénybe vesszük. Nagy tévedés volna azonban azt hinni, hogy az önkormányzat ugyanegy értelmű a gyöngeséggel. A korlátlan uralom a gyöngé; vannak esetek, nem tagadjuk, midőn a korlátlan uralom, mint minden összpontosítás, nagy erőfeszítésre képes: a lelki erőnek azonban soha sem lesz iskolája;

de az önkormányzat magában véve még nem zárja ki az erőnek bizonyos mérvben összpontosítását azon különbséggel, hogy azt nem engedi át föltétlenül a végrehajtó hatalomnak. Ép így nem lehet azt sem állítani, hogy az önkormányzat minden esetben szükségképen és gyorsan célhoz fog vezetni, sőt megengedjük azt is, hogy a központosított korlátlan hatalom a nép külső javára sokkal gyorsabb és nagyobb mérvű javításokat képes eszközölni, és alkalmilag fényesebb tetteket végrehajtani, mint az önkormányzat. Azonban a főkérdés itt az: mi illőbb, mi méltóbb a szabad emberhöz? a központosított hatalom vagy az önkormányzat képes-e inkább maradandó eredményeket fölmutatni; a kettő közül melyik képes a társadalom egészséges és életerős fejlődését biztosítani; melyik képes nagyobb szívósságot eredményezni? Vajjon a fényes tettek képezik-e a népek nagyságát, és nem inkább az önkormányzatnak bár szerény, de az emberiségre nézve áldásos működése, mely a központosított korlátlan hatalomtól meg van tagadva?

A világtörténelem folyamában azt tapasztaljuk, hogy az államok külsőleg csillogó befolyása rendesen az illető állam kiterjedése és kormányának központosított mérvéhez mért volt, de tartós és a mivelődés folyására lényeges befolyást csak azon államok gyakoroltak, hol az önkormányzat széles alapra volt fektetve. E befolyás azonban nem oly szembetűnő, és mielőtt tapasztalnók, azt lehetőleg vizsgálnunk, kutatnunk kell. Angolország befolyása az európai mivelődés kifejtésére sokkal nagyobb volt, mint Franciaországé, habár az angol történelem nem képes oly csillogó fénypontokat fölmutatni, mint például egy XIV. Lajos vagy I. Napoleon kora volt. A tagozott élet, mindent átható bár csöndes teremő erejével kevésbé ötlük szembe, mint például földrengések, tűzhányók kitörései és egyéb rendkívüli természeti tűnemények, melyek a gyöngék szemeit kápráztatják és lelkét ámulattal töltik el.

Hol nincs önkormányzat, ott a nép mindig azon veszélynek van kitéve, hogy az állam valódi célja szem elől tévesztethetik, és hogy a kormány majd az ország, majd az uralkodó ház nevében, önmagát fogja öncézlnak tartani. Az ember mindig ki van téve azon veszélynek, az eszközt cél gyanánt tekinteni.

I. Napoleon, ki a korlátlan uralom természetét igen jól ismerte, és az után, mint élete nagy célja után törekedett, „a hatalom tehetetlenségéről” beszél. Császári trónján, melyet egy más alkalommal fának és bársonynak nevezett, ha ő rajta nem ül, (mi más szavakkal XIV. Lajos ismert „L'état c'est moi“-ját jelenti) igen jól érezte azt, mit minden szultán érzett, kit a janicsárok trónjától megfosztottak, hogy minden kormány között az önkényuralom a legbizonytalanabb. Igen jól érezte azt I. Napoleon mit Toqueville 1851-ben egy bizottsági jelentésben a francia nemzetgyűlésben mondott: „A nép (a francia t. i.), melynél egy sem forgatta föl gyakrabban kormányát, még is jobban hozzá van ahhoz szokva, mint bármelyik, és érzi uraltatásának szükségét. A népek, melyek egy szövetségi alkotmány alatt élnek, sőt még azok is, melyek önuralmuk megosztása nélkül arisztokráciával bírnak, vagy hagyományaikban mélyen gyökerező tartományi alkotmánynyal bírnak; e népek képesek gyöngé kormány mellett is főállani, sőt bizonyos ideig a kormányt is nélkülözni. Mert minden nép-rétegük bir saját étellel, mely a társadalmat azon helyzetbe hozza, hogy bizonyos ideig képes önmagát föntartani, ha mindjárt a közélet pangásnak indul is. Vajjon e népek közül vagyunk-e mi? Nem centralisáltunk-e mindent, és ekkép létrehoztunk oly kormányformát, melyet valamenynyi között legkönnyebb fölforgatni, melyet azonban igen nehéz pillanatig is nélkülözni.”

XXI. Amerikai szabadság.

Ezzel befejezzük fölsorolását a polgári szabadság biztosítékainak. Minél tökélyesebb valamely alkotmány, minél teljesebb valahol a polgári szabadság, annál nagyobb számmal lesznek az itt fölsorolt elvek föltalálhatók. Tökéletesen kifejlődve, és az államélet minden ágaiban következetesen keresztülvive csak az angol alkotmányban találhatjuk föl ez elveket, és azért a polgári szabadság biztosítékainak összegét, amennyire eddig megismertük, par excellence angol szabadságnak nevezhetjük. Az angol alkotmányban foglalt elvek többé-kevésbé mindenütt alapját képezik a polgári szabadságnak, hol az angol faj csak megtelepült. Miután azonban az angol szabadsági intézvények a különféle helyi viszonyokhoz képest a fejlődő korszellem behatása alatt különböző irányban fejlődtek ki, és nevezetesen Amerikában az angoltól elütő némileg sajátzerű alakot öltöttek föl, szólnunk kell még az angol szabadságnak egy kiváló válfajáról, az amerikai szabadságról.

Az amerikai szabadság épülete lényegében ugyanazon alapokon nyugszik, melyeken százados küzdelmek közben az angol szabadság fölépült. Esküdtszék, népképviselő, közpolgári jog, önmegadóztatás, a törvény uralma, nyilvánosság, a hadsereg alárendelése a törvényhozásnak stb. mindezek kiváló alkatelemeit képezik az amerikai szabadságnak. Vannak azonban az amerikai szabadságnak még egyéb jellemvonásai is, melyek annak különös sajátzerűséget kölcsönöznek, és összefüggésben alkotják azt, mit amerikai szabadságnak nevezünk. Ezek körülbelül következők volnának: köztársasági alkatu szövetséges alkotmány, az állam és egyház éles különválasztása, teljesebb egyenlőség, a polgári jogoknak nagyobb mérvű

elismerése és az államszerkezetnek kiválóan demokratikus öntetősége.

Az amerikaiak nem tagadják, hogy köztársasági államforma nélkül szabadság nem lenne képzelhető. Az amerikai függetlenség alkotói épen a függetlenségi nyilatkozatban egyenesen elismerik ezt, midőn abban az amerikaiakról, mint az angol király alattvalóiról úgy beszélnek, mint szabadokról, kiknek jogait, szabadságát az anyaország jogtalanul megsértette. A nyilatkozat indokolása épen az amerikaiak által birt szabadságra van fektetve, és a királynak tulajdonított bűnök hosszú sorozata után, ezeket mondja: „Oly fejedelem, kinek zsarnoki lényét ily tettek jellemzik, nem méltó arra, hogy egy szabad nép fölött uralkodjék.” E szavakkal tehát bevallja azt, hogy királya lehet egy szabad népnek is, és az amerikaiak, mielőtt igényt tartottak volna arra, hogy külön államot alkossanak, mint királyi alattvalók is szabadok voltak.

Az amerikaiak mindamellett legszerencsésebbnek amaz államrendet tartják, mely köztársasági államalkattal bír, vagyis: az amerikai minden ízében a köztársasági eszme által van áthatva, és szemében a köztársaság elválaszthatlanul össze van forrva azon intézmények összegével, melyekből az amerikai szabadság áll. Amerikában a köztársaság, habár csak a forradalom által proclamáltatott is, történetileg már rég elő volt készítve, az amerikai intézmények és a gyarmatok rendkívüli szerencsés fekvése által.

Egy mulasztás, melyet Angolország elkövetett, az amerikai köztársasági államalkat kifejlődésének kiváló szolgálatot tőn: Angolország a gyarmatokban nem teremtett arisztocrátiát. Ha a brit kormány amerikai birtokait gyarmati peerséggel hálózta volna be, és azt az angol arisztokráciával életviszonyba tudta volna hozni, akkor a függetlenségi harc

kitörésekor erős támaszszal birt volna ott. Igen valószínű, hogy ez esetben az amerikaiaknak nem pusztá függetlenségi-, de egyszersmind polgár-háborút kellett volna viselni, és az u. n. amerikai forradalom, mely — ha e szót azon értelemben vesszük, melylyel az angol vagy a francia forradalmat megjelölni szokás — nem is volt tulajdonképen forradalom, egészen más jellemet öltött volna magára. Nagy áldás volt az amerikaiakra nézve, hogy függetlenségüket, a köztársasági államalkatot belforradalom nélkül sikerült kivivniok.

De nem csupán a köztársasági államalkat az, mely az amerikai szabadságnak egyik kiváló jellemvonását képezi: az amerikai szabadság legkiválóbb jellemvonása amaz államszerkezetben nyilatkozik legfényesebben, melyben az oceánon túl a népképviselési elv a szövetségi alkotmányával összealakítva van. Az amerikaiak a népképviselést nem csak az egyes államok mint külön álló egyénekre nézve tartják szükségesnek, de az amerikai államrend alkotói megteremtették a szövetségi köztársaság merész eszméjét is, vagyis a két kamarájú népképviselőnek a szövetségre alkalmazását. Ez volt az első példa a világtörténelemben. A német-alföldi államok, melyek az amerikai alkotmány alkotóinak több tekintetben szemök előtt lebegtek, — mint például az új állam elnevezésében — e nagy eszmére nézve nem találtak sehol mintát.

A köztársasági szövetséges állameszme megalkotása azon megbecsülhetlen adalékok egyike, melyekkel Amerika az állami mivelődés közkincséhez járult. A köztársasági szövetséges állameszme az, mely által Amerika hivatva van a világ minden részeire ellenállhatlan befolyást gyakorolni. Már a megmérhetlen távolságban fekvő Ausztráliából is lehet egyes hangokat hallani, melyek e világrészre nézve az amerikai szövetséges eszme valóítását követelik. A helvét köztársaság két évtizeddel ez előtt, az amerikai mintájára alakította át szövetségi

alkotmányát. *) Az állami bölcsesség és merészségnek ezen egyesítése, mely az amerikai alkotmány alapszerkezetében nyilatkozik, a világtörténelemben a legnevezetesebb tények egyike. Az amerikai államszerkezet, az állam valamennyi polgára által választott legfőbb végrehajtó tisztviselőjével, teljesen a népképviselő elvére fektetett szövetségi kormányával, közös szövetségi hadseregével, közös szövetségi törvényszékével és közös megadóztatási jogával, méltán neveztetik szövetséges köztársaságnak.

Hogy Amerika valamennyi államában az egyház mily élesen van elkülönözve az államtól, erről már szólottunk. Ez elkülönözést az amerikaiak a lelkiismereti szabadság szükségképeni folyamának tekintik. Ők azon meggyőződésben élnek, hogy az ellenkező magára a vallásra nézve igen káros következményű volna. Mivé lenne Amerika, a temérdek sok felekezet mellett, ha ott valamely vallás államvallásnak nyilváníttatnék? Ily lépés a belbéke földulását, a vallásháboru minden iszonyatosságait és következményeiben a társadalom feloszlását vonná maga után. És épen ebben rejlik legfőbb oka annak, hogy az amerikaiak annyira ragaszkodnak az egyház és állam különválasztásának eszméjéhez.

Az amerikai szabadságnak egyik további kiváló jellemvonása, hogy ott a jogegyenlőség elve az államélet minden viszonylataiban oly szigorú következetességgel van keresztülvive, mint egy államban sem. Mondtuk főnebb, hogy Amerikában még az angol uralom alatt sem volt soha gyarmati arisztokratia, és az új állam teremtoi gondoskodtak arról, hogy az oceanon túl az aristocraticus mótely soha gyökeret

*) Ismeretesekek ama törekvések, melyek az egész europai szárazföldet az amerikai minta szerint köztársasági államszövetséggé akarják átalakítani. E törekvések közege az európai internationalis szabadsági liga aegise alatt Bernben megjelenő: „Die Vereinigten Staaten von Europa,“ című hetilap.

ne verjen. *) Ott nem ismerik az elsőszülöttségi jogot; az activ választó-képesség nincs semminemű vagyoni censushoz kötve; a passiv választó jog is csak alig néhány államban tételeztetik föl bizonyos birtoktól. **)

Minden emberi haladásnak két alapföltétele van: történeti fejlődés és buvárlat. Ez az emberi természet lényéből foly, mintán isten az embert személynek és társadalmi lénynek teremtette. A történelemben gyökerező fejlődés a társadalom folytonosságából foly. Az eldődöktől ránk átszármazó ismeretek és intézmények nélkül, nevelés nélkül az ember megszűnnék ember lenni; gondolkodás és a dolgoknak merész buvárlata nélkül szintoly kevéssé lehet haladást képzelni. Igaz, hogy bizonyos korszakokban egyes emberek, sőt egész társadalmak is, tulnyomó hajlamot tanusítanak egyik vagy másik irány, bizonyos korszakokban torzított tulhajtás alakját ölti magára. Valamint mindenben, az egyoldalúságot ebben is kerülünk kell; a tökélyesség, és állami bölcsesség mindkettőnek egyenmértékű összeköttetéséből származik, és az állami bölcsességnek, e tökélynek fényesebb példáját alig fogjuk bárhol föltalálni, annál, melyet az amerikai szabadság alkotói mutatnak föl. Merész férfiak voltak ők, kik bátor szívvvel

*) Tudjuk, hogy még az ártatlan „Cincinnati társulat“ is mily visszahatást szült a teljes polgári egyenlőség eszméjétől minden izőkben áthatott amerikaiaknál.

**) Kétségtelen az, hogy Europa összes bajainak egyedüli kuforrása: a középkorból fönmaradt aristocratia. Olyan az, mint a taraczka, mely kárhózatos növény a legkövérebb földet csaknem egészen hasznavehetetlenné teszi, és a melynek kiirtása a gazdát csaknem kétségbeejtő nehézségekkel jár. Olyan ez a társadalomban, mint herék faja a méhek köztársaságában. Minden nép szabadsági törekvése ez osztály makacs ellenállásán hiusul meg. Mint csalhatlan axiomát lehet föllálitani, hogy Európában a valódi polgári szabadság csak úgy honosulhat meg, ha Europa minden nemzetei solidariter egyesülnek azon eszmében, hogy államrendszeröket tisztán polgári alapra fektetik.

fogtak a nagy munkához, és oly irányban eveztek, hol előttük senki sem járt, midőn egy nagy ország alkotmányát köztársasági alapokra fektették. E férfiak mindazáltal csak ott tettek változtatást, mi a változtatást sürgetőleg követelte; sokkal nagyobb rész volt az, mit megtartottak annál, mit megváltoztattak. Nem szükséges felette nagy szellemi megerőltetés ahhoz, hogy belássuk, mi következése lett volna annak, ha ők — Angolország iránti merő ellenszenvből — az őrzállamrendet felforgatták volna. Sőt éppen megfordítva: ama hallhatatlan érdemű férfiak elfogadták mindazon szabadsági elveket és intézményeket, melyek az anyaországban szabadokon keresztül kifejlődtek. És ebben ép úgy jártak el, mint az ókor törvényhozói. Ha másképp cselekedtek volna, művök halva született gyermek lett volna, mint annyi más alkotmány, melyeket azóta más országokban létrehoztak.

Az angolok — úgy látszik — inkább a történelmi fejlődéshez hajolnak, míg ellenben az amerikaiak az elvont buvárlat előtt hajolnak meg. Annyi áll, hogy az amerikaiak a polgári jogokat inkább önmagukért, és az emberi lény kifolyásaként fogják föl. És a polgári jog e fölfogásából foly aztán ama tény, hogy Amerikában az általános választás elve van elfogadva, holott az angol alkotmányban inkább a rendi képviselőt eszméje a túlnyomó. Az amerikai alkotmány soha semmi esetben — még a községi választásoknál sem ismeri az adófizetés nagyságától föltételezett választói jogot, miként az angol alkotmány. Másrészt az amerikai alkotmányban teljesen idegen azon elv, hogy nagymérvű vesztegetések miatt egész választókerületet meg lehessen fosztani a választó jogtól, miként ezt Angolország történetében számos példa tanusítja.

Az amerikai szabadság egyik kiváló jellemvonása továbbá a titkos szavazás. Célja volna a megfélemlítés mellőzése. Azonban a titkos szavazás sem képes megakadályozni azt,

hogy nyilvánosságra ne jöjjön, ki mire vagy kire szavaz. Nem lehet mondani, hogy az alkotmány ezen rendelete Amerikában különös szigorral követtetnék, miután ujabban általános szokássá vált, hogy a pártok bizonyos színekkel különböztetik meg magukat. Az Egyesült-Államok alkotmánya rendeli továbbá, hogy a törvényhozás mindkét házában bizonyos számú tagok kívánságára a szavazatok, a mint igennel vagy nemmel történnek, följegyeztessenek és az ülési jelentésekbe beiktassanak. A népképviselők szavazatának nyilvántartása a nyilvánosság elvének kifolyása, és előnyös volta annyira szembeeső, hogy bővebb indokolást nem is igényel.*)

Az amerikai alkotmány semmi esetben sem engedi meg a végrehajtó hatalomnak, hogy a törvényhozást feloszlassa, vagy elnapolja.

Az amerikai alaptörvény soha sem rekesztette be a szövetséghez tartozó államok sorát; idegen származásuak minden akadály nélkül megszerezhetik az amerikai polgári jogot, és viszont az alattvalói köteléket ott nem tartják föloldhatlannak.

Az amerikai büntető jog kizárja a polgári halál (corruption of blood) minden nemét.

A törvény visszaható ereje semmi esetben sincs megengedve.

Az amerikai szabadság, mint tudjuk, írott alkotmányon alapszik, és e tekintetben lényegesen különböz a történetileg kifejlődött angol államrendtől.

*) Mily hatása van a nyilvános szavazásnak, mutatja egyebek közt a következő példa: IV. Fülöp spanyol király bizonyos kormányintézkedés tárgyában tanácsának véleményét akarta meghallgatni. A tanács egyhangulag a javasolt intézkedés ellen nyilatkozott. Midőn aztán a király azt kívánta, hogy a tanács minden tagja saját aláírásával erősítse meg szavazatát, kitűnt, hogy egyetlenegy ellenszavazó sem volt.

Az amerikaiak nem ismerik el a törvényhozás mindenhatóságát. Az egyes államok legfőbb törvényszékeinek, valamint a szövetségi legfőbb törvényszéknek mint egy más helyt már kifejtettük, jogában áll ítélni a fölött, vajjon az illető törvényhozó hatalom által hozott valamely törvény nem ütközik-e össze a legfőbb állami törvénnyel, az alkotmánnyal; vagyis más szóval: jogukban áll ítélni valamely törvény alkotmányosságát fölött.

Az amerikai szabadság egyik jellemvonásaként még föl kell említenünk, hogy Amerikában a congressus egyik háza által emelt vád, a másik kamara által hozott ítélet nem a büntető eljárásnak kifolyása, hanem államintézmény.

Az amerikai szabadság jellemvonásaként végül a folyók szabadságát kell megemlítenünk. A szabad folyamhajózás a szabad forgalomnak egyik kiegészítő része és szükségképeni követelménye. A folyamhajózás nevezetes szerepet játszik az emberi mivelődés történetében. A nemzetek valódi érdekeinek félreismerése, és az önkény tulkapásai a szabad folyamhajózás akadályozásában századok óta nevezetes szerepet játsztak. A Schelde-hajózás fölött folyt hosszú vita, mely még maig sincs megoldva, a jog és haladás történetében nevezetes híre vergődött. Az európai nemzetközi jogban a szabad folyamhajózás elve még mindekkorig sincs elismerve. Azért igen nagy vívmány volt a mivelődésre nézve az amerikai alaptörvény azon intézkedése, mely a szabad folyamhajózás elvét proclamálta.

XXII. A polgári szabadság ellentéte.

A fönnebbieken megkísértettük a polgári szabadság hű képét, rövid vázlatban az olvasó szeme elé állítani. A szabadság imént felsorolt biztosítékai összességben véve alkotják

magát a polgári szabadságot. A történelem és a jelenkor tanúságai egyiránt bizonyítják, hogy azok a fenálló kormány megszilárdítása és a néperő kifejtése érdekében mennyire szükségeseek. Tapasztalásból tudjuk, hogy mindenütt, hol az önkény fejét felütni kezdi, a szabadság egyes biztosítékai képezik azon tárgyat, mely ellen a népszabadság ellenségeinek konok támadása intéztetik. Mint az élet minden viszonylataiban, úgy az állami élet viszonyainak megítélésében is ellenségeinktől igen sok tanúságot szerezhethünk. A népszabadság barátja abból fogja legjobban megtudni, hogy mit kell mindenek fölött becsülnie, mit ótalmaznia, ha látja, hogy a szabadság ellenségei midőn a szabadságot megsemmisíteni igyekeznek, mi ellen szoktak ellenállhatlan hévvel törni.

A polgári szabadság szükséges biztosítékai között nem létezik egyetlenegy sem, mely nem lett volna az önkény támadásainak, vagy legalább támadási kísérleteinek kitéve. Igen érdekes lenne, ha az ember a történelmet ez irányban tanulmánya tárgyává tenné. Valamint testi egészséget és az ember különféle életműszerveinek rendszeres működését a betegségek és azok tüneteinek kipuhatólása által fogjuk megismerni, akkép az államéletben a legjobb iskola a társadalmi és állami élet kórtüneteinek vizsgálata. A római császári időszak az államférfiura nézve több tanulsággal bír, mint a köztársaság korszaka.

E mű szűkreszabott keretén messze túlmennénk, ha a szabadság egyes biztosítékai ellen intézett támadásokat a történelemből meritett példák hosszú sora által akarnók illustrálni. Azért csak néhány példára fogunk szoritkozni.

A gondolatközlés szabadsága a szabadság legelső követelménye. Hol tehát a hatalom a szabadság ellen tör, ott a gondolat-közlés szabadsága támadásainak kiváló tárgyát szokta képezni. Nem csak a sajtó szabadsága tipor-tatik lábbal, de a szabad eszmecsere más uton is elfojtatik,

vagy legalább szigorúan ellenőriztetik a hatalom által. A titkos kémek, feladók, rágalmozók serege mindig hű kísérlője szokott lenni a korlátlan hatalomnak. Az angol kormány II. Károly és II. Jakab idejében kancsal szemmel nézte még a kávéházakat is. A jelenlegi francia császári uralomnak a december 2-iki tény után első dolga volt a látogatottabb kávéházakat, vendéglőket bezárni, és az egész országot rendőri felügyelet alá helyezni. Lehet, hogy ily kivételes intézkedés szükséges lehet rendkívüli viszonyok között, például ostrom-állapot idején, de sohasem szabadság, hanem annak ellenkezője, és ha a kivételes állapot állandósíttatik, akkor — nyílt önkényuralom. Mihelyt Lajos Napoleon a hatalom polczára jutott, nemcsak a sajtó-szabadságot semmisítette meg, hanem még a nyomdákat és a betűk eladását is rendőri felügyelet alá helyezte.

Mig a szabadságnak egyik legfőbb követelménye, hogy az állam vagyona a népképviselőt különbs főlügyelete alatt álljon, és hogy a végrehajtó hatalomnak csak rövid időre és világosan meghatározott célokra engedélyeztessék a pénz, addig a szabadság-ellenes kormányok törekvése mindig oda volt irányozva, hogy magukat az adómegszavazás kellemtelen nyüge alól folszabadítsák, vagy ha már ez többé el nem érhető, legalább a kívánt pénzmennyiséget hosszabb időtartamra és nem határozottan megjelölt célokra csikarhassák ki a törvényhozástól. *) A jelenlegi francia császári alkotmány (lucus a non lucendo) szerint a törvényhozás joga pénzügyekben csak annyira terjed, hogy a kormány által az egyes közigazgatási ágakra kívánt pénzmennyiséget, egész

*) A pénz drága dolog, de még se drágább a vérnél, a magyar képviselőt 1868-ban tíz évre szavazott meg 800 ezer katonát. Pedig itt a hadsereg nincs a törvényhozásnak alárendelve!

összegben vagy megajánlja vagy elvesse. (Ez utóbbi alternatíva még eddig egyetlen egyszer sem állott be.) Hol újabb időben az európai szárazföldön alkotmányos intézmények létesítése végett tettek kísérletet, az önkényuralom barátai mindig azt hozták föl ellenvetésül, hogy „mennyre nem fér össze a kormány méltóságával, hogy minden évben adómegajánlást kolduljon a néptől.“

A szabadság követeli, hogy a legfőbb hatalom a törvény legyen; ez elv további következményében követeli, hogy a hadsereg a törvényhozásnak legyen alárendelve. Az angol declaration of rights az állandó hadseregnek parlamenti engedély nélküli fogadását és tartását bizonyítékképp hozza föl amellet, hogy II. Jakab „Angolország törvényét és szabadságát fölforgatni és kiirtani törekedett.“ Másutt, hol a hatalom ezt többé már keresztül nem viheti, a hadsereget legalább azáltal igyekszik az alkotmány alól kivonni, hogy nem tűri, miszerint a hadsereg az alkotmányra megesküdjék. Az önkényuralom hazájában gondoskodnak arról, hogy a hadsereget a néptől elkülönítsék; és mint az uralkodó leghűbb szövetségesének mindenképen hizelegnek. I. Napoleon úgy bánt a hadsereggel, mint a középkorban bántak az egyházzal, t. i. mint az ország legelső rendével. *)

A törvény uralma a szabadságnak leglényegesebb alapföltétele. A korlátlan uralom mindig gyűlölte a nép szabadságot biztosító alaptörvény eszméjét. Aristoteles negyedik kormányalkatul azon állapotot hozza föl, midőn nem a törvény, de — a tömeg uralkodik. II. Jakab azt kívánta,

*) III. Napoleon egy ünnepély alkalmával mondotta, hogy a császárnét be fogja mutatni a népek és a — hadseregnek: mintha bizony a hadsereg legalább is a felét alkotná az államnak; 1852-ben pedig az ugynevezett „sas ünnepélyen“ ezt mondotta: „A népek történelme a hadseregek körül forog.“ Itt már a hadsereget többé nem a nép mellé, de a nép fölé helyezi.

hogy oldassék fel a törvény alól; és III. Napoleon midőn még köztársasági elnök volt, melynek alkotmánya újra-választását megtiltotta, kijelenté, hogy mindamellett is hivatalban marad, ha — a nép kívánja.*)

A hatalom megosztása, melyet a „tudósok mestere“ a szabadság egyik elutasíthatlan követelményének nevezett, az önkényuralom hiveinek szemében szintén nagy szálla szokott lenni. A hatalom birtokosa rendesen ellenállhatlan vágyat érez magát a törvénykezésbe ártani, valahányszor annak lassu menete vagy sejtett eredménye által ingereltetik. Tanusítja ezt a történelem minden lapja a legrégibb időktől kezdve egész III. Napoleon koráig, ki az Orleans-család magánvagyonára megrablása jogszerűségének kérdését elvonta a rendes törvényszékek illetőségétől.

Helyi önkormányzat nélkül valódi polgári szabadság nem képzelhető. Igen jól tudja ezt az önkényuralom, azért is mindent el szokott követni, hogy a polgárokat az öncselekvés tetteitől megkimélje. Robespierre mondá: „A kormány egyik hivatása abban áll, hogy a nép szellemi és anyagi erejét kifejtse és e kifejtést vezérelje.“

A szabadság igényli továbbá, hogy mindenki rendes bírása által ítéltessek el; az önkényuralomnak ismérvei: a kivételes törvényszékek, törvényszéki bizottságok és rögtönítelő bíróságok.

Száműzetés és deportatio minden szabad emberre nézve a büntetések legutálatosb nemei. Ez által ingereltettek az angolok a legnyakasabb ellenállásra; III. Napoleon korlátlan uralmát száműzésekkel és deportatiókkal avatta föl. A szám-

*) Az athéni nép is a demagog-uralom szomorú korszakában, midőn némely jobb érzelműek azt vetették szemére, hogy törvényteleniséget mivel, ezt felelte, vajjon nem teheti a nép azt, mi neki tetszik?“

űzés gyakorlatban volt már a görög pártoknál; a „törvényes ellenpárt” eszméje akkor még nem volt kifejlődve.

Nyilvánosság a szabadság létfeltétele. A jelenlegi francia imperializmus a polgári szabadság kiirtását azzal kezdte meg, hogy megtiltotta a törvényhozó test kebelében mondott beszédek, és a törvényszéki tárgyalások menetét vázoló jelentések önálló közlését. A nyilvánosság, mint már egy más helyen kifejtettük, modern értelemben csak a hírlapok útján közlés által éretik el.

A valódi polgári szabadság azt követeli, hogy a népképviselőt föl legyen ruházva a kezdeményezés jogával. Minden kormány, mely a nép teljes szabadságigényeit kitelhetőleg akadályozni igyekszik, rendesen megvonja a népképviselőtől a kezdeményezés jogát; a december 2-iki államcsíny után Lajos Napoleon elrendelte, hogy a törvényhozó testület csak oly törvényjavaslat fölött tanácskozhatik, mely az államtanács által terjesztetik elébe. Az államtanács tagjait pedig az uralkodó szeszélye alakítja össze és bocsátja el.

A szabadság követeli továbbá, hogy a kormány ne alkosson a néptől elkülönzött testületet; az ujabbkori önkényuralmak egész legióját állították föl a megkülönböztetéseknek czimek, szallagok, rendjelek, pávatollak, gombok, egyenruhák és egyebekben, mik alkalmasoknak látszottak arra, hogy a hivatalnokokat a néptől különválasszák.

A szabadság egyik lényeges feltétele az esküdszék. Az önkény rendesen az esküdszék ellen szokta irányozni első támadását. Franciaországban az esküdszék az által, hogy az esküdtet a kormány nevezi ki, teljesen elveszítette minden értékét.

A polgári szabadság, miként más helyt már említettük, felségárulási esetekben rendszeres és igazságos eljárást követel; valamennyi önkényuralom legfőbb törekvése oda van irányozva, a szabadság hogy ezen biztosítékát szétrombolja; jog és igazság ellenére önhatalmulag ítél az árulás

vádja alatt állók fölött és megfosztja a vádlottat a rendszeres eljárás nyújtotta biztosítékokról ép ott, hol arra legnagyobb szüksége volna.

És így mehetnénk tovább végig a polgári szabadság biztosítékainak egész során, és tapasztalni fognók azt, hogy az önkény mindig ellenkezőjét miveli annak, a mi — szabadság.

XXIII. Francia szabadság.

Miután az angol szabadság lételemeit vizsgáltuk, áttérünk arra, mit francia szabadságnak neveznek.

Francia szabadság alatt értjük a szabadság azon alkátát, mely, mint sajátlag francia — Franciaországban kifejlett és ott bizonyos korszakban valóban létezett is, vagy pedig, mint elv és tan, az államphilosophok fejében maradt, a nélkül, hogy valaha a gyakorlati életbe kilépett volna. A szabadság mint mindenütt, Franciaországban is sarjakat hajtott; a polgárok ott is, mint egész Európában érezték, hogy a polgári szabadság érdeke a törvénykezésnek a közigazgatás többi ágaitól elválasztását követeli. A hármass államhatalom megosztásának elvét az első alkotmányozó gyűlések is kimondották. Vizsgálunk kell tehát vajjon a szabadság megalapítására irányzott ezen törekvésük, az idő és viszonyok behatása alatt csakugyan nyilatkozott-e oly intézmények létrehozásában, melyek a polgári szabadságra nézve üdvösek, és ha nem, helyes-e azon fölfogás, mely Franciaországban a szabadság felől meggyökerezett.

Ha szemügyre akarjuk venni azon intézményeket, melyeket Franciaországban a polgári szabadság és személyes jogok biztosítása érdekében létesítettek, azt fogjuk találni, hogy ekkor ott ilyet, a semmisítőszék kivételével; egyet sem

fogunk találni. A semmisítőszék Franciaországnak legfőbb törvényszéke és azon joggal van fölruházva, hogy polgári és fenyítő ügyekben alaki hiányok vagy a törvény helytelen alkalmazása miatt a bíróságok ítéletét megsemmisítheti; az ítélet érdemleges részébe azonban nem bocsájtkozhatik be. Ily minőségben a semmisítő törvényszék hivatva van a kormánynak egyes intézkedései fölött is ítélni és kinyilatkoztatni, vajjon azok a törvény által biztosított személyes jogokkal nincsenek-e összeütközésben. Ellenben valamely törvény, vagy a kormány valamely rendeletének alkotmányszerűsége fölött, mint az amerikai szövetségi legfőbb törvényszéknek nincs joga véleményt nyilvánítani, azonfelül az államkormányval összeütközés esetében nem képes hatalmát elég hatályosan érvényesíteni, mert Franciaországban a létező nagymérvű centralisatio mellett, mely a különféle intézményeknek az államhatalomtól függetlenül kifejlődését meg nem tűri, a kormány minden elébe gördített akadályt letipor. A semmisítőszék egyuttal gyakorolja a felügyeletet az ország többi törvényszékeinek birái fölött, és jogában áll, őket az igazságügyminiszter elé rendelni, hogy tetteikről számot adjanak. Azonkívül hivatva van a semmisítőszék, hogy a törvény helyes alkalmazása fölött őrködjék; és e hivatásából foly azon joga, melynél fogva ítéleteket semmisíthet meg.

Azt hisszük, senki sem lesz elég együgyű; a senatust, mely I. Napoleonnak teremtménye, és melynek hivatása az alkotmány föntartása volna, a polgári szabadság biztosítékai közé sorozni. A francia senatusnak a szabadság körül épen annyi érdeme van, mint a római senatusnak a császárság alatt, tehát — semmi. A senatus már eredeténél fogva magán viseli a kain-bélyeget. A francia senatus a legalkalmasabb uszály hordozója a császári korlátlan uralomnak, mert az uralkodó legönkényesebb rendszabásait az alkotmányosság

és törvényesség fényoldalával leplezi el. Az első és második császárság története ékesen szóló illustratiója állításunknak.

A francia iskola a szabadságot az általános szavazatjogra fektetett tökéletes egyenlőségben, vagy mint magukat a francia írók kifejezik, a „nép osztatlan önuralmában” keresik. Az elfogulatlanok közöttük igen jól tudják azt, hogy az általános szavazatjog nem egyéb, mint a többség uralma; tudják, hogy az általános szavazatjog nem szabadság, legfőlebb csak eszközül szolgálhat a szabadság elérésére; itt azonban nem ezt akarjuk vizsgálni, hanem egyszerűen constataálni azt, mikép fogják föl a francziák a szabadságot.

A polgári szabadság és a személyes jog megóvása végett alkotott intézményeket és az önkormányzat oly biztosítékait, melyek nincsenek alávetve a napi események rohamainak, a francziák nem tekintik a szabadság elengedhetlen követelményének. A francia doctrinairismus első hitágazata az, hogy a többség uralma biztosítva legyen. Angol felfogás szerint a kérdés: ki uralkodik? másodrendű tekintet; a legfőbb az: mikép kormányzottassék az állam.

Franciaországban napi renden van az eszmezavar, mely-nélfogva egyenlőség és népuralom, másrészt népuralom és szabadság fölcseréltetik. Habár nem lehet elvitatni, hogy egyenlőség a szabadságnak fontos részét képezi, mindamellett itt sem az egyenlőség, sem a népuralom még nem foglalja magában okvetlenül a szabadságot, mert e mellett fönállhat a legnagyobb önkényuralom; miután az első (a teljes egyenlőség) megsemmisíti az egyedet, és a második (a korlátlan népuralom) személyes felelősség nélküli hatalom, mely cselekszik, a nélkül, hogy tetteiért felelősségre vonható volna.

A szabadságnak e helytelen fölfogására vonatkozólag mondá Royer Collard: „Nem egyéb ez, mint a nyers erő uralma, és a korlátlan hatalomnak a lehető legszabálytalanabb alakja. E hatalom előtt, mely sem szabályt, sem korlátot,

sem kötelességet, sem lelkiismeretet nem ismer, nincs sem alkotmány, sem törvény, sem rossz, sem jó, sem múlt, sem jövő. A jelen pillanat akarata megsemmisíti a tegnapit, a nélkül, hogy a holnapit lekötne. A legszeszesélyesebb és legkicsapongóbb egyeduralkodónak igényei nem terjednek annyira, mert ez még sem érzi magát annyira feloldva minden felelősségtől.“

Ha egy ember, kettő, három, ezer vagy egy millio teheti azt, mit tenni hatalma van, ott nincs szabadság. Az önkényuralom nem kevésbé lesz önkényuralommá, ha azt többen gyakorolják.

I. Napoleon mondá: „A francziáknak csak egyenlőség kell; a szabadsággal keveset törődnek.“ És ki tagadhatná? — a sz.-ilonai száműzött e részben igen jól ismerte a franczia népnek egy tetemes részét.

Az egyenlőség fölcserélése az egyöntetűséggel a francziáknál általános; és ez már magában elég volna arra, hogy a lehető legszigorubb állami centralisatiót hozza létre, ha ugyan már Richelieu és XIV. Lajostól kezdve Franciaországban nem tanusított volna minden kormány valódi szenvedélyt a centralisatióban. A centralisatio nem egyéb, mint az uralomvágy kiterjesztése az állami élet minden ágaira; tehát egyenes ellentéte az önkormányzatnak. *)

A „republique democratique et sociale“ kiáltást, melyet a legutulzóbb demokraták az 1848-iki interregnum ideje alatt annyira hangoztattak, alig lehet másképp megfejteni, mint a francziáknak azon fölfogásából, hogy az egyenlőség alapját képezi a szabadságnak. Sőt vannak köztük olyanok is, kik

*) Lieber tanár a centralisatiót a francziáknak logikai csín és külső következetesség iránti különös hajlamából igyekszik megfejteni; és az államéletre alkalmazását mathematicai rajongásnak nevezi.

az egyenlőséget az emberi természetnek a szabadságnál is magasabb követelményének tekintetik és valóban lehetett látni socialista zászlókat, melyeken e jelszó volt olvasható: „Egyenlőség és testvériség,” vagy: „Egyenlőség, testvériség és munka”; tehát a „szabadság” végkép kihagyatott az egykor annyira tisztelt jelszóból: „Szabadság, egyenlőség, testvériség.”

Nem könnyű foladat, határozottan megmondani, mit értenek tulajdonképen a francziák a szabadság alatt, mert az egyenlőség iránti nagy előszeretet mellett — melyet a francziák a szabadsággal azonosítani szoktak — nincs nép a kerekföldön, mely inkább kedvelné az egyenruhát és rendszalagot. E határozatlanság valódi állami szerencsétlenséget képez. Elvben követelik az egyenlőség és népuralom színleges keresztülvitelét, holott a népben nyilatkozó szokások, hajlamok és kívánságok ellenkező irányt tanusítanak. Ugy látszik, hogy a francziáknál szív és ész összeütközésben van.

Nyilvánvaló dolog, hogy a francziák által annyira sürgetett ezen egyenlőség és egyöntetűség, kapcsolatban az általános de nem intézményekre alapított szavazatjoggal és az önuralomnak ama nemével, mely lényegében nem egyéb korlátlan uralomnál; nyilvánvaló dolog — mondjuk — hogy mindez mily szoros összefüggésben van ama politikai kicsapongásokkal, melyeket Franciaország újabb történetében szemlélünk.

E kicsapongások mind meg annyi szükségképeni következményei az itt vázolt nézetek egyikének vagy másikának, azoknak következetes keresztülvitelében, bármily ellenmondóknak is tűnjenek azok föl. A föltétlen egyenlőség a gyakorlatban communismushoz vezet. Az osztatlan államhatalom eszméje Girardin eszméjéhez vezet; nem kell népképviselő, nem kell a hatalom megosztása, csupán — népsultánság; az eszme: a szabadságot kizárólag az általános szavazatjogban keresni, nem vezet máshova, mint egy Napoleonhoz, vagyis: az összes jo-

goknak egyre ruházásához; és az önálló intézmények iránti szeretet hiánya egyes ember túlzott tiszteletére centralizációra, vagy némely esetekben éppen az ellenkezőre vezet, ama kívánsághoz t. i., hogy minden kormány törültesse el. A szélső nézetek tehát az államéletben is találkoznak.

Alig van nagyobb tévely annál, mint a választást a szabadság egyedüli alapjául állítani föl, azon hiedelemnél, mint-ha az általános választás már magában okvetlenül szabadsághoz fogna vezetni, bár mennyire igaz legyen is az, hogy a választási jog a szabadságnak szükségképeni alkatrésze. A korlátlan hatalmat ez alapon csak úgy föl lehet építeni, mint más alapon. Az algiri dey például szintén választatott; de miután meg volt választva, keleti szokás szerint csak oly önkényesen uralkodott, mint más szultán. A szerzetes rendek főnökei szintén választatnak, de választás után a főnök a legkorlátlanabb ura a rend tagjainak. Egy rend, és egy egyesület sem viszi a föltétlen engedelmesség tanát oly iszonyú következetességgel keresztül, mint a jezsuiták, kiknél ama nyíltan bevallott elv van elfogadva, hogy a rend főnökének parancsa az ég parancsának tekintendő, ha e főnök mindjárt vétkes cselekedetet parancsolna is. A rend főnöke a jezsuitáknál mégis választatik.

A pápa az egyházi államnak választott fejedelme; eddig azonban még nem jutott eszébe senkinek, azt állítani, mintha az egyházi állam a szabadság hazája volna. A dolog akkor sem állana máskép, ha a pápát nem a bibornokok, hanem valamely nagyobb választó testület, vagy az egész nép — férfiak és nők — választanák.

Az egy-kamararendszert a francia szabadság egyik sajátlagos vonásaként kell itt kiemelnünk, mert a francia szabásu szabadság hívei ezt szükségképeni követelményül tekintik, ha ugyan a népképviselőt elvét egyáltalán elfogadják. Ezek szemében a két-házrendszer aristocraticus intézvény, me-

lyet, mint egy írójuk magát kifejezi, csak pénzzel és vérrel lehet egymás közt kiengesztelni. A törvényhozásnál az egy-kamara-rendszer elfogadása szükségképeni folyománya, a francziáknál elfogadott hatalmi egységnek.

Az angol az államot egyesülésre, a francia az egységre fekteti. A francia azt kívánja, hogy a kormány szilárd egységet képviseljen. Azért legfőbb törekvése oda van irányozva, hogy minden intézményt az önkormányzattól és függetlenségtől megfosszon, és előtte a legfőbb kérdés az: ki uralkodik. Menvédekre, melyekkel magát a polgári szabadság a hatalom tulkapásai ellen igyekszik körülbástyázni, neki nincsen szüksége. Gyors cselekvés, semmi ellenállás, semmi kölcsönös türelem és mérséklet: mindez mindmegannyi szükségyszerű folyodványa a hatalmi egység elvének, mely a francia szemében a legfőbb állami czél. Rousseautól kezdve a jelenkorig, a francziák iszonynyal fordultak el a szövetség eszméjétől, és a decentralisatio a Szajna melletti statusbölcsék szemében a legnagyobb politikai büntény volt. *)

A spanyolok, portugálok, nápolyiak szintén megkísérleték, a francziákat az egy-kamara-rendszerben utánozni; a siker azonban, melyet arattak, nem multa fölül a mestereket, és vagy áttértek a két kamara-rendszerhez, vagy — föladták a népképviselést.

A francziák a nemzetőrséget (garde nationale) is a francia szabadság egyik alkatrészének tekintik. A nemzetőrségi intézményt az első forradalom hozta létre; oly centralizált

*) Ujabb időben Franciaországban is mindinkább kezdenek megbarátkozni az önkormányzat, eszméjével. Decentralisatio: ez a jelszó, melyben az imperialismus ellen küzdő szabadelvű pártok egyesülnek. Remélni lehet, hogy ha a francziák egyszer elfogadják a decentralisatiót az államépület alapjául, meg fognak menekülni azon calamitásoktól, melyek a szabadság meghonosulását Franciaországban ekkorig akadályozták.

hatalom mellett, mint a francia és oly óriási hadsereg mellett, a nemzetőrséget nem lehet a polgári szabadság hathatós biztosítékának. Nem lehet ugyan tagadni, hogy az első forradalom alatt a királyi hatalom elleni harczban a szabadság ügyének a nemzetőrség igen tetemes szolgálatot tőn; rendes viszonyok között azonban a szabadság garantiájának nem lehet tekinteni, főleg az önkormányzat érdekében felállított intézmények nem léteznek.

XXIV. A szabadság kiterjedése.

Eddigi észleteinkből meggyőződhetünk a felől, hogy szabadság csak azon elvek alapján képzelhető, melyek az angol-amerikai államéletben elfogadva vannak. Történtek ugyan újabb időben kísérletek a szabadságot az angol-amerikai szabadsági elvektől eltérő alapra fektetni; e kísérletek azonban vagy egészen vagy legalább nagy részben hajótörést szenvedtek. Azért önként merül föl a kérdés: Vajjon csakugyan igazuk van-e azoknak, kik azt állítják, hogy kizárólag az angol-szász faj alkalmas a szabadságra? Vagy: csakugyan igaz-e, hogy a mely nép a szabadságot élvezni akarja, annak utánoznia kell az angol szabadság főbb intézményeit? Ezen, és evvel rokonkérdésekre nézve oly nagy téveszmék uralkodnak, hogy nem mulaszthatjuk el, a szabadság különböző alap alkatai fölötti észleteinket e téveszmékre vonatkozó néhány megjegyzéssel befejezni.

Való, hogy a szabadság legnagyobb mérvét jelenleg az angol faj élvezi, melynek intézményeiben szabadság és törvény annyira össze van nőve, hogy lehetővé tette azt, miben Tacitus kételkedett: a szabadság (libertas) és államhatalom (imperium) egyesítését.

Való továbbá, hogy az angol ág bármelyiknél is nagyobb befolyást gyakorolt az emberiség művelődésére, és hogy

ujabb időben más népek csak annyiban voltak képesek a szabadság útján haladni, a mennyiben az angol elveket és intézményeket elfogadták.

Hogy egyes nemzetek nagyobb képességet tanusítanak a szabadság alkotásában és annak békés élvezetében, míg ellenben a művelődés egyéb ágaiban kevésbé tüntetik ki magukat, ezt nem lehet tagadni. Így látjuk, hogy a görög nép több hajlamot tanusított a szép művészetek iránt, mint a római. Ép oly igaz továbbá, hogy vannak népfajok, melyek a történelem szinpadára föllépnek, szerepeiket eljátszák, és ismét lelépnek, a nélkül, hogy a polgári szabadságban legkisebb haladást is tettek volna, vagy a művelődés tényezőjének öntudatával bírtak volna. Lehet-e azonban valamely népről, mely egyszer a művelődés pályájára lépett, azt mondani, hogy képtelen a tudományokra vagy a szép művészetekre, vagy arra, hogy szilárd kormányt, irodalommal bírjon, vagy, hogy fölemelkedjék a kereszténység magas színvonalára?

A kereszténység, melyben az ember a szellemiség legmagasabb fokán nyilatkozik, az összes emberiség számára van alkotva; és a szabadság volna az, mely csak egy nép, egy fajra volna korlátozva? Ezt alig lehet hinni. Ismételjük: vannak népek, melyek a művelődés egyik vagy másik ágára alkalmasabbak; de ebből még nem következik, hogy egyik vagy másik nép ki legyen zárva a művelődés valamely ágából, azon ágából, mely iránt tán kevesebb fogékonyságot tanusít. Lehet, hogy a történész föl lesz jogosítva valamely népről azt mondani, hogy a művelődés ezen vagy azon ágában nem tanusított eredetiséget, a gondolkodónak azonban nem szabad azt mondani, hogy fajunk ezen vagy azon ág iránt nem lesz fogékony. Midőn a görög tudósok Konstantinápolyból elűzettek, a görög művelődés utolsó szikráját nyugaton elhintették, midőn a gondviselés őket szemelte ki az újabb műveltség apostoláivá, akkor nem mondotta senki, hogy az olasz földön

kivül, hol a művészet és tudomány már egy régibb ápolás sarjait termette, sem az angolok, sem a francziák, sem a németek nem lesznek fogékonyak arra, hogy a görög mivelődés emberisítő áldásaiban részesüljenek.

Más oldalról ép az ellenkező ötlík szemünkbe. Vádul hozzák föl az angol szabadság ellen, hogy nem honi, és alkalmatlan arra, hogy más népek viszonyaira alkalmaztassék. A francia communisták és imperialisták így szoktak elbánni a „parlamentarismussal“ és III. Napoleon, midőn a második császárság föllállítása után legelőször megnyitotta a senatust és a törvényhozó testületet, azt mondá: „Franciaország most először részesül azon szerencsében, hogy eredetileg francia intézményekkel birjon.“ Az „eredetileg francia intézmények“ eredetére vonatkozólag meg kell jegyeznünk, hogy azok nem egyebek, mint utánzásai I. Napoleon intézményeinek; I. Napoleon pedig, mint tudjuk, a senatust, a sást, a császárság eszméjét és nevét, a legiot és a préfet-intézményt Rómából kölcsönzé, és pedig a római császárság legrosszabb idejéből, mert a római respublica senatusa nem volt egyéb, mint része a büszke „Senatus populusque romanus“-nak; a törvényhozó testület pedig, miután nem egyéb néma tömegnél, nem bir eredetiséggel, ha mindjárt a francziák maguknak követelik is. De ha állana is az, mit a császár mondott, az a mivelődésre nézve nem igen volna örvendetes. A mivelődés terjedésének törvénye: a vándorlás, hagyományozás, továbbültetés. Vajjon azért, hogy a görög építészet nem francia eredetű, el fogják-e azt a francziák vetni? Vagy az, hogy a szép művészetek legelőször Italia földén fejlődtek ki, elég ok-e arra, hogy Europa és Amerika többi mivelt népei a szépművészeteket maguktól kizárják?

Sirach fia azt mondja, hogy a bölcsesség mint felhő lebegett a föld felett, míg végül „gyökeret vert egy tisztos népnél“ — az izraelitáknál. Így vagyunk a világon minden

bölcsességgel, minden nagy eszmével, és minden nagyszerű szellemi művel. Gyökeret vernek „egy tiszteletre méltó nép-nél,” mely azt kifejleszti. Azután „jönnek az ég szelei” és széthordják messze földre a magvat. Honszeretet és nemzeti hiuság nem ugyanegy. A honszeretet nagyszerű, mindaddig, míg nem egyéb mint a haza szeretete, mely kész minden áldozatra, mi által a haza java előmozdittatik; megszűnik azonban erény lenni, mihelyt önzéssé fajul. Narcissus nem mintaképe a honszeretetnek; ellenben az Likurg és Solon, kik nagy utazásokat tettek, hogy hazájok számára ismereteket gyűjtsenek.

Az újabb történelem minden nagyobb és kiválóbb szakában egy alapeszmét látunk keresztül vonulni, mely az általa létrehozott művekben hiven kifejezve van. Ezt látjuk a középkor kezdetén a pápaság intézményében; ezt a hűbér rendszer behozatalánál; ezt az egyetemek fölvirágzásában; a művészetek és a scholasticai tudományok korában; a tengerentuli fölfedezések utáni törekvésekben; a kolostorok és a reformatió idejében; és így éljük jelenleg a polgári szabadság korszakát, mely lényegére nézve valószínűleg évszázadokon keresztül az angol alkatot fogja magán viselni. Szabadságot tanulni, a népeknek Angliába vagy Amerikába kell menniök, ép úgy a mint Italiába zarándokolunk, ha a szépművészetek világát magunk előtt megnyilni látni akarjuk, vagy mint Németországba kell mennünk, ha tanulmányozni akarjuk, mikép kell tanítani és műveltséget terjesztetni. A hajdan-kornak egyik kiváló jellemvonása az, hogy jog, vallás, viselet, művészet és szokás helyi volt. Az ujkori művelődés azonban nem szorítkozik egyes országokra, hanem kiterjed egész világ-részekre, és az egyes törzsek külső különbözőségeit nivellirozni törekszik. Ha tehát az isteni gondviselés az angolokat szemelte ki arra, hogy a szabadság templomának fölépítésében munkálkodjanak, ki fogja e miatt a gondviselést kárhoz-

tatni? A mivelődésnek mindent átható törvénye a kölcsönös — anyagi és szellemi — összefüggés, és nem az elkülönítés.

XXV. Intézmények. Fogalmak. Hatályuk.

Láttuk főnebb, hogy a polgári szabadság személyes jogok magasb mértékében, a hatalom korlátaiban és az önkormányzat biztositékaiban rejlik. Láttuk, hogy az önkormányzat az osztársadalom függetlenségében, népképviseletben és helyi önkormányzatban rejlik. Láttuk, hogy az önkormányzat oly élő intézményt tételéz föl, mely által a közvélemény alkottatik, és ekkép a népközakarat törvénynyé válik, hogy másrészt az önkormányzat nem egyértelmű a fejetlenséggel; sőt ép ellenkezőleg: a szabadság egy erős kormányt. tételéz föl. Gyöngé kormány ellentéte a szabadságnak, mert nem képes otalmat nyujtani, sem pedig a közakaratnak érvényt szerezni.

Még hátra van kimutatni azt, mikép kell a polgári szabadság épületét valósitani.

A szabadságot nem lehet matematikai formulák szerint kiszámítani; ép oly kevésé vannak törvények, melyek által a szabadságot decretálni lehetne. Ha korlátlan hatalmat adunk a nép kezébe, ezzel nem érünk el semmit; az sem fog czélhoz vezetni, ha a nép minden egyes tagját királynak proclamáljuk, vagy ha a népet mindenhatónak — le peuple tout puissant — nyilvánítjuk, csak azért, hogy egy ténye által hatalmának egész összegét egy korlátlan uralkodóra ruházza. Az öngyilkosság lehet kifolyása a szabad akaratnak, de — nem élet.

A lelkesedés szintén szükséges a szabadsághoz is, mint egyáltalán minden nemesebb és magasztosb emberi műhöz; a lelkesültség azonban jön és elpárolog, mint az oceánon a

szelek; a lelkesültség még nem szabadság, ép úgy mint a költő dala még nem szerelem, vagy egy erkölcsi tantétel még nem férfi-erény.

Vannak sokan, kik a népnevelést tartják a népszabadság valódi alapjának. Nem szenved kétséget, miként a szabadság minden igaz barátja elismeri, hogy a helyes népnevelés mily hathatós tényező a népszabadságban, a népnevelés azonban még nem szabadság, és nem is fog okvetlenül szabadságra vezetni. Poroszország például a legjobb népnevelési intézménynyel dicsekszik; Poroszországot azonban jelenleg nem lehet a valódi szabadság hazájának nevezni. A népoktatásra nézve is áll az, miszerint hathatósága attól függ, hogy mikép alkalmaztatik. Tudjuk, hogy az önkényuralom is bizonyos körülmények között céljaira nézve előnyösnek tartja a népnevelés gyámolítását, és az iskola mester maga sem szabadságot alkotni, sem azt föntartani nem képes, habár mindenki elismeri, hogy az ujkori szabadság ügyében nélkülözhetlen tényező. A szabadság jellemsszilárdtságot igényel.

Melyik tehát azon mód, mely által a polgári szabadság érdekében valódi önkormányzatot lehet teremteni és azt megszilárdítani? Nincs más, mint az intézmények, melyeknek összege, mint megannyi oszlop támogatja a szabadság szentegyházának épületét.

Azért szükséges mindennek előtt, az intézményeken nyugró szabadság lényét közelebbről szemügyre vennünk. Hogy ezt kellőkép méltányolhassuk, kívánatos, hogy előbb általánosságban az intézmények lényét vegyük vizsgálat alá.

Intézmény (institut), a szó azon értelmében, melyet lassanként nyert, összegét képezi azon szokásnak, törvényeknek és rendszokásoknak, — ezeknek átható és visszatérő hatásai-
ban, — melyek saját műszerveik által saját független cselekvéseket, fennállásukat és általában véve saját fejlődéseket

eszközlik. Az intézmények célja: bizonyos nemű tények sorozatát létesíteni, azokat rendezni, megszilárdítani.

Egyes törvényeket vagy szokásokat is szoktunk intézményeknek nevezni, ha hatásuk életbevágó és messzeterjedő, és függetlenségüket a hatalom befolyása ellen óvni tudják. Így nevezzük a házasságot intézménynek, a mennyiben tekintetbe vesszük mélyreható fontosságát, messzeterjedő kihatását, az általa érintett viszonylatok roppant számát, és ama biztosságot, melynek fennállását az emberek meggyőződésében köszöni, minden kísérlet daczára, mely a házassági intézmény megszüntetésére tétetett.

Valamely intézmény fogalmának mindig kiváló ismerve, hogy törvényeknek, szokásnak és tényeknek sorozatából álljon, melyek szorosb viszonyban állanak egymáshoz és egy független, különálló egészet alkotnak.

A törvények összege gyakran különmemű részekből áll, melyeknek mindenike bizonyos fokú önkormányzattal bir, miként valamely élőtest sok életműszervből van összealkotva, melyek közül mindenik saját határozott és különös tevékenységgel bir, de az élő test elvei és rendező törvényeivel összhangzásban van. Számtalan intézményt fogunk találni, melyek az első vagy a másik nemű intézményekből vannak összealkotva, és miután az emberi cselekvés minden körében létezhetnek intézmények, ebből következik, hogy nemre és kiterjedésre nézve egészen különböző intézmények vannak. Egy bank, egy parlament, egy törvényszék, az államügyészség, az egyház, a posta, maga az állam mindmegannyi intézmények, ép úgy mint az egyetem, az inquisitio, a hűbér, a római triumphus, a váltó, az athéni areopag, az olympi játékok, biztosító társulatok, esküdszék, koronázás, békebiróság stb. — mindezek és ezenkívül ezer meg ezer egyik vagy másik értelemben intézményeknek neveztetnek. Vajjon jók-e vagy rosszak, cél-

szerűek-e vagy nem, emberiek vagy isteniek; mindaz valamely intézmény lényegére nézve kevés befolyással van.

Az „intézmény“ szó ugyan az „intéz“ igéből van alkotva; intézmény alatt azonban nem csak azt értjük, mely csupán valamely írott törvény által alkottatott. Vannak intézmények, melyek törvény által soha sem alkottattak; a szokás teremtette őket; kifejlődtek.

És épen az intézményeknek e neme az, mely bizonyos tekintetben a legfontosabb; az esküdszék, az angol közpolgári jog, a britt parlament, a magyar municipalis önkormányzat ehhez tartozik; nem alkottattak, de kifejlődtek.

A legtöbb intézmény, mely eredetét önálló fejlődésnek köszöni, idővel vegyes intézménynyé vált.

A törvényhozás beleártotta magát az önálló fejlődésbe; ez volt az eset például az esküdszéki intézménynél, a váltónál, a pénznél stb.

Másrészt helytelen, az intézményszófogalom alatt csupán önállólag kifejlődött intézményeket érteni, és a törvény által létesített intézményeket kirekeszteni. A magyar parlament, városi rendszer, egy erkölcsi személyiséggel fölruházott bank nem egyéb, mint intézmény.

Ép oly helytelen, bizonyos hivatalnokokat, vagy bizonyos egyének összegét intézménynek nevezni. Egy bank tisztviselői, egy akadémia, egy parlament tagjai, csak múlt tagjai egy állandó intézménynek. Az esküdszék például minden országban, hol a szabadságnak csak némi foka létezik is, fenálló intézmény, holott az esküdtek csak igen ideiglenes tagjai az esküdszéki intézménynek.

Épen e tény az, mely a gyakorlati alkalmazásban valamely intézménynek legfontosabb alapvonását képezi. A törvények ugyanazon keretébe foglalja be az egyének meg-megújuló sorozatát, megszabja tevékenységek irányát, akkép, hogy ez irány következetes folytatása lesz annak, mit az elődök

mivelének. Ily módon biztosítja az intézmény a tartósságot és lehetővé teszi a kifejlődést; holott nélküle pusztán személyes rugók működnének, melyek lehetnének koronként jók vagy rosszak, nemesek vagy aljasok, mindazonáltal nélkülöznék a tartósságot, és ez által a fejlődést és gyarapodást. A piacon összegyűlt néptömeg soha sem fog egyebet véghezvinni, mint oly tényeket, melyek a pillanat szüleményei. Ugyanezt lehet mondani nagyobb testületekről, ha nincsenek intézményeik, és e tekintetben hasonlóak a pampas-indiánokhoz, kiknél még a legalárendeltebb kérdésekben is a többségnek semmi erkölcsi tekintetek vagy törvény által nem korlátozt akarata dönt.

A történelemnek azon része a legszegényebb, mely csupán pusztá eseményeknek sorozatából áll, a nélkül, hogy ez események amaz összekötő eszme által egymáshoz lennének kapcsolva, mely a gyarapodást és a terjedést biztosítaná. A történelem ilyenkor pusztá krónikává süllyed. Mindaz, mi nem csupán tényleg, de belső értékére nézve is nagy és jó, fejlődést, haladást igényel. A pillanatnyi ösztön szülte cselekvés intézmény nélkül, lelkesedés éleltagozat nélkül képes ragyogó korszakot előidézni, hasonlít azonban a villámláshoz. A portugál történelem azon része, mely a Hajós Henrik, Camoens, Vasco de Gama és Albuquerque neveit tudja felmutatni, fényes tettekben ragyog, de a ragyogó napfény után mily gyorsan következett az éj, mely azóta Portugál fölött nehezedik! Portugál soha sem birt oly intézményekkel, melyek képesek lettek volna dicsőségét maradandóvá tenni, és ama pillanatnyi ragyogvány nem volt egyéb, mint szerencsés körülményeknek véletlen összehatása.

Imént mondtuk, hogy minden intézménynek oly életműszervekkel kell birni, melyek által független tevékenységét és tartósságát eszközölni képes; ezt azonban csak hasonlatképen kell értenünk, mert minden intézménynek a többiekkel összefüggésben kell állani; gyakran valamely intézmény nem

egyéb, mint egy kisebb élőtest valamely nagyobbban keretében; valamely intézmény alkottatik a törvényhozás által; a törvényhozás pedig az alkotmány által szállított életre, mely végelemzésben nem egyéb, mint a nép önuralmu akarata. Törvények és szokások összegét azonban csak akkor nevezzük intézménynek, ha vele az öncél fogalmát köthetjük össze. Minden intézménynek kell birnia külön sajátsággal, külön tevékenységgel, és főnállására nézve idegen akarat önkényének nem szabad alávetve lennie. Ellenkező esetben az „intézmény” szónak nincs értelme, és „törvény” vagy „rendelet” által teljesen pótolva lenne.

Angol (már t. i. wigh) alkotmányos theoria szerint az angol király szintén intézmény. Itt t. i. a dolog helyett annak képviselője értetik, a király a korona helyett, mely utóbbi szintén nem egyéb, mint a britt államrendszer királyi részének képes kifejezése. E tétel azon felfogáson alapul, hogy a király nem valami isteni jognál fogva, de a britt alkotmány értelmében bírja királyi hatalmát.

Szintén nyilvánvaló dolog, miért neveztetnek ősi szokások vagy befolyásos hivatalok intézményeknek. A tény maga, hogy régiek, bizonyítja független tevékenységek és fennállásuknak bizonyos fokát. Az idők romboló hatalma nyomtalanul tűnt el felettök, mintha felül állának a kormány hatalmán és a társadalomban gyökereznének.

Valamely intézmény tökéletes fogalmához következő ismervek szükségesei:

- hogy törvények vagy szokások összegéből álljon;
- hogy messzeható következményeket birjon eszközölni;
- hogy bizonyos körön belül működjek;
- hogy magas mérvű önállással birjon;
- hogy független tevékenysége, valamint fejlődése és ter-

jedése érdekében életműszervekkel, tehát önkormányzattal birjon; és végül:

hogy saját tisztviselői vagy tagjai legyenek, mert e nélkül nem volna törvényeknek élő összege.

Az intézmény ellentéte a pusztá egyedi felfogásnak vagy hajlamnak. Tevékenységét életműszervei által eszközöli. És ebben fekszik képessége: bizonyos elveket állandósítani, és folytonos hasonmévű és kiterjedt tevékenységét biztosítani, nemcsak, de ebben rejlik egyszersmind hatalma, nagysága, veszélyes és káros volta, a szerint, a mint jó vagy helytelen volt az alapelv, melynek lételetét köszöni. Krisztus küldé tanítványait, és az apostolok ideje óta egész napjainkig a hit-térítői intézmény volt a leghivebb előharczosa a mivelődésnek. Ha azonban valamely intézmény kezdeteiben téves alapokra volt fektetve, akkor a gonosz, melynek csiráját méhében hordozta, kétszeres erővel működik és káros hatása növekszik a körrel, melyben terjed. A jezsuita intézmény és némely ujabb-kori szédelgő kereskedelmi vállalatok eléggé kiáltó példát nyujtanak ennek illusztrálására.

Az intézmény is, mint minden emberi társulás, az erkölcsi kettőzés általános érvényű törvényének van alávetve, mely abból áll, hogy az egyes emberben szunyadó jó vagy rossz, tudományos vagy erkölcsi, hazafias vagy önző kívánság, meggyőződés, ösztön egyesülve fokozott erővel működnek a jó vagy rossz, nemes vagy aljas létrehozásában. E törvény az, melyből ki lehet magyarázni bizonyos időszakban valamely népnek hirtelen emelkedését, vagy feltartóztathatlan sülyedését, a hazafias lelkesültséget vagy a tömeg gyáva ijedelmét.

Ha valamely intézmény téves elveken alapul, vagy pedig idővel elfajul, akkor a gonoszt nem csupán az erkölcsi fokozódás törvénye szerint fogja növelni, hanem életszerves tagozata és tevékenységének tartóssága által a gonosz hatását

mathematikai progressiókban fogja növelni. Valamely intézmény tagjai oly tettekre fognak vetemülni, melyeket mint különálló egyedek soha sem követtek volna el. Ezren meg ezren azok közül, kik mint a sz. inquisitio tagjai a legiszonyubb kegyetlenségeket követték el, mint magán egyének soha sem lettek volna képesek annyira vetemedni. Az intézményeknek ily esetekben ugyanazon hatásuk van, minővel minden egyesített és állandó tevékenység bír.

Másrészt pedig — ugyanez okból — csak intézmények voltak képesek a hatalom bizonyos csinyjainak ellenállani, valamint bizonyos intézmények tagjai voltak azok, kik férfias ellenállásra határozták el magukat akkor, midőn egyesek nem mertek ellenszegülni, vagy ellenszegülésre képesek sem voltak. Valahányszor valamely nép jogai a hatalom által megtámadtattak, azt tapasztaltuk, hogy mindig valamely intézmény volt az, mely az ár rohamát megtörte. *)

Ha az egyes nemzetek történetét figyelemmel kísérjük, azt fogjuk tapasztalni, hogy bizonyos nemzetek több, mások ellenben kevesebb hajlamot tanusítanak az intézmények iránt. A rómaiak kiváló előszeretettel viseltettek az intézmények iránt; ugyanezt tapasztaljuk valamennyi germannépnél, melyek között az angolok és francziák első helyen állanak. Az oroszok és a többi szláv népek, a törökök és valamennyi mongol törzsek egyáltalán nem tartoznak az intézmények kedvelői közzé.

Hasonlót észlelünk a különnemű kormányoknál is. Némelyek nem csak megtűrnek, de gyámolítják is az intézmények létesülését és gyarapodását, mások ellenben legyőzhetlen ellen-

*) Gondoljunk csak a magyar megyék férfias ellenszegülésére az 1822—1823-dik években; a megyei intézmény volt az, mely ez időben a hatalom jogtalan hatalmi aspiratióit megtörte.

szenvet tanusitanak minden intézmény iránt. A korlátlan uralom — az egyesé, úgy mint a tömegé — nem tűri az intézményeket. Ravasz uralkodók megtűrik ugyan néha valamely intézmény külalakját, csupán azért, hogy céljaikra fölhasználják. Az oka annak, hogy a korlátlan uralom ellenszenvvel viseltetik minden intézmény iránt, nemcsak abban rejlik, hogy a korlátlan uralom semmi ellenállást nem tűr, hanem abban is, hogy iszonyodik minden független tevékenységtől, ha mindjárt a tevékenység a legszűkebb körben mozog is.

Amint valamely intézmény lehet jó vagy rossz, akkép lehet a szabadságra nézve előnyös vagy káros. Ruházhat az intézmény képviselőjére igen kiterjedt cselekvési szabadságot, csak azért, hogy ez a közszabadságot annál hatályosabban elfojtsa. A veziri hivatal például egész Ázsiában elfogadott intézmény; rendkívüli nagy cselekvési szabadságot ruház a hivatal időleges képviselőjére, mellette azonban milliók teljesen jogtalanok. Midőn a dánok 1660-ban királyukat korlátlan uralkodónak nyilatkoztatták, és utódai nevében is esküvel kötelezték, hogy királyi hatalmát korlátoztatni engedni nem fogja, a dán korona kétségkívül új, a szabadságra nézve azonban nem előnyös intézmény lőn.

Valamely valódi intézménynek több ugyanazon ismérvei, melyek azt a szabadságra nézve oly becsessé teszik, eszközlik egyszersmind annak káros és vesztes voltát, ha az intézmény a szabadság ellen használtatik. Az intézmény nem egyéb mint védbástya, mely a szabadság ellenségét is védheti; ép úgy, mint a sajtó. A jelenkori szabadság és művelődés nem nélkülözheti a sajtót, pedig ki fogná tagadni, hogy a sajtó is mily megbecsülhetlen szolgálatot tesz olykor a szabadság ellenségeinek!

XXVI. Intézmények (folytatás). Intézményeken nyugovó szabadság és helyi önkormányzat.

Vannak intézmények, melyek eredetökben helyes és morális alapokra fektetve, csak idővel fajulnak el, vagy a kor-szellemmel összeférhetlenekül bizonyulnak be; vagy tartal-matlanná válnak, és ez esetben is többnyire károsak. Üres intézmények az államéletben, hasonlóak az üres szekrényekhez a magánháztartásban: akadályozzák a szabad mozgást és leg-feljebb rongyokkal vagy egyéb hulladékokkal vannak meg-töltve. Nagy elővigyázat szükséges azonban annak eldöntéséhez, vajjon meg kell-e valamely intézményt szüntetni; mert külö-nösen az államéletben tapasztaljuk azt, hogy a legtöbb és a legfőbb intézmények akadályozó, és nem előmozdító hatásuk által tesznek legjobb szolgálatot. Ha tehát első tekintetre nem ötlük is szembe az előny, melyet valamely intézvény létrehozni hivatva volna, még ez nem elég indok annak le-rombolására. Valamely intézménynek nagy kora már eléggé engedi sejtetni annak jóságát, habár a kor való okok ellené-ben mit sem bizonyít; itt csupán azt akarjuk kiemelni, hogy nagy kor és túlélés nem egy jelentőségű. Másrészt az üres intézmények gyakran előidézik azt, hogy a tömeg szeméit kápráztatják és a tulajdonképeni felelősséget másra hárítják. Népképviseleti kormány, annak szelleme, helyes elvei és az önkormányzat biztosítékai nélkül, sokkal rosszabb mint azon kormány, mely mindezeket nélkülözi, mert látszólag leveszi a kormány vállairól a felelősséget, holott ez üres forma nélkül egyedül az ő vállaira sulyosodnék minden felelősség.

Ezzel berekeszthetjük az intézmények természete fölötti általános megjegyzéseinket, és áttérhetünk annak megvizsgálására, miben áll az intézmény ereje, ha azt a szabadság

érdekében fölhasználni kívánjuk; nevezetesen pedig közelebb-ről szemügyre kívánjuk venni az önkormányzat természetét.

Az intézményeken nyugovó önkormányzat mindenek fölött lényegesen föltételezi a polgárok közreműködését, és ez által ellentéte a centralisációnak; életszervesen tagozott szabadság, és ekkép ellentéte a tagozatlan többségi uralomnak. Az intézményeken nyugovó önkormányzat tehát, míg egy részről a joggyakorlatot biztosítja, addig más részről korlátokat szab, és e tekintetben ellentéte a korlátlanságnak. Fejlődésének csiráját önmagában viseli, és ez által lényegesen különbözik azon kormánytól, mely hatalmát a népen kívül eső forrásból — az isteni jogból származtatja. Az intézményeken nyugovó önkormányzat, az önkormányzatnak egyedüli életképes neme, t. i. a gyakorlatban is realizált önkormányzat, és ez által egyenes ellentétben áll a határozatlan, csupán elvben létező szabadsággal, mely elvont fogalmat hirdet, a gyakorlatban azonban egyik pártnak a másik fölötti önkényuralmától szabadulni nem képes.

Az intézményeken nyugovó önkormányzat állami megtestesülése az önbizalomnak és az önuralom kölcsönös elismerésének.

Az intézményeken nyugovó önkormányzat az egyedüli önkormányzat, mely a szabadság és rend egyesítését lehetővé teszi.

Angol fölfogás szerint az intézményeken nyugovó önkormányzat ama tényben áll, hogy a kormányzat minden része a legalsótól a legfelsőbbig, valódi intézményekből legyen alkotva. Áll továbbá abból, hogy minden kereskedelmi, egyházi, iskolai, tudományos, jótékonyági és ipar-intézmény háborítatlan szabadságot és becsületes ótalmat élvezhessen, ha főállása erkölcsi törvényekkel nem ellenkezik, vagy mások jogait nem sérti. Táplálékát az önbizalomnak és önbecsülésnek min-

dent átható szelleméből, tehát a valódi szabadság szelleméből meríti.

Az intézményeken nyugovó önkormányzat nem csak azt követeli, hogy a hármass államhatalom — a törvényhozó, birói és végrehajtó — élesen legyen elkülönözve, hanem egy-szersmind azt is, hogy a törvényhozó és birói hatóságok helyesen alkotott, független intézmények legyenek.

A valódi önkormányzat követelményeinek még nincs elég téve azzal, ha a nemzet törvényhozó és kormányzó jogát egy parlamentben, vagy congressusban gyakorolja. Az államélet minden izének át kell hatva lenni az önkormánytól, tehát a megyéknek, cantonoknak és kerületeknek is birniok kell intézményeken nyugovó önkormányzattal; ez elv további folyományában követeli, hogy mindaz, mit fensőbb tekintetek onnan el nem vonnak, a megyék, kerületek, cantonoknál hagyassék; szóval: követeli a helyi önkormányzatot. Ez a valódi népkormányzat, ellentétben az európai szárazföldön divó államkormányzattal.

Az anglo-amerikai önkormányzat elve követeli, hogy minden helyi önkormányzati intézmény jogosítva legyen, a közigazgatás igényelte oly rendszabályokat (by-laws) kibocsájtani, melyek, a nélkül, hogy egy fensőbb hatóság, sőt a parlament vagy a korona jóváhagyását igényelnék, mindenkit, ki a területen belől lakik, ép úgy kötelezzenek, mint maga a törvény. *)

Igen helyesen fogta föl Coke az angol önkormányzat szellemét, midőn ezeket mondja: „Egy város lakói, anélkül hogy különös szokásra volnának kénytelenek hivatkozni, a közjó érdekében szabadon bocsájthatnak ki mindennemű intéz-

*) Ez az elmélete a magyar statutarius jognak is, melylyel a magyar alkotmányos theoria szerint a magyar megyék, kerületek és községek birnak.

kedéseket, ha azok által a közpolgári szabadság, vagy a velünk született természeti jog meg nem sértetik; mert ezek a közpolgári jog ótalma alatt állanak, és azokat csorbitani vagy korlátozni még a parlamentnek sincs jogában.“

XXVII. Az intézményeken nyugovó önkormányzat előnyei.

Az intézményeken nyugovó szabadság és élő önkormányzat előnyeit következőkben foglalhatjuk röviden össze.

Az intézményeken nyugovó önkormányzat a törvénybeni megnyugvásra vezet, és megszokására a szabadságnak, valamint a hatóságnak jogszerű elismeréséhez. A polgárokat szabadságra növeli. Ápolja a polgári méltóságot és mások jogai iránti tiszteletre tanít. A szabadságot mindenki számára kézzelfoghatóvá teszi, és a jogok és kötelességek öntudatát kifejleszti. Az önkormányzatnak egyetlen neve, mely által a polgár önmagát kormányozza, melyhez minden egyéb kormányzati mód az önkormányzatnak csak látszata, mert az nem egyéb, mint az épen véletlenül kormányon levő többségnek korlátlan uralma. A tapasztalás bizonyítja, hogy oly országokban, melyek intézményekben szükölködnek, az uralkodó többség többnyire csak minoritas, gyakran igen nagy minoritas.

Az intézményeken nyugovó önkormányzat megtestesíti ugyyszólván a szabad haza eszméjét. Mindaddig, míg valamely országban intézmények uralkodnak, addig ott nem lehet attól tartani, hogy egy szerencsés hadvezér idegen földön aratott babérait arra használja, hogy a honi szabadságot megölje. Róma csak azután tudott Syllákat és Máriusokat felmutatni, midőn előbb bűnös kézzel honi intézményeit felforgatta. Egy

Wellington nagyravágyása soha sem terjedt tovább, mint házának legkitűnőbb fia lehetni.

Az intézményeken nyugovó önkormányzat igen fontos a polgárok engedelmességét illetőleg.

Az engedelmisség alapföltétele minden egyesületnek, tehát az államnak is. Engedelmisség nélkül a társadalmat összetartani nem lehet. Azonban igen nagy különbség van azon engedelmisség között, melyet a hatalom parancsszava követel, mint például a szülő követel engedelmisséget a gyermektől, és azon engedelmisség között, melynek forrása tisztán az engedelmeskedőkben rejlik. Ebből foly azon engedelmisség, melylyel valamely társulatnak egymással jogviszonyban levő tagjai — tehát az állam polgárai is — a felsőbbségnek tartoznak. A szabad polgár engedelmeskedik a törvényes kormánynak, nem mintha ez a társadalmat megelőzte vagy alkotta volna, hanem, mert az embernek államban kell élni, és így kormánnyal és törvénnyel kell birnia. Ez az ő előjoga, mely őt az észnélküli lénytől megkülönbözteti. De miután a kormány a társadalom és az ember jogi természetének kifolyása, azért a szabad ember méltóságával ellenkezik, hogy valamely egyed, mint ilyen, parancsának engedelmeskedjék, csupán azért, mert a parancs tőle származik; egy szabad ország polgára kiváltságai egyikének tartja azt, hogy a törvénynek engedelmeskedik.

A szabad polgár engedelmissége nem egyéb, mint önkényes alávetés valamely rendnek; és az ész és szabadság diadalának kell tekinteni, ha a polgár a törvénynek önkényt engedelmeskedik; habár e törvény neki tán helytelennek látszik is. E nemes emberi tulajdon államilag csak intézmények által fejlesztetik ki tökéletesen. Az önkormányzat intézményeinek magát alávetni, a szabad polgárra nézve nem megalázó. Mi nem egyes személynek engedelmeskedünk, ki talán több volna, mint mi, hanem engedelmeskedünk az intézmény-

nek, melynek mi is, mint a hatalom gyakorlatával fölruházott felsőbbbségnek is, részei vagyunk.

Az északamerikai államok elnöke, ki harmincz milliónyi nép fölött uralkodik, alig volna oly könnyű szerrel az államrend megzavarása nélkül változtatható, ha e harmincz millió az önkormányzat intézményeinek iskolájában nem növeltetett volna föl, ha a legyőzött kisebbség nem tudná, hogy, midőn a többség akarata előtt meghajlik, csupán egy intézménynek engedelmeskedik, melynek maga is ép oly kiegészítő részét képezi, mint az uralkodó többség, és ha önengedelmességével nem utalna azon engedelmességre, melylyel a többség tartozni fog akkor, ha majd kisebbségben marad.

Az intézményeken nyugovó önkormányzatot kiválóan jellemzi a szívósság, és az alkotó, gyarapító és átszarmaztató erő.

Shívóssága nyilatkozik igen sok intézménynek fenmaradásában a legerőszakosabb változások közepette is. Ez igazság egy időben sem ötlük annyira szembe, mint a népvándorlás korszakában. A góth fegyver országokat hódított meg, városokat igázott le, de a római intézményeket nem bírta megsemmisíteni, és Theodorich király csapatai kénytelenek voltak a római intézményeket elfogadni. Így volt ez mindenütt, hol a hódítók intézményeket találtak, melyeket saját intézményeikkel nem voltak képesek pótolni; ez történt például a nyugati góthokkal Spanyolországban. A katonai önkényuralom, mely egész Európát elárasztotta, menten hagyta; az angol intézmények túléltek Cromwell katonai dictaturáját ép úgy, mint II. Károly zsarnoki uralmát.

Az intézményeken nyugovó önkormányzat alkotó ereje sehol sem nyilatkozik oly fényesen, mint a britt gyarmatosításban. Egyedül az önkormányzat alkotó élete volt képes létesíteni keleten az óriási kiterjedésű britt birodalmat. Kor-

látlan uralom ily iszonyu messzeségben soha sem lett volna képes ily roppant birodalmat alkotni és azt föntartani.

Nagy igazság van Everett szavaiban, midőn mondja, hogy „a francziák, kik fölülmulhatlanok az ügyességben, melyet vad törzsekkeli érintkezésnél muló célok érdekében tanusitanak, mindamellett még a spanyoloknál is alább állanak ama nemesebb ügyességben, mely uj államok alkotásához szükséges. Nincs előttem tudva — mondja tovább a nevezett férfiú — hogy léteznék a világon oly francia gyarmat, mely virágzó községi rendszerrel birna. Egy fél millió francia földmives Alsó-Canadában, és a francia ültetményesektől származó néhány százezer Louisianában: ez az egész, mi megmaradt, hogy élő bizonyosságul szolgáljon ama csedálatos tünevénynek, melyszerint Franciaország alig egy századdal ezelőtt Északamerika nagyobb részének ura volt.“ A legujabb események is kiáltó bizonyóságot tesznek a mellett, hogy Franciaország negyven évi erőlködései, Algirban egy erőteljes francia gyarmatot létesíteni, semmi sikerre sem vezettek. Azon kérdés merül tehát föl: Mi oka annak, hogy a cultura oly magas fokán álló nép, mint a francia, nem képes egyetlen egy virágzó gyarmatot alapítani? Azt hisszük, a legfőbb ok ebben rejlik: A francziák rendkívüli szívóssággal ragaszkodnak a centralisatiohoz, és végkép nélkülözik az intézmények iránti hajlamot. Mindent a kormánytól várnak. Minden állami és községi ügyben hiányzik náluk az önbizalom. Az önkormányzat előttük teljesen ismeretlen. A francia, még akkor is, midőn Franciaországban lakik, szellemi hazájának Párist tekinti; a gyarmati életet pedig egyenesen számkivetésnek tekinti.

Az intézménynek gyarapító és átszarmasztató ereje szoros összefüggésben áll annak szívósságával és összekötő erejével. Alig van a történelemben feltűnőbb példa, és tanulságosabb tény, mint az, hogy a monarchicus és sok tekintetben aris-

tokraticus Nagy-Brittania, hol csak gyarmatot létesít, ott mindenütt szabadságot ültet, és ekkép a köztársaság szülő anyjává lesz, holott Franciaország, minden népuralmi törekvései, az egyenlőségi eszme határtalan bálványozása és a köztársasági államalkat több ízbeni proclamálása mellett is céljához: a köztársaság megállapításához, közelebb jutni nem tudott. Gyarmatai hódított tartományok, hol virágzásról szó sincs.

Amaz erő, mely által az önkormányzati intézmények hiányos és eredetileg nem alkalmas elemeket magukhoz idomítanak, hathatósabban sehol sem nyilvánul, mint az Egyesült-Államokban, hova minden évben néhány százezer bevándorló özönlik a világ minden részeiből. Amerika intézményei feldolgozzák ez elemeket és a honi államrendhez idomítják. Más államban, hol szabadság csak némi részben is létezik, ez nem volna létesíthető. És valóban gyászos nap volna az mind az Egyesült-Államokra, mind a bevándorlókra nézve, ha az amerikai intézmények romjai fölé a nép korlátlan uralma építtetnék föl. Nincs nép e világon, mely az önkormányzati intézmények egészséges kifejlesztésére alkalmasb lenne, mint az amerikai. Azért is egy népnek sincs annyira érdekében, a tagozatlan egyenlőséget és a merev centralisatiót kerülni, mint az amerikaiaknak.

Az államéletnek intézményekben gyökerező szilárdsága szoros egybefüggésben áll az ime említett szívóssággal. Az intézményeken nyugovó önkormányzat az egyedüli kormányzati mód, mely az államéletben szükséges két irányzatot: a tartósságot és haladást egyesíti. Ázsia a letűnt évezredekbe visszatekintő hagyományaival a tespedés képét nyújtja; az intézményekben szűkölködő Franciaország ellenben, fékezetlen előre törő rohamával nélkülözi a tartósságot és az állami fejlődés feltételét. Erőszakos rázkódások követik itt egymást, mi I. Napoleont, ki beérte a tény pusztja szemléletével, a nélkül, hogy annak indokait kutatta volna, e fölkiáltásra ragadta:

„Szegény népek! minden fölvilágosodástok, minden bölcseségek mellett is ép úgy alá vagytok vetve a divat szeszélyének, mint az egyes ember.“ *)

Valóban csak is az intézvényeken nyugovó önkormányzat az, mely egy részről a pillanat romboló hatásának ellenállani, másrészt eszközölni képes azt, hogy a valódi közvélemény kifejlődése a tömeg terrorismusa ellen biztosítva legyen. A korlátlan népuralom ép úgy rabja a szenvedélynek, mint a fejlődési centralisatió. Az angol kormány mindazon javítások mellett is, melyeket az idő rajta tön, és a kormányférfiak gyakori változása mellett is, szilárdabbnak bizonyult, mint akármelyik európai kormány.

A szabadság növény; az intézmények a veteményes ágy. A szabadság nem jó egyszerre sisakosan és pánczélosan a világra, mint Pallas istennő. A szabadság, hogy tenyészhessen, időt igényel. „A mi nemes, az nehéz“ — mondja az ókor legnagyobb bölcse, Sokrates; — és a szabadság a legnemesebb minden dolog között. Ültetnünk, fejleszteniünk, ápolnunk kell azt; védnünk a vihar ellen, és ha kell — vérünkkel ótalmaznunk. . .

III. Napoleon császár 1853-ban a törvényhozó testület megnyitása alkalmával ezt mondotta: „A szabadság soha sem működött közre egy tartós épület létrehozásában; a szabadság csak korona, melyet a kész épület homlokára feltűzni lehet.“

A történelem meghazudtolja e szavakat; tiltakozik ellenök az állambölcsesség és az ép emberi ész is. A szabadság tenyészni fog azon földben is, melyen az előtt az önkény épülete állott; de e földet előbb termővé kell tenni. Öszpontosítás és önkény által ép oly kevésbé fogunk valamely népet szabadságra növelni, a mint nem lehet a látást a látérzések szétrombolása által előkészíteni. Önkényuralomból szabadság soha sem lesz;

*) Las Cases, mémorial de St.-Hélène.

nyomában következhetik, ha előbb az önkény uralma megtöretett. Minden visszatérés a centralisatiohoz és önkényhez még jobban növeli a fölforgatás szükségességét és kettőzött nehézséget gördít a szabadság útjába.

XXVIII. Az intézményeken nyugovó önkormányzat veszélyei.

Mint minden emberi dolog, akkép az intézményeken nyugovó önkormányzat sem ment bizonyos árnyoldalaktól, veszélyektől. Mondottuk főnebb, hogy igen gyakran előfordul, miszerint a kormányok, melyek a nép egyesített tevékenységétől irtóznak, de a szabadsági törekvéseknek többé nem képesek ellenállani, municipalis jogok engedélyezése által igyekeznek a villámot magukról elhárítani; így csalják meg a népet. A nép ereje ez által megosztatik, csupán azért, hogy annál könnyebben lehessen fölötte uralkodni, és egyik részt a másik ellen fölhasználni. Az intézményeken nyugovó valódi önkormányzatnak, az államélet egész összegét kell átkarolnia, az országos önkormányzatot ép úgy, mint a helyi önkormányzatot.

Az intézményeken nyugovó önkormányzat egyik további veszélyes oldala abban rejlik, hogy a közérzületet a széthuzó provincialis szellem elfojtja, és a felosztás csiráját méhében hordja; erre nézve komolyan intő például szolgál a németalföldi egyesült államok története, hol a legutolsó tartomány, sőt a legtöbb város is, nem csak külön közigazgatási joggal, de valóságos souverain joggal birt, elannyira, hogy a helytartó mindeniknek külön tartozott hűséget esküdni. Németalföld tehát egyenes ellentéte volt a francia centralisatioinak. Ennek következménye az volt, hogy a németalföldi nagy-

ság is, ép úgy mint a portugáli, csupán egy évszázadig tartott. *)

A helyi önkormányzat egyik további árnyoldala, hogy kockáztatja az összhangot, melynek általános érdekü, és az egész nemzetre kiható intézkedésekben uralkodni kell. Gondoljunk csak nagyobb építkezésekre, vasutak és csatornák építésére; vagy azon esetre, midőn járványok vagy egyéb országos csapások a kormányzati intézkedésekben a legszigorubb összhangot igénylik.

Az önkormányzat egyik árnyoldalaképen még felemlíthetjük azt is, hogy az emberek megfélemedeznek az intézmények fontosságáról, elannyira, hogy megfélemedeznek az önkormányzat azon részéről, mely abban áll, hogy ők kormányoztatnak, és csak azon részére gondolnak, mely abban áll, hogy ők kormányoznak. Ha ez beáll, ezzel kezdetét veszi a nép korlátlan uralma, és egyik rész zsarnokoskodik a másik felett.

Ha valamely intézmény túlélte magát, ha csak az alak marad meg, az élet ellenben már elköltözött, akkor az intézmény károsná, komolyan veszélyessé válik. Érintettük főnebb, hogy az önkényuralomnak mi sincs annyira inyére, mint az eltűnt szabadságnak hátramaradt, vagy a nép megcsalására föltalált külalakja. Egy minden függetlenséget nélkülöző, ud-

*) Lieber tanár az 1848. előtti magyar alkotmányt is idézi állításának illusztrációjára, midőn az egyes megyék azon joggal voltak fölruházva, hogy nyilatkozhattak, vajjon az országgyűlés által hozott valamely törvényt elfogadják-e vagy sem. A nagyérdemű tudós 1848 előtti viszonyainkról rosszul van értesülve. A megyék utasították követiket, hogy ez vagy ama törvényjavaslat irányában milyen állást foglaljanak el; de ha a javaslat egyszer törvényté lett, azt bolygatni, vagy hatályát felfüggeszteni nem állott a törvényhatóságok jogában. Nem szenved azonban kétséget, hogy az 1848. előtti magyar államrend méhében hordta a feloszlás csiráját; mi okvetlenül be is következik, ha az 1848-diki törvényhozás bölcsessége a partialis autonomia helyébe nem ülteti az országos nemzeti önkormányzatot.

vari ármányok játéklapdjává süllyedt arisztokratia, a császárság alatti római senatus, a peerkamara VIII. Henrik alatt, népképviselőház hatalom és szabad mozgás nélkül, meghamisított választások; mindezek, mindmegannyi iszonyu eszközök az önkény kezében. Ez azonban nem szemrehányás az intézmények ellen általánosságban véve, és nem ok arra, hogy az intézményeket felforgassuk. Hány ódon templom nem szolgált már rablóbarlangul; következik-e azért ebből, hogy minden templomot leromboljunk? Ha valamely intézmény túlélte magát, bontsuk le, ezt azonban mint Montesquieu mondja, „remegő kézzel“ tegyük, ne hogy olyat romboljunk le, mely csak a korlátolt szem előtt látszik túléltnak.

Még magasabb hévvel kell a faltörő kost azon intézmények ellen fordítanunk, melyek már gyökerökben rosszak voltak, vagy pedig az új renddel összeférhetlenek. Vannak intézmények, melyek egyenesen összeférhetlenek a társadalom céljával, mások pedig, melyek a közerkölcsiséget támadják meg alapjukban; mint például a kéjhölgyek systematisált testülete a hajdani Genfben. Ily intézményeket kérelhetlenül le kell rombolnunk. A történeti fejlődés föltételei főtartás, haladás és rombolás; maga a kereszténység is míg egy részről a főtartás szellemét hordta magában, addig másrészt a legnagyobb rombolást eszközölte. A kérdés csak az: mikor működjek az egyik vagy a másik erő. Az intézmények a leghathatósabb eszközei a haladásnak, ha a társadalomban egyáltalán a haladás elemei megvannak, és leghathatósabb eszközei a békés átalakulásnak, melynek föltétele már a tartósság és főnállás elveiben meg van.

Az egész európai szárazföldön, minden rázkódások dacára is, sehol sem található fel annyira a folytonos és mélyenható átalakulás, mint az Egyesült-Államokban és Angolországban, épen azért, mert intézményekkel, mert önkormányzattal bírnak; e mozgalom azonban az intézmények körén

belül foly. Ez igazság jelképét a Westminster-apátság és a Champs de Mars tünteti elő. Századokon állott fön az előbbi, és a történeti fejlődésnek mily roppant árja vonult végig csarnokaiban! És a rombolásnak mily jelképes ünnepélyeit tudja fölmutatni az utóbbi: az 1790-iki általános testvér-ristülési ünnepélytől kezdve egész a saskiosztási ünnepélyig 1853-ban, — a convent, a respublica, a császárság, a Bourbonok, az Orleansok és ismét a császárság ünnepélyeit! És mindezeket keresztül az egyediséget megölő centralisatio tört magának utat. A kövek és helyek beszélnek.

XXIX. Intézmények, s azok előnyössége.

Mint már az eddig előadattakból is látható, a valódi polgári szabadság oly czélszerű intézményeken alapszik, melyek önmagukban hordják biztosítékukat, melyek mint az erős építmények alapjai, mélyen a nép és polgárság rétegeibe nyulnak le.

Szárazföldünk szolgai érületű államtudósai dicsérgetik az angol szabadságot, azután intézményeikre utalnak, kiterjedt hagyományaikra, melyek azokhoz szükségesek, de a melyek már egyszer a szárazföldön nem léteznek, annál fogva ott a szabadság nem honositható meg.

Éz állítás azonban csak a szolgaság melletti hamis tanuskodás.

Erre csak azt kell mondanunk, hogy semmiben sem érhetünk czélt, ha soha sem kezdünk hozzá, és ha a részenkinti sikertelenség mindjárt elkedvetlenít bennünket. A ki olvasni akar, annak előbb az abc-ét kell tanulnia.

Erős alapon nyugvó intézmények egyik főelőnye, hogy nem rendülnek meg oly hamar, s nem omlanak össze mindjárt egy lökéstre, mint például az összpontosított — centralizált —

államrendszer, melyben egy fővárosi forradalom az országot legszélső végeig megrázza és összerombolja, a mire a szárazföldi történet elég példát nyújt, egyebek közt 48-ban, midőn például a változás a fővárosból az egész országra úgy szőlővén távirtdai uton elterjedt és a rendetlenség egyszerre beállott.

Amerika és Anglia is lökéseket éreztek ez években, de mivel erős alapu intézményekkel bírtak, ezek föntartották szilárdul az államépületet.

Egy nagy és tevékeny nép, mely tetterejének mezőt keres, de azt belül, hazájában, az önkormányzat intézményeinek hiányában nem leli, rendesen hódításra és területnagyoobbitásra indul, csakhogy épen kiterjeszkedhessék, épen mint némely volt gazda, ki elhanyagolja csekély birtokát, rosszul miveli azt, s ebből folyó veszteségét birtoka nagyobbitásával óhajtaná helyrehozni.

Mihelyt valamely nép az ő belső állapotainak erőlyes javítását elhanyagolja, és merőben idegen javak hódítására tör, az ilyen nép sűlyedni kezd, és elveszti a befolyást, mit különben megtarthatott volna. Mert való a közmondás, hogy a kard nem szánt mélyen.

Az ország és község önkormányzatának egyik legjótékonyabb hatása az is, hogy a diplomatiát meggátolja abban, miszerint az államügyeket kizárólag és szabadalmazottan kezelje. Bármilyen ügyes cselszövő és ravasz lett legyen az angol-britt diplomatia, de ennek tevékenysége mégis nagyban különbözik a szárazföld diplomatiájának tevékenységétől, mely diplomatiát üzött csupán a diplomatia végett. Az ilyen pedig örökösen bonyodalmakat, háborukat és szenvedéseket hoz a népek nyakára.

Egy hires francia író a deczember 2-diki államcsiny után azt állította: „a szabad állam az általános szavazatjog.”

Ha szabad állam alatt oly országot értünk, melyben polgári szabadság létezik, akkor ez állítás merőben hamis.

A valódi önkormányzattal éppen semmi sem áll olyan ellentétben, mint az intézmények nélküli általános szavazatjog. Ez csak eszköz a célhoz, de nem maga a lényeg, — a mint éppen Franciaország példája szomorúan bizonyítja.

Az általános szavazatjog olyan valódi, győző, roppant hatalom, hogy már csak látszata maga is mindent lever.

Mondhatjuk, hogy az intézmények nélküli általános szavazatjog az összes néperőt és önuralmat — minden elveszett államhatalom önmegnyugtató forrását — végrehajtó hatalommá avatja, és ekképen, rettenetes módon az önuralmat korlátlan hatalommal, a féktelenséget a szabadsággal cseréli föl.

A hatalom szükséges; végrehajtó hatalom mellözhetlen; de minden hatalom arra törekszik, hogy magát növelje és az ellenállást az utból elhárítsa. Éppen nem is volna hatalom, ha e törekvéssel nem birna.

Miként lehet tehát megóvni a szabadságot? .

Egy új hatalmat, minő a római tribun, teremthetni, hogy az első féken tartsa; de akkor ez új hatalom megint csak hatalom és miként lehessen ezt fékezni? mindig csak hatalmat vetni a hatalom elé, ez mit se használ.

Ép oly kevésbé lehet a bármennyire sokszorozott tilalomjogban (veto) keresni az üdvösséget. Ez annyi volna, mint a tagadásban keresni életet, tevékenységet, gyarapodást. Hatalom és belerő nélküli kormány lehetetlen mindenre. Az egyes lengyel nemes, ki vetojogot gyakorolt, igen is valódi, de kárhóztos joggal bírt.

Azonképen céliránytalan a szavazategységben keresni a szabadság védelmét, mint ezt a középkorban cselekedték.

Az egyedüli mód a nehézség leküzdésére, meggátolni

bármely hatalomnak tulerős növekedését, mert ha egyszer már kellettén tul fölerősödött, akkor már késő.

Ez pedig nem történhetik egyik rendnek a másik ellenében föállítása által, mert ezek közül az egyik erősebb lesz, mint a másik, és akkor ő válik tulerőssé elnyomová. Viszály nem föladatunk. Egyetértés, béke az, a mit akarunk, egyesített, életszerves működés.

A történet és az értelem kutatásai nem mutatnak föl e magas emberi föladat megoldásaul egyéb módot, mint alapos intézmények elágazott egészét, melyek egymást korlátozzák, önmagukat igazgatják, hatalmukban az önkormányzat elve által önmagukat mérséklék, de egyesülten mindnyájan a közös czél felé törekeshnek, és ekként egy közreműködő államkormányzatot alkotnak, míg ellenben ezen intézmények nélkül hatalmi surlódás állana be.

Ez intézmények legyenek erősek a maguk határai között, de ne félelmesek, a mi azáltal éretik el, ha működésökben korlátolva vannak. Mi hatalmasabb, mint az angol királyi törvényszék, mindazon esetekben, melyekben saját határain belül működik? és száz évnél idősebb már, és ismételten sikeresnek bizonyult a parlament ellenében. És senki sem fél, hogy hatalma más intézmények körébe vág; ép oly kevésbé tartott attól az uj-yorki állam népe, hogy a fölebbezési törvényszék tulerős hatalommá növi ki magát, midőn legutóbb az őt megillető törvényes és hatályos módon a nagy többség által hozott csatorna-kiterjesztési törvényt alkotmányellenesnek és érvénytelennek nyilvánította.

A szabadságot csupán vagy főleg abban keresni, hogy minden rend vagy kör, minden testület a másik ellenében elutasítás jogával birjon, egyszerűen szétforgácsolásra vezetne fölépítés helyett. Egészséges életkép helyett sokszoros ellenkezést szűlné, és visszaszűlyesztene a kiváltságolt függetlenségek középkori állapotába. Folytonos tagadásban nem remél-

hetünk szabadságot, azt csak kiterjedt tevékenységben találjuk. Teremt, alkot, minden a mi nagy és jó. A tagadás magában nem adhat életet.

Az a tagadás, illetőleg ellenkezés azonban, mely a fékezésre szükséges, meg van a számos és erőteljes intézményeken alapuló önkormányzatban, mely egyszersmind az egyedül hatályos eszköz a túlerő megnövekedésének akadályozására. Midőn a dánok a tizenhetedik században a király hatalmához folyamodtak és azt korlátlaná tették, hogy őket a nemesség nyomása ellen védje, szükségképen oly hatalmat teremtettek, mely rájuk nézve elnyomó lett. Az angolok megfordítva is helyesebben cselekedtek: megtörték a nemesség hatalmát, nem a király fölemelése, de az önkormányzat megerősítése által.

Mi népállamokat akarunk, nem városiakat; széles alapra fektetett népszabadságot, és nem szorosan kiváltságolt szűkörű szabadságokat. Nekünk szükségünk van növekedő gazdagságra, mert a művelődés sokba kerül. Nekünk szabadság kell, és államainknak soká kell tartaniok, hogy nagy föladataikat teljesíthessék. Mindezt csupán helyes intézményekre alapított szabadság útján érhetjük el.

A most már ezeréves Angolország egy régi, a szabadságban és gazdagságban folyton előhaladó népnek nagyszerű látványt nyújtja.

Az újabb művelődés roppant kelmekészítést és nagy költséget szükségel. De a mi szabadságunk nagy művelődést követel alapul és oszlopokul, haladó szabadságunknak haladó műveltségre, tehát növekedő gazdagságra van szüksége, — de nem egyesek kezében fölhalmozódott határtalan kincsekre.

Ázsiában jelenleg is több gazdagság van, mint a menyit az újabb Europa ismer. De e roppant kincsek, egyesek kezében, épen e földrés aránylagos szegénységét mutatják. Nekünk szükségünk van ezen mérhetlen gazdagságra, de el-

osztva, kiterjesztve és sokaknak birtokában, hogy sokan művelődhessenek.

Sokáig tartani — szabadsággal és gazdagon, ez egy uj-kori mintaállam magas föladata.

XXX. Intézmények nélküli államok bizonytalansága.

Bizonytalan minden oly állam létele, melynek alapját nem erős, önálló intézmények képezik.

A keleti önkényhatalmak ép úgy ki vannak téve szerail-összeesküvéseknek, mint a hogy az európai őszpontosított kormányok 1848-ban megingottak, noha kevés kivétellel sehol sem fordult elő nagy harcz, vagy egy polgárháboruhoz hasonló küzdelem. Egy szemlélőnek a távolból úgy tűnt föl az egész, mintha eme kormányokat csupán a tömeg lármája döntötte volna meg. Igaz, hogy ujjolag talpra állottak, de meglehet, hogy csak rövid időre, és mindenesetre meg kell engedni, hogy hathatós leczkéket kaptak.

Oroszországot, mely ez évben nyugodt maradt, nem lehet fölhozni ellenkező példaképen. Ott a nép még sokkal műveletlenebb, sem hogy önkormányzatra vágyódhatnék. Ignoti nulla cupido.

Nem akarom állítani, hogy a történet nem mutat föl oly állapotokat, melyekben nem maradt egyéb hátra, mint általános fölkelés a néptől elvált és irányában ellenséges kormány ellen. De az is való, hogy ez által mi sem lett nyerve, ha az uj állapotot nem fektették az önkormányzat helyes intézményeire. Ez ugyan nehéz és olykor lehetlen föladat. De a hol ez az eset forog fönn, ott az egésznek bukása elvégzett dolog, és e végzet teljesülése ismét csak azon igazságról tanuskodik, hogy a népek, melyek elmulasztják czélszerű in-

tézményekről gondoskodni és azokat idővel szabadon kifejtteni, azok az állami romlás útján haladnak.

A jog isten vagy a nép kegyelméből egyaránt kárhozas. Egyik mint a másik korlátlanságon alapszik és nem vezet szabadságra. Mindegyik az önkény által kovácsolt, félszegül kigondolt, alkalmazásában bűnös, és hatásában kártékony tan.

Azok, a kik polgári szabadságot nem élveztek s az önkormányzattal gyakorlatilag nem ismerősek, azt hiszik, hogy egy alakú, tulerős, rendezetlen néphatalomban rejlik a szabadság, vagy hogy annak biztosítására egyedül ez volna elegendő. Értik ez alatt ama népuralmat (demokratia), mely Európa némely részeiben uralkodik. De itt nyilván két különböző dolgot cserélnek el. A hatalom nem szabadság. A hatalom szükséges a védelemre, és a szabadság bizonyos jogok és intézmények védelmében áll; de azért a hatalom nem szabadság, és szükséges, hogy annak veszélyes megnövekedése akadályoztassék.

De minden hatalom közt a néphatalom — értve alatta a tömeg osztatlan tulerejét — a legközvetlenebb és a legcsalékonyabb, mert a többség uralmának tetszik, de valósággal csak kevesek vagy épen egyes által kezeltetik. Az egész szabadság gyakorlata egyetlen alakba öntetik, az általános szavazatába, — és anélkül, hogy kellő tanácskozások tartatnának, a közvélemény lépcsőzetenként kifejtetnék, egynéhányan előkészítik a rendszabályokat, azután „igen“ vagy „nem“ az összes tevékenység!

A hol azt hiszik, hogy a szabadság a nép korlátlan uralmában áll, ott menthetlenül beáll a többség korlátlan uralma a kisebbség védelmének teljes hiánya mellett!

Mert ezen berendezés nélküli — osztatlan — tömeg okvetlen egyesek vagy kevesek által vezettetvén, tényleg egy

ember uralkodik ott, a hol pedig azon hiszemben élnek az emberek, miszerint a nép korlátlan hatalommal bír.

A „mindenható nép“-től a „mindenható császárig“ olykor csak egy lépés, vagy annyi sincs.

A történet mutatja, hogy a diktátorok, Caesarok, Napoleonok mind a rendezetlen, osztatlan néptömeg szavazata folytán jutottak korlátlan uralomhoz. Talán ezen tapasztalat mondatta Proudhonnal, hogy „mi sem kevésbé democrata mint maga a nép.“

Az amerikaiak és az angolok tudják, hogy a hatalom eredete a szabadsággal semmi szükségképi összefüggésben nincs.

Ugyan vajjon melyik amerikai hinné el, hogy még egy darabka szabadsága megmaradt, ha elvonnék tőlük összes önkormányzati intézményeiket, s csupán meghagynák csak az elnökválasztást? Vagy mely angol vélné magát szabadnak, ha minden egyéb jogot elvonnék tőle, és meghagynák a parlamentet, mint „mindenható“ testületet?

A szabadság nem a tömeg, nem a többség korlátlan uralmában, hanem oly törvényekben, olyan szétágazó, önkörükben független, de egymást tulkapásaikban korlátozó és biztosító intézményekben rejlik, melyek úgy a többség, mint a kisebbségnek, sőt minden egyesnek, személyes és közjogát védik és biztosítják. Azon intézményekben tehát, melyeket eddigi fejezeteinkben részletesebben előadtunk, és a melyek fő értéke ezen két szóban öszpontosul:

„Mindent a souverain törvény, semmit emberi önkény által.“

Dr. Lieber ezek után áttér a császári egyeduralom, a centralisatio, a nagy fővárosok hatása fölötti elmélkedésekre, s azoknak a polgári szabadságra káros voltát fölülmulthatlan elmeéllel bizonyítja.

A császári egyeduralomról szóló cikkében a régi és újabb rómaiak, a francziák azon ámitó tanát s eljárását czáfolja, mely szerint a nép által megszavazott császárságot a nép uralmának erőködnek föltüntetni. Lieber mindenekelőtt kimutatja, hogy a legzsarnokibb keleti kényurak is a néptől származtatták hatalmukat, s a kik ezt nem tették, azok az isteni jogra hivatkoztak, maga Attila is isten ostorának nevezte magát. De soha a legvadabb kényszer sem nevezi meg uralkodása valódi forrását, annak mindegyik valami kedvezőbb jogczimet adni iparkodik. Még Nero is a szabadságra mert hivatkozni, s e szó számos ércpénzén olvasható.

Senki, ugymond Lieber, bármi hatalmas legyen is, nem lép a nép elé illetén vallomással: „Én ezernyi republicanus lekartácsolásának, deportálásának, a nép örültségének és a hivatalvadászok rabszolgai lelkületének köszönöm koronámat.“

A császárság már rendesen meg van, mikor a népet arra szavaztatják. Mert ugyan mi történnék, ha a nép nemet mondana? Hiszi-e valaki, hogy Napoleon Lajos, mikor már a hadsereg és az államhatalom minden ágazata kezében volt, mikor már Sire-nek szólitották, s roppant jövedelmet huzott, — a nép „nem“-e következtében udvariasan meghajtotta volna magát és másnak adva volna át a hatalmat, szépen félre vonult volna? És kinek adta volna át a hatalmat? Ha mégis a kérdés úgy hangzott volna: A vagy B legyen-e uralkodó? a kérdésnek legalább értelme volna.

Csodálkozik az ember, hogy gondolkozásra képes nemzet, mint a franczia, ilyen csufot üzhet magából.

A szavazást meg kell előznie kimerítő tanácskozásnak, erre pedig teljes személyes szabadság, teljes szabad sajtó szükséges. A hol ez nincs, ott a népet a vezetők vagy a hatalom kezelői mindenre rávehetik, és megszavaztatnak vele mindent, a mit csak akarnak. Ennek példáját láttuk mi is 1865—66—67-ben — és látjuk még ma is, mindaddig, míg a személyes és a sajtószabadság biztosítva nem lesznek.

A centralisatio és a centralisált ország fővárosának káros hatását Páris és London példáival világítja meg Lieber. Páris mindenható Franciaországban, míg a sokkal nagyobb London nem az Angliában. Miért? Mert Franciaországban minden hatalom a fővárosban oszpontosul; önkormányzat nincs, míg ellenben Angliában az önkormányzathoz szokott nép a vidéken is mindenütt gondolkozik, vitat és határoz.

Ha már most a főttebb előadottakat komolyan fontolóra vesszük, s a Lieber nyomán itt vázolt 'polgári szabadságot' hazai állapotainkkal egybehasonlitjuk, nem szorul-e keblünk, belátva, mily megdöbbentő, csaknem kétségbeejtő távolságban állunk mi ezen legdivóbb, legmagasztosabb földi jótól, a polgári szabadságtól?!

Az első gondolat, mely tűnődő elménk elé tárul, az, hogy ez a valódi polgári szabadság nem oly rögtönözhető valami, amit egy nagyszerű erőfeszítés például egy diadalmas csata folytán azonnal életbe léptetni lehet. Mennyi vér folyt Franciaországban a „szabadság” eszméjeért? — és ott ma, közel egy század multával, a 91-diki forradalom után, a legszégyenletesebb önkény, zsarnokság uralkodik.

És miért? Hihetetlennek tetszik, de még is úgy van, hogy a népek, melyek lelkesedni, életet, vért áldozni képesek

a szabadság eszméjeért, nem igen bírnak annak helyes fogalmával, és illetőleg: nem képesek megalkotni annak módozatait. Leggyakoribb tévedés, hogy a szabadságot az uralommal, a hatalommal összetévesztik, t. i. egyik osztálynak a másik fölötti uralmával, holott az akkor már nem szabadság többé, de önkény, igaztalanság.

Ha utóbbi századunk történetét vizsgáljuk, azt látjuk, hogy e század abban folyt le, miszerint a műveltebb népek keresték a szabadságot, harczoltak érte, tömérdek vért ontottak, de — csak két nép találta és alapította meg azt, az angol és az amerikai. Nagyszerű a tanulság e küzdelemben: az, hogy e magasztos vívmányt az erkölcsessel párosult helyesebb értelem küzdötte ki magának. Az angolokat illeti a dicsőség, hogy nemcsak harczolni bírtak a szabadságért, de leghelyesebb, leggyakorlatilabb fogalommal is bírtak arról, és képesek voltak kitalálni ama szövényes társadalmi gépezet módozatait, amaz intézmények vegyületét s összegét, melyek a valódi szabadságot biztosítják, nem csupán egyes osztályok, vagy akár egy többség számára, hanem minden egyes polgár számára. Ők kitalálták és létesítették az emberileg lehető legtökéletesebb állapotot, az igazság uralmát.

És ha a semmi igazságszolgáltatással nem bíró vad emberek társadalmát tartjuk a művelődéstől legtávolabb esőnek, másfelől azon társadalmat kell a polgárosodásban legelőhaladtabbnak tartanunk, mely e vadon és állapottól legmesszebb távozott, — a hol a rend legtökéletesebb, mert a legmagasb erkölcsi cél, az igazságot leginkább megközelíti, — így tekintve a haladás mérvét, nem csak a jelen, de az ó világ népei között is a legnagyobb műveltségi fokot az angolokban kell elismernünk, mert az övékéhez hasonló, igazságos alapokon nyugvó, minden egyest áldásában része-

sító polgári szabadságot sem a jelen, sem a múlt idők egyetlen nemzete sem vala képes megalapítani.

Bármint csillogjon egynémely — különben művelt nemzet állami hatalma, ahol igazság helyett elnyomás, jog helyett erő, törvény helyett önkény uralkodik, ahol egész osztályok a felsőbbnek bálványimádására vannak utalva, azon nemzet állapotára nézve többé kevésbé a vad, műveletlen, ugynevezett barbár népek közé sorolható, akármilyen finom szabásu frakkban és fénylő cylinderben járjon is.

Polgárosodást polgár nélkül képzelni logikai képtelenség. Franciaországban pedig jelenleg nincs polgár. Nem én mondom, egy híres francia író mondta, hogy a francia nemzet áll: — egy félistenből és 36 millió baromból! Erős ugyan e meghatározás, de hamis fölfogásnak tartom, jobban irtózni a szótól, mint magától a valóságtól. Avagy kell-e égbekiáltóbb, bűnösebb önkényt gyakorolni, mint III. Napoleon gyakorol, midőn a köztársaság hiveit esküszegőleg en masse lekartácsoltatja, deportáltatja?

A különben nemes, jó indulatu francia nemzet sokszor kivivta a szabadságot, de nem volt képes azt megalapítani, talán épen tulheves természeténél fogva, mely őt egyik szélsőségből a másikba ragadta. Az angolnak volt fönn tartva a dicsőség, mélyebbre ható értelmességével s önuralomra képes higgadt mérsékletével megalapítani és biztosítani azt hosszú időre. Ővé a civilizator legmagasb szerepének dicsősége, ő lett a mester abban, miként kell művelt társaságot, rendet alapítani. Az én hitem, hogy az ő mintája után fog alakulni az összes keresztény társadalom, s a nemzetek közt azok lehetnek irányadóivá a többinek, a melyek e minta elfogadásában és megalakításában a többit megelőzik.

Ez azon út és mód, melyen egyebek közt a magyar nemzet lételet és vezérszerepét biztosíthatja.

Ezek ama szempontok és — úgy hiszem — elég fontosak, melyek a jelen mű átdolgozására indítottak bennünket, és a melyet ennél fogva mindenekfölött figyelmébe ajánlunk a magyar közönségnek. *)

*) Dr. Lieber könyvének végén „Függelék” czim alatt közli a különböző nemzetek alkotmányainak egyszerű, szó szerinti tartalmát. Így például az angol Habeas-corpus actát, az amerikai alkotmány és a franczia 1793-i és 1848-i köztársaságok alaptörvényeit. Miután mindazon okmányok még kimerítőbben s magyarázatokkal, történeti előadással közölve vannak a Jánosi F. által szerkesztett „Alkotmányok gyűjteménye” című könyvben, ezek közlését jelen füzetünkben nem tartottuk okvetlen szükségesnek.

V é g e.

TARTALOM.

Előszó	Lap.
I. A szabadság fogalma.	1
II. A polgári szabadság jelentősége	5
III. Az ó- és az ujkor szabadsága	6
IV. Angol szabadság	8
V. Nemzeti függetlenség, személyes szabadság	9
VI. Biztosíték adás. Fenyítő eljárás	14
VII. Felségsértés	20
VIII. Gondolatközlés. Költözködés. Kivándorlás	24
IX. Lelkiismeretszabadság. Tulajdon. A törvény uralma	29
X. Beszállásolás. Hadsereg	35
XI. Kérvényezés. Egyesületi jog	39
XII. Nyilvánosság	43
XIII. Adózás. A hatalom megosztása	48
XIV. Miniszteri felelősség. Oly törvényszékek, melyek valamely törvényt alkotmányellenesnek nyilatkoztatnak. Népképviselő	57
XV. Népképviselő (folytatás). Tulajdon, mint a választó jog alapja. Közvetett és közvetlen választás	62
XVI. Parlamenti jog és szokás. Az elnök. Két kamararendszer. A veto	69
XVII. A jog szabadsága. Közpolgári magánjog	77
XVIII. A jog szabadsága (folytatás). Vád eljárás és vizsgálat. A bírák függetlensége	82
XIX. A jog függetlensége (folytatás). Esküdtszék. Ügyvédség	90
XX. Önkormányzat	96
XXI. Amerikai szabadság	101
XXII. A polgári szabadság ellentéte	108
XXIII. Francia szabadság	114
XXIV. A szabadság kiterjedése	121
XXV. Intézmények. Fogalmak. Hatályuk	125

	Lap.
XXVI. Intézmények (folytatás.) Intézményeken nyugovó szabadság és helyi önkormányzat	134
XXVII. Az intézményeken nyugovó önkormányzat előnyei	137
XXVIII. Az intézményeken nyugovó önkormányzat veszélyei	143
XXIX. Intézmények, s azok előnyössége	146
XXX. Intézmények nélküli államok bizonytalansága	151

Heckenast Gusztáv

könyvkiadó-hivatalában Pesten (egyetem-utca 4-dik szám) megjelentek és
minden hazai könyvárusnál kaphatók:

Magyar önkormányzat
és
birodalmi egység.

Politikai röpirat.

116 lap. — Szép fehér papír. — Új betűk. — Diszes kiállítás.
Ára 1 forint.

Az

államtudományok éncyklopaediája.

Irta MOHL RÓBERT.

Fordit. Löw Tobiás.

Nagy 8-adrét (496 lap). — Füzve 4 forint.

A köztörvényhatósági

önkormányzat biztosításáról.

A szabadság hiveinek.

Nagy 8-adrét (102 lap). — Füzve 80 kr.

POLITIKA

vagy

ORSZÁGÁSZATTAN,

tekintettel a két művelt világrész

államintézményeire és törvényhozására.

Rendszeres kézikönyvül írta

KAUTZ GYULA.

(8-rét, 696 lap). — Füzve 4 forint.

Általános vagy

ELMÉLETI ÁLLAMTAN.

Irta KOGLER NEP. JÁNOS,

jogtudor, köz- és váltóügyvéd és kassai kir. jogakadémiai nyilvános rendkívüli tanár.

8-rét (228 lap). — Füzve 1 ft. 60 kr.

Pest, 1869. Nyomatott Heckenast Gusztávnál.

